

”Nykyään ei saa enää sanoa mitään”

– argumentointistrategiat sananvapautta käsittelevissä kolumneissa

Maria Soininen
Pro gradu -tutkielma
Suomen kieli
Humanistinen tiedekunta
Helsingin yliopisto
Syyskuu 2020

Tiedekunta – Fakultet – Faculty Humanistinen tiedekunta		Koulutusohjelma – Utbildningsprogram – Degree Programme Suomen kielen ja suomalais-ugrilaisten kielten ja kulttuurien maisteriohjelma	
Opintosuunta – Studieriktning – Study Track Suomen kieli			
Tekijä – Författare – Author Maria Soininen			
Työn nimi – Arbetets titel – Title "Nykyään ei saa enää sanoa mitään" – argumentointistrategiat sananvapautta käsittelevissä kolumneissa			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu		Aika – Datum – Month and year syyskuu 2020	Sivumäärä– Sidoantal – Number of pages 64
Tiivistelmä – Referat – Abstractt			
<p>Sananvapauden rajoja ja määritelmiä arvioidaan yhteiskunnassa jatkuvasti – ja hyvä niin, sillä se on samalla sananvapauden toteutumisen ydintä. Siinä missä sananvapaus on demokraattisen yhteiskunnan perusta, on se toisaalta myös vahvasti yksilön näkemyksistä riippuvainen aihe. Tässä tutkielmassa tarkastelen kymmentä eri kolumnia, jotka käsittelevät sananvapautta. Tutkimuskysymykseni ovat: Millaisia argumentointistrategioita sananvapauskolumneissa käytetään? Miten eri tavoin sananvapauteen asennoidutaan? Millaisissa argumentatiivisissa yhteyksissä tietyt kielelliset ilmaukset korostuvat?</p> <p>Tutkimukseni teoreettinen lähtökohta on diskurssianalyyssissa ja kriittisessä lingvistiikassa. Keskeistä on ajatus kielen ideologisuudesta. Argumentaatioteoriaan ammennan uuden retoriikan ajatuksia Perelmanin (1996) mukaisesti. Hyödynän myös Kakkuri-Knuutilan (1998) näkemyksiä argumentoinnista sekä Mäntysen ja Sääskilahden ajatuksia uuden retoriikan ja genretutkimuksen yhdistämisestä. Lisäksi teoriataustaa tukee Martinin ja Whiten (2005) suhtautumisen teoria.</p> <p>Tuloksista erottuu seitsemän erilaista argumentointistrategiaa. Vastakkainasetteluissa (1) hyödynnetään myönnöttelyrakennetta ja aikajaottelua, lisäksi oma sisäryhmä arvotetaan positiivisesti ja "muiden" muodostama ulkoryhmä negatiivisesti. Ryhmien kategorisointiin käytetään myös nimeämisen (2) eri resursseja. Lisäksi molemmilla strategioilla luodaan jännite poliittisesti erilaisten ryhmien välille: tällöin sananvapaus ja vihapuheeseen liittyvä keskustelu koetaan uhkana omaa puoluetta kohtaan. Uhkakuvien ja yksioikoisuuden (3) tuntua luodaan esimerkiksi passiivilla, teonnimillä ja predikaatiivilauseilla. Sananvapauskolumnien moniäänisyys (4) on lähinnä kiistämiseen pohjautuvaa dialogista supistamista. Kiisto toimii myös vastakohtaistavana keinona. Lainausmerkeillä paitsi referoidaan myös irtisanoudutaan väitteestä, jolloin esimerkiksi vihapuhe tai sananvastuu arvottuu negatiivisesti. Auktoriteettiin vedotaan (5) niin henkilöiden kuin yleisten uskomusten tai ajankohtaisuuden nojalla. Inhimillisen toiminnan arvottaminen (6) linkittyy muihin strategioihin, ja sen avulla tuodaan esiin etenkin sananvapauden moraalargumentoinnin aspektia. Ajallista jaottelua (7) esiintyy kolumneissa kattavasti ja sen avulla perustellaan lukijalle, miksi sananvapauden määrittely on nykyisin vaikeaa.</p> <p>Tutkielma osoittaa, että sananvapauden määrittely on monimutkaista, sillä aihe määrittyy suhteessa yksilön arvoihin, ideologiaan ja kokemuksiin. Samalla nuo elementit heijastuvat sananvapauden tosiasiallisen toteutumisen tasoon eli siihen, millainen sananvapausnäkemys sen hetken yhteiskunnallisessa ilmapiirissä vallitsee.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords diskurssianalyysi, tekstintutkimus, kriittinen lingvistiikka, argumentointi, uusi retoriikka, suhtautumisen teoria, sananvapaus, kolumni, ideologia			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Helsingin yliopiston keskustakampuksen kirjasto; Muoto-opin arkisto			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	1
2 SANANVAPAUS.....	4
2.1 Sananvapauden historiasta yleisesti	4
2.2 Aatteellinen taso.....	5
2.3 Ihmisoikeudellinen taso.....	5
2.4 Perusoikeudellinen taso	6
2.5 Sananvapauden tosiasiallinen toteutuminen	7
3 AINEISTO.....	8
3.1 Kolumni	8
3.2 Aineiston rajausta.....	9
3.3 Konteksti ja tausta	11
4 TEORIA	15
4.1 Diskurssianalyysin traditio ja kriittinen lingvistiikka	15
4.2 Ideologisuus mediateksteissä	18
4.3 Argumentointistrategiat ja uusi retoriikka.....	19
4.4 Argumentin rakenne, moraalinen argumentointi ja esisopimukset.....	21
4.5 Suhtautumisen teoria	22
5 ANALYYSI.....	25
5.1 Vastakkainasettelut.....	25
5.2 Käsitteenvaltaus ja diskurssien haltuunotto.....	32
5.3 Uhkakuvat ja itsestäänselvyydet	35
5.4 Moniäänisyyden tarkastelua	39
5.4.1 Kiistäminen	40
5.4.2 Referointi	43

5.5 Auktoriteetit.....	44
5.5.1 Auktoriteettina henkilö	44
5.5.2 Auktoriteettina instituutio, yleinen uskomus tai ajankohtaisuus.....	46
5.6 Asennoituminen ja inhimillisen toiminnan arvottaminen	49
5.7 Ajallinen jaottelu argumentointistrategiana.....	53
6 POHDINTA.....	56
LÄHTEET	60
Aineistolähteet	60
Kirjallisuus- ja verkkolähteet	61

1 JOHDANTO

Sananvapaus on yksi demokraattisen yhteiskunnan tärkeimmistä arvoista. Se kuuluu oikeusjärjestelmän ihmis- ja perusoikeuksiin, ja nojaa vankkaan aatteelliseen ja historialliseen perustaan. Suomessa sananvapaus on kirjattu perustuslakiin ja se mainitaan myös Euroopan ihmisoikeussopimuksessa. Sananvapauden juurien alkupäitä voi hahmotella jo Sokrateen ajoilta, mutta nykymuotoinen sananvapausaate on saanut alkunsa valistuksen ajan ja myöhemmin klassisen liberalismien aikakausilla 1700- ja 1800-luvuilla. Samaan aikaan alkoi kehittyä julkinen keskustelu, joka on kulkenut aina käsi kädessä sananvapauden aatteen kanssa. (Neuvonen 2018: 12, 27.)

Sananvapauden tosiasialliseen toteutumiseen kuuluu jatkuva taistelu sen rajoista: näkemyksiä on yhä monta kuin niiden esittäjää, ja keskustelua käydään politiikan kentän lisäksi niin kulttuurin, oikeuden kuin arkielämänkin piirissä. Kiistan osapuolissa on aina niitä, joita palvelee joidenkin ilmaisujen rajoittaminen, mutta toisaalta myös niitä, jotka tavoittelevat lähes täysin rajoittamatonta ilmaisunvapautta. Näiden valtakamppailujen ymmärtämistä on tapana havainnollistaa neljällä erilaisella lehdistöteorialla, jotka ovat autoritaarinen, marxilainen, klassinen liberaali ja sosiaalisen vastuun teoria. Nämä neljä lehdistöteoriaa ovat syntyneet alun perin Yhdysvalloissa toisen maailmansodan jälkeen erityisesti kylmän sodan tarpeita varten. Teoriat määrittelevät lehdistön ja yhteiskunnan suhteita painottaen poliittista keskustelua ja joukkoviestinten vastuita ja velvoitteita. Nykyinen sananvapauskäsitelmä ammentaa eniten juuri klassisen liberaalin teorian kentältä. (Neuvonen 2018: 13–14.)

Sananvapaus tarkoittaa mielipiteiden ilmaisua, vastaanottamista ja jakamista ilman ennakkollista puuttumista. Myös kärkkäiden ja jopa provosoivien ilmaisujen esittäminen on sallittua, kunhan pysytään lainsäädännön sallimissa rajoissa – lisäksi kenenkään kunniaa tai yksityiselämää ei saa loukata. Niinpä tilanteet, joissa kysymys on yhteiskunnallisesti merkittävästä asiasta, mutta jotka kuitenkin sivuavat yksityiselämän asioita, aiheuttavat päänvaivaa. Usein sananvapaus nauttii näissä tilanteissa vahvempaa oikeutta. Julkisen keskustelun areenana medially on keskeinen rooli sananvapauden toteutumisessa, ja niinpä esimerkiksi toimittajien oikeus lähdesuojaan on turvattu laissa.

(Journalistiliitto 2020.) Toisaalta median rooli niin sanottuna neljäntenä valtiomahtina ei ole enää yhtä selkeä kuin ennen: tämä vallan vahtikoirus on sirpaloitunut myös ”tavallisen kansan” keskuuteen internetin tuomien mahdollisuuksien ja erityisesti sosiaalisen median myötä.

Keskustelu sananvapaudesta on ollut viime vuosina vilkasta. Varsinkin ranskalaisen Charlie Hebdo -lehden toimitukseen tehdyt iskut vuonna 2015 nostivat aiheen pinnalle uudella tavalla. Iskujen sanottiin myös olevan isku sananvapautta vastaan. Uskaltavatko toimittajat enää 2010-luvulla kertoa mistä tahansa? Joutuvatko toimittajat pelkäämään turvallisuutensa puolesta, ja alkaako tämä pelko vaikuttaa esimerkiksi aihevalintoihin? Paheneeko itsesensuuri ja hiljennysvaikutus? Sananvapauskeskustelu ei ole koskettanut pelkästään journalismin kenttää, sillä huoli itseilmaisun vapaudesta koskettaa myös ketä tahansa kansalaista: esimerkiksi julkisuudessa lisääntynyt vihapuhe ja valeutisointi uhkaavat sananvapautta aivan uudella tavalla. Mihin asioihin voin ja uskallan ottaa kantaa sosiaalisessa mediassa? 2010-luvulla vihapuhe on laaja yhteiskunnallinen ongelma, joka ei kosketa pelkästään vähemmistöjä (Yle Puhe, 10.5.2017). Internetin globaali luonne hankaloittaa rikosten paikallistamista, lisäksi hankaluuksia tuo vihapuheen epämääräinen suhde lainsäädäntöön.

Sananvapaus on paitsi äärimmäisen tärkeä myös ajankohtainen keskustelunaihe ympäri maailman. Suomessa sananvapauden rajoista on kohistu monien keskustelunaloitusten myötä: kiistaa ovat herättäneet toimittajan kotiin tehty kotietsintä, oikeuden menettely vanhojen julkaisujen rangaistavuuden kohdalla sekä erilaiset uskonnonvapauteen liittyvät kysymykset. Mitä kiivaampaa on keskustelu, sitä kirjavampia ovat myös tavat, joilla sananvapaudesta puhutaan – toisaalta ärhäkätkin keskustelut edustavat samalla sananvapauden perusajatusta: sananvapauteen kuuluu olennaisesti sen rajoista keskustelu, jopa ajoittainen rajojen rikkominen (Neuvonen 2018: 359).

Tämän takia koen, että sananvapauskeskustelua on mielenkiintoista tutkia nimenomaan lingvistikseen näkökulmasta. Sanat kantavat aina mukanaan merkityksiä ulkomaailmasta, ja niinpä tutkimukseni tulokset voivat osaltaan kertoa jotain siitä, miten sananvapaus yhteiskunnassamme koetaan. Se, millaista argumentaatiota sananvapaudesta keskustelemiseen (tai kirjoittamiseen) liittyy, heijastaa samalla kirjoittajan omaa suhtautumista sananvapauteen ja sen lieveilmiöihin. Tekstin argumentointikeinojen avulla kirjoittaja pyrkii samalla siihen, että lukija omaksuisi tämän sananvapausnäkökulman myös itselleen.

Tarkastelen tutkielmassani, millainen kehys sananvapaudelle rakentuu aihetta käsittelevissä kolumneissa ja millaisilla argumentointistrategioilla sananvapautta perustellaan. Keskityn niihin kielellisiin keinoihin, joilla sananvapaudesta kirjoitetaan aineistoni kolumneissa. Olennaista on, millaista kuvaa ilmiöstä rakennetaan niiden kielellisten keinojen avulla: miten esimerkiksi moniäänisyys näkyy kolumnien argumentoinnissa? Miten kirjoittajat asennoituvat sananvapauteen? Analysoin myös, milloin eri argumentointikeinot toimivat sananvapauden puolesta, milloin vastaan. Keskeiset tutkimuskysymykseni ovat: *Millaisia argumentointistrategioita sananvapauskolumneissa käytetään? Miten eri tavoin sananvapauteen asennoidutaan? Millaisissa argumentatiivisissa yhteyksissä tietyt kielelliset ilmaukset nousevat esiin?*

Kolumnien valinta aineistokseni tuntui luontevalta valinnalta, sillä se on aina kiinnostanut minua tekstilajina ja tarkastelin kolumneja jo kandidaatintutkielmassani. Kolumneissa yhdistyvät toisaalta tiedotusvälineen ja julkisuuden konteksti, toisaalta kirjoittajan henkilökohtainen näkemys ja hänen intressinsä tuoda tiettyä mielipidettä esille. Kolumni on kiinnostava genre myös siksi, koska sen ei tarvitse olla neutraali tai objektiivinen – sisällöltään tai kielellisiltä valinnoiltaan. Jokainen julkaistu, kielellinen esitys osallistuu aina laajempaan ideologiseen keskusteluun: se kumoo, vahvistaa, ennakoii vastaväitteet ja etsii tukea näkemykselleen (Heikkinen 1999: 23) – tämä periaate korostuu erityisesti argumentoivan tekstin kohdalla. Tällaisen tekstityypin tavat vedota yleisöön ja vaikutukset merkitysten muokkautumiseen ovat mielestäni varsin kiintoisia: kuten Pietikäinen ja Mäntynen huomauttavat, argumentoinnilla on aina tilanteen, yleisön ja jopa lain asettamia reunaehtoja, mutta samalla perusteluilla on aina myös seurauksensa (2019: 155). Diskurssintutkija pääsee aitiopaikalle tarkastelemaan kielen ja todellisuuden muodostamaa vyyhtiä, tarkastelemaan syntyneitä merkityksiä ja pohtimaan niiden vaikutusta esimerkiksi vallankäytöllisiin kysymyksiin.

2 SANANVAPAUS

Tässä luvussa tarkastelen sananvapauden ilmiötä yleisesti. Ensin esittelen tiiviisti sananvapauden historiaa ja taustoja. Sen jälkeen tarkastelen sananvapauden määritelmiä hieman yksityiskohtaisemmin. Viestintäoikeuden dosentti Riku Neuvosen mukaan sananvapauden voi määritellä monesta ulottuvuudesta käsin: sananvapauden voi ajatella koostuvan niin aatteellisesta, ihmisoikeudellisesta, perusoikeudellisesta ja tosiasiallisen toteutumisen tasosta (2018: 345). Myös tässä tutkimuksessa lähestymistapa on monitasoinen.

2.1 Sananvapauden historiasta yleisesti

Kuten johdannossa jo mainitsin, klassisen liberalisminkin aikakausi on keskeinen taitekohta nykymuotoisen sananvapausideologian muodostumisessa. Vuonna 1791 sananvapaus kirjattiin osaksi Yhdysvaltojen perustuslain lisäystä (Bill of Rights), ja asetus on edelleen voimassa. 1800-luvun Euroopassa uudet perustuslait ja vanhoihin lakeihin tehdyt muutokset johtivat monissa valtioissa siihen, että valtakunnan instituutioiden välisten suhteiden lisäksi laeissa huomioitiin nyt myös yksilöiden oikeudet – eli perusoikeudet. (Neuvonen 2018: 27.)

Klassisen sananvapasteorian pioneerina pidetään yleisesti brittiläistä filosofia John Stuart Millia (1806–1873). Hänen näkemyksensä mukaan yhteiskunnassa on oltava tilaa avoimelle keskustelulle, jotta totuus ei jäisi vaiennettujen mielipiteiden kätköihin – toisin sanoen, totuuden löytyminen edellyttää myös eriäviä mielipiteitä ja vastakkaisen tiedon punnitsemista. Millin mukaan sananvapaus on keskeinen arvo yksilölle ja yhteiskuntakehitykselle. (Tiellä sananvapauteen 2020; Neuvonen 2018: 28). Myöhemmin 1900-luvulla keskeiseksi julkisuusaatteen teoreetikoksi nousi Jürgen Habermas, joka tarkasteli julkisuuden historiaa ja vaiheita. Habermasin mukaan porvariston kulttuurin myötä alkoi kehittyä ajanviettotapa, jossa kahviloihin keräännettiin lukemaan lehtiä ja keskustelemaan yhteiskunnallisista aiheista. Moinen oli tuolloin lähinnä elitistien ajanvietettä; Habermasin havainnon tärkein anti olikin se, että julkinen mielipide alkoi muodostua joukkoviestintävälineissä julkisen keskustelun perusteella, ja sananvapaus

alkoi saada merkitystä niin valtiollisella tasolla kuin kansalaisyhteiskunnan muodostumisessa. Julkisuudesta tuli paitsi alue juttelemiselle, myös kenttä, jossa juuri keskustelemisen rajoista käydään metakeskustelua (Neuvonen 2018: 27–28.)

2.2 Aatteellinen taso

Aatteellinen ulottuvuus kuvastaa sananvapauden filosofisia, aatteellisia ja historiallisia piirteitä. Sananvapauden aatetaso muodostaa vahvan perustan sananvapauden normatiiviselle ja oikeudelliselle tasolle, vaikka samalla sekä aatteelliset että käytännön sananvapausmääritelmät ovat aina riippuvaisia yksilöstä. Aatteellinen ulottuvuus näkyy arkielämässä esimerkiksi siinä, millaisia ilmaisuja itse kukin pitää vihapuheena. (Neuvonen 2018: 345, 358.)

Sananvapaus kuuluu olennaisesti moderniin länsimaiseen demokratia-ajatteluun. Toki sananvapaus tunnetaan käsitteenä muissakin yhteiskuntamalleissa, mutta sen merkitys ja asema vaihtelevat. Suurin osa yhteiskuntateorioista tai oikeusjärjestelmistä ei tunnusta rajoittamatonta sananvapautta; ainoastaan äärimmäinen sananvapaus sallii minkä tahansa ilmaisun. Sananvapauden rajoista käydään kuitenkin jatkuvaa taistelua niin politiikassa, oikeudessa, kulttuurissa, taloudessa kuin arkielämässäkin. (Neuvonen 2018: 12–13.)

Sisällöllisten rajojen määrittely perustuu usein poliittisiin, arvo- ja moraaliperusteisiin ja uskonnollisiin sääntelyperusteisiin. Näiden eri perusteiden merkittävyys on vaihdellut eri aikakausina. Poliittisiin sääntelyperusteisiin vaikuttavat niin sananvapauden rajoitukset osana ulko- tai sisäpoliittista valtakamppailua kuin myös sananvapautta edistävät tukitoimet. Arvo- ja moraaliperusteiset syyt ovat lähellä uskonnollisia perusteita. Uskonnollisissa sananvapauden sääntelyperusteissa taustalla on uskonto oppeineen: esimerkiksi Lähi-idässä jumalanpilkasta voi saada jopa kuolemantuomion. (Neuvonen 2018: 17.)

2.3 Ihmisoikeudellinen taso

Sananvapauden ihmisoikeudellinen periaate juontaa juurensa Ranskan vallankumouksen ihmisoikeusjulistuksesta (1789). Se oli ensimmäinen julistus, jonka tarkoituksena oli turvata ihmisille universaalit ja yhteneväiset oikeudet. Sananvapaus ja muut

ihmisoikeudet kirjattiin valtioiden perustuslakeihin perusoikeuksina jo 1800-luvulla, mutta käytännöt vaihtelivat suuresti. Toisen maailmansodan tapahtumat herättivätkin tarpeen luoda ylikansallinen ihmisoikeussopimus. Tämän sopimuksen pohjaksi otettiin länsimainen eli Euroopassa ja Yhdysvalloissa kehittynyt ihmisoikeusajattelu. (Neuvonen 2018: 346.)

Nykyaikaisen ihmisoikeusajattelun alkuna voidaan pitää Yhdistyneiden kansakuntien julistusta (1948), jonka 19. artikla sanoo sananvapaudesta seuraavaa (Ihmisoikeusliitto 2020):

”Jokaisella on oikeus mielipiteen- ja sananvapauteen; tähän sisältyy oikeus häiritsemättä pitää mielipiteensä sekä oikeus rajoista riippumatta hankkia, vastaanottaa ja levittää tietoa kaikkien tiedotusvälineiden kautta.”

YK:n maailmanlaajuisen ihmisoikeussopimusjärjestelmän lisäksi sananvapaus on turvattu esimerkiksi Euroopan ja Amerikan ihmisoikeussopimuksissa. Suomen kannalta merkittävin on Euroopan ihmisoikeussopimus EIS (1950), johon Suomi liittyi vuonna 1990. Sananvapaus on turvattu EIS:n 10. artiklassa, ja sopimuksen noudattamista valvoo Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT). Mikäli valtio saa huomautuksen, on sen korjattava lainsäädäntöään tai käytäntöjään sopimuksen mukaisiksi. (Neuvonen 2018: 350–351.) Vuosina 1959–2012 Suomi sai EIT:ltä lähes 20 sananvapaustuomiota (Aro 2013), joista useat liittyvät median toimintaan. Tuorein ylikansallinen Suomea sitova ihmisoikeussopimus on Euroopan unionin perusoikeuskirja, jonka avulla punnitaan tarkemmin EU:n ja jäsenvaltioiden välistä oikeutta (Neuvonen 2018: 352).

2.4 Perusoikeudellinen taso

Suomen perusoikeusuudistus tuli voimaan 1995, ja vuonna 2000 otettiin käyttöön uusi perustuslaki. Samalla säädettiin uusia sananvapauden alaa koskettavia perusoikeuksia, kuten taiteen vapaus, tieteen vapaus, kielelliset oikeudet ja esimerkiksi kulttuuriperinnön suoja (Tiellä sananvapauteen 2020). Nykyaikaisessa ihmis- ja perusoikeusajattelussa lähtökohtana on niin sanottu horisontaalivaikutus: se tarkoittaa, että perusoikeudet voivat vaikuttaa myös yksityisten ihmisten, yritysten ja muiden toimijoiden välisissä oikeussuhteissa. Sananvapauden kohdalla tämä voi merkitä esimerkiksi sitä, että myös viestintäyrityksellä on oikeus sananvapauteen, eikä oikeutta tarvitse palauttaa sen

yksittäisiin työntekijöihin. (Neuvonen 2018: 355–256.) Perustuslain 12. pykälän 1. momentin sananvapausmääritelmä on seuraava:

”Jokaisella on sananvapaus. Sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä annetaan lailla. Lailla voidaan säätää kuvaohjelmia koskevia lasten suojelemiseksi välttämättömiä rajoituksia.

Viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ja muut tallenteet ovat julkisia, jollei niiden julkisuutta ole välttämättömien syiden vuoksi lailla erikseen rajoitettu. Jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta asiakirjasta ja tallenteesta.”

Pohjoismaille ja Suomelle on leimallista julkisuusperiaate – kyse on oikeudesta saada tietoa viranomaisten julkisista asiakirjoista (Oikeusministeriö). Sananvapauden kannalta julkisuusperiaate on merkittävä seikka, sillä se turvaa kansalaisten ja joukkomedian oikeuden saada tietoa siitä, mitä viranomaiset tekevät (Neuvonen 2018: 362).

2.5 Sananvapauden tosiasiallinen toteutuminen

Sananvapauden tosiasialliseen toteutumiseen vaikuttaa aina kunkin aikakauden yhteiskunnallinen ilmapiiri: keskusteluissa punnitaan, mikä on sosiaalisesti hyväksyttyä ja mikä taas tuomittavaa. Julkisuutta ja sananvapautta ei siis voida erottaa toisistaan, vaan ne ovat keskenään kehämäisessä vuorovaikutuksessa (Neuvonen 2018: 17). Näiden vallitsevien asenteiden taustalla vaikuttavat vahvasti yhteisön omaksumat arvot ja vallitseva ideologia (Heikkinen 1999: 14, 81). Myös sananvapauden oikeudellisten tasojen käytännön vaikutukset kulminoituvat sananvapauden tosiasialliseen toteutumiseen (Neuvonen 2018: 345). Joukkoviestintä sekä heijastaa että rakentaa näitä sananvapauden arvoja – niinpä on selvää, että myös media vaikuttaa vahvasti ihmisten käsityksiin sananvapaudesta ja sen toteutumisesta.

Kun yhteiskunnassa taistellaan sananvapaudesta, kyse on pohjimmiltaan siitä, kuka saa määritellä sananvapauden rajat. On hyvä muistaa, että tämä taistelu on lähtökohtaisesti hyväksyttävää, sillä sananvapauden ytimessä on yksilöiden tasa-arvoisuus – myös mielipiteiden ilmaisussa. Vaikka sananvapauteen liitetään usein yleviä ja arvostettuja ajatuksia, periaatteen toteutuminen yhteiskunnallisella tasolla on lopulta moniulotteinen vyyhti. Kuten Neuvonen (2018: 357–359) kirjassaan toteaa, sananvapaudesta on helppo pitää juhlapuheita ääriesimerkkejä korostaen, mutta sen analyttinen jäsentely ja todellisen toteutumisen seuranta on eri asia.

3 AINEISTO

Tutkimukseni aineisto koostuu kymmenestä eri kolumnista, jotka on kerätty yhteensä kuuden eri lehden verkkosivuilta. Esittelen tässä luvussa tutkimukseni aineiston ja ne keskeisimmät tilannekontekstit, joissa kolumnit on kirjoitettu. Tilannekontesteilla tarkoitan tässä niitä tapahtumia, jotka ovat jollain tavalla olleet laukaisemassa yhteiskunnallista keskustelua sananvapauden toteutumisesta ja ovat täten heijastuneet myös kolumneihin. Aluksi kerron kolumnin tekstilajista ja kerron sen tunnuksenomaisista piirteistä. Seuraavaksi keskityn tarkemmin aineistooni: millaisista lehdistä kolumnit on kerätty, ketkä ovat kirjoittaneet tekstit ja miten aineisto on rajattu. Tuon myös esille kolumnien taustalla vaikuttavia sananvapauteen liittyviä tapauksia.

3.1 Kolumni

Kolumni on mielipidekirjoitus, jonka tarkoitus on vaikuttaa lukijan näkemyksiin. Sanomalehdissä kolumnit esiintyvät yleensä leveähköllä pitkittäispalstalla sivun ulkoreunassa, kun taas aikakauslehdissä kolumnille varataan usein kokonainen sivu. Kolumnisti sitoo yleensä esitettävän mielipiteensä ajankohtaisiin tapahtumiin, yleisinhimillisiin kokemuksiin ja laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin. Samalla kolumnisti rakentaa osaltaan julkisen keskustelun esityslistaa: kirjoittajien on mahdollista nostaa puheenaiheiksi mitä tahansa tärkeinä kokemiaan asioita. Oleellista on, että tekstin yhteydessä mainitaan aina kolumnistin nimi, usein mukana on kuvakin. Koska kyse on yhden ihmisen mielipiteestä, voi kolumnisti olla mielipiteessään melko ehdotonkin. Vaikka kolumni ei edusta toimituksen yleistä linjaa, kyse on aina journalismista; kolumnin on siis perustuttava todellisuuden tapahtumiin eikä kirjoittaja saa keksiä asioita omasta päästään. Kyseessä on faktapohjainen juttutyyppe. (Jaakkola 2013: 234–235.)

Kolumnin juuret löytyvät Yhdysvalloista, ja ensimmäisen suomalaisen kolumnin kirjoitti tietävästi kirjailija–poliitikko Jörn Donner (1933-2020) Ylioppilaslehteen vuonna 1961. Aluksi kolumnia pidettiin pakinan alalajina, kunnes se levisi Suomessa

kunnolla 60-luvulla – samoihin aikoihin, kun televisio alkoi löytyä yhä useammasta taloudesta. Nykyisin kolumni määritellään omaksi juttutyypikseen, jolla on oma, muusta journalistisesta aineistosta erottuva ulkoasunsa. (Jaakkola 2013: 235.)

Kolumnin suosio on kasvanut viime vuosina: trendi voi kertoa esimerkiksi siitä, että journalismin henkilökeskeisyys on lisääntynyt. Kolumnisteiksi on alusta asti kelvannut toimitusten ulkopuoliset näkökulmat, ja nykyään kynään tarttuvat niin poliitikot ja tutkijat kuin taiteilijatkin. (Jaakkola 2013: 235–236.) Tämä näkyy myös omassa aineistossani: mukana on ainakin poliitikkoja, professori ja kirjailija. Toisaalta myös lehden omat toimittajat kirjoittavat usein kolumneja ja tuovat näin esiin omakohtaisia kokemuksiaan uutisten rinnalla. Toimittajien esiintyminen tässä roolissa tekee journalismista myös samaistuttavampaa ja inhimillisempää. (Jaakkola 2013: 236.)

3.2 Aineiston raja

Aineistoni koostuu yhteensä kymmenestä vuonna 2019 julkaistusta kolumnista. Kolumneista kuusi on ilmestynyt sanomalehtien verkkosivuilla (todennäköisesti myös lehden printtiversiossa), ja loput neljä on julkaistu puoluelehtien verkkosivuilla. Aineistossani esiintyvät lehdet ovat: Helsingin Sanomat (1 kolumni), Turun Sanomat (1 kolumni), Kaleva (2 kolumnia), Savon Sanomat (2 kolumnia), Perussuomalainen-lehti (2 kolumnia) ja kristillisdemokraattien KD-lehti (2 kolumnia). Rajasin kolumnien ilmestymisvuodeksi 2019 ja ehtona oli myös, että kolumnin otsikossa esiintyi lekseemi sananvapaus tai kolumnin aiheutunnisteissa oli mukana #sananvapaus.

Mainittakoon, että toinen perussuomalaisten kirjoittamista kolumneista on julkaistu puolueen printtilehdessä ja toinen Suomen Uutiset -verkkosivustolla, joka esittäytyy Perussuomalainen-lehden verkkosivustoksi. Sekä Suomen Utisia että Perussuomalainen-lehteä tehdään kuitenkin samassa toimituksessa (Suomen Uutiset 4.2.2014), joten katson näiden alustojen edustavan tässä tutkimuksessa samaa mediaa. Valitsin aineistooni mukaan perussuomalaisten ja kristillisdemokraattien kolumneja siksi, koska ajankohtaisessa sananvapauskeskustelussa on ollut esillä oikeustapauksia, jotka koskevat näiden puolueiden edustajia. Ratkaisuun vaikutti myös se, että kyseisten puolueiden edustajat ovat esittäneet julkisuudessa selvimmin yleisestä käsityksestä poikkeavia kannanottoja sananvapaudesta.

Tutkielmani lähestymistapa on vahvasti aineistolähtöinen: etenen sisältö edellä, ja teoreettisen viitekehys antaa lähinnä laajempia suuntaviivoja siihen, millaisiin asioihin kiinnitän tarkastelussa huomiota. Martinin ja Whiten suhtautumisen teorian jaottelut toimivat pohjana havaintojen luokittelulle, mutta en kuitenkaan noudata Martinin ja Whiten erittelemiä keinoja pikkutarkasti. Teorian hahmottamiseksi olen tukeutunut Katajamäen (2007), Mikkosen (2010) ja Lahden (2019) suomennoksiin ja keinojen yhteenvetoihin. Kuten kielellisen analyysin taustalla yleensäkin (Heikkinen 1999: 74), tässäkin tulkintoja ohjaa tietysti myös tutkijan oma intuitio ja hankkimani tieto- ja kokemusvaranto.

Tekstianalyysia tehdessä on tarpeen purkaa teksti pienempiin osiin, sillä tällöin on mahdollista keskittyä oikeasti niihin kohtiin, joissa tekstin ideologinen merkitys korostuu ja käytetyt kielelliset muodot erottuvat selkeämmin (Heikkinen 1999: 65). Olenkin tehnyt havaintoja kielenkäytön mikrotasolla keskittyen esimerkiksi sanastoon, kielioppiin ja konstruktioihin. Diskurssianalyttisen periaatteen mukaisesti olen huomionut samalla kielen ulkoisen kontekstin ja sosiaalisen toiminnan: makrotason ohittaminen on oikeastaan mahdotonta, sillä yksityiskohtainen tekstianalyysi paljastaa aina myös jotain kontekstista ja ympäröivistä diskursseista (Heikkinen 1999: 66–67).

Koska tutkimukseni laajuus on rajallinen, olen tehnyt pientä rajanvetoa aineistoesimerkkien valinnassa. Aluksi olen poiminut kolumneista kaikki ne kohdat, joissa mainitaan sananvapaus, ja keskittynyt sitten näihin lauseisiin ja virkkeisiin. Kuitenkin, mikäli kolumneista on löytynyt jokin toistuva kielellinen piirre (vaikkei sananvapaudesta puhuttaisi suoraan), olen ottanut sen tarkastelun mukaan analyysiin. Esimerkiksi vihapuhemainintojen ohittaminen olisi saattanut olla tutkimuksen kokonaisuuden kannalta jopa vahingollista, sillä vihapuheella on tärkeä rooli sananvapauskustelussa eikä sitä voi tai pidä sivuuttaa. Analyysivaiheen lopuksi olen ryhmitellyt löytämäni kielelliset havainnot sisältökategorioihin, joiden perusteella on ollut mahdollista tehdä yhteenvetoja sananvapauskustelun diskursseista ja argumentointistrategioista.

3.3 Konteksti ja tausta

Seuraavaksi kerron kolumnien kirjoittajista ja heidän taustoistaan sekä käyn läpi kolumnien sivuamia yhteiskunnallisia keskusteluja siltä osin kuin se on tarpeellista. Pysin pitämään esittelyn tiiviinä, sillä avaan kolumnien taustoja jonkin verran myös yksittäisten analyysilukujen yhteydessä. Kirjoittajien esittely on silti paikallaan, sillä kolumni tekstilajina kulminoituu niin vahvasti kirjoittajaan itseensä (Jaakkola 2013: 234–235). Kirjoittajan edustama valta-asema on aina myös retorisen tilanteen – tässä tapauksessa kolumnin – taustaehto (ks. Kakkuri-Knuutila 1998; Pietikäinen – Mäntynen 2019): kyse on siis siitä, ketkä pääsevät ääneen juuri aineistoni kolumneissa.

Turun Sanomien kolumni (TS1) *Sananvapauteen liittyy vastuu* (28.4.2019) on sanomalehden vastaavan päätoimittajan Kari Vainion kirjoittama. Koska kolumnin kirjoittajana on usein toimituksen ulkopuolinen, ”vieraileva tähti”, on TS:n kolumni tältä kannalta poikkeava. Turun Sanomien kolumnin yleisenä argumentointistrategiana voikin pitää puhujakategoriolla oikeutusta, sillä kolumnissa korostuu nimenomaan se, kuka puhuu ja mistä: kuka olisikaan vakuuttavampi henkilö kirjoittamaan lehdistönvapauden ja sananvapauden suhteesta kuin päätoimittaja itse. Vaikka kolumnin aihe näennäisesti käsittelee sananvapautta yleisesti, on tekstin painotus lehdistönvapaudessa: toimittajien oikeus tiedonvälitykseen ja -hankintaan on toki olennainen puoli myös sananvapaudessa yleensäkin.

Kalevan ensimmäinen kolumni (KA1) *Sananvapaus on demokratian perusta* (23.10.2019) on perussuomalaisen kansanedustaja Olli Immosen kirjoittama. Sen pääväite on, että vihapuheen kriminalisointi uhkaa demokraattista yhteiskuntaa. Immonen pohtii vihapuhemäärityksen ongelmallisuutta ja tulkinnanvaraisuutta. Hän vetoaa siihen, että kansalaisten on vaikea hahmottaa sallitun ja kielletyn puheen rajaa, vaikka lainsäädännön pitäisi olla lähtökohtaisesti selkeää. Hän viittaa kolumnissaan myös koko Euroopan ilmapiiriin: Immosen mukaan ”sananvapauden rajoitusperusteisiin suhtaudutaan jatkuvasti yhä sallivammin”. Immonen ilmoittaa sananvapauden myös yhdeksi vaaliteemakseen. Immosen mukaan ”sananvapauden sensuurimainen rajoittaminen vihapuhepykälien muodossa johtaa ainoastaan kansalaisten katkeroitumiseen yhteiskuntaa kohtaan.” (Olli Immosen kotisivut, viitattu 22.7.2020.)

Kalevan toinen kolumni (KA2) *Susilaumalta on vaikea vältyä somen aikana* (21.7.2019) on journalistiikan tutkimuskoordinaattori Heikki Kuutin kirjoittama. Kuutti on erikoistunut datajournalismiin, tutkivaan journalismiin, median sääntelyyn sekä

julkisuuslain mukaisten tietopyyntöjen ongelmiin. Kolumnissaan hän ottaa kantaa erityisesti siihen, kuinka vaikea mielipiteiden lainmukaisuutta on arvioida anonyymina some-aikana. Hänen mukaansa ”vuorovaikutteista asiakeskustelua ei synny, kun susilauman yksilöt jäävät vieraksi myös kohteelle itselleen.” Yleisvaikutelmana voi sanoa, että teksti asemoituu sananvapauten pohtivasti, ja ilmiön eri puolia tuodaan korostetusti esiin. Kuutin mielestä sosiaalinen media on paitsi ”kohentanut yksittäisten kansalaisten sananvapautta” myös lisännyt anonyymia kritisointia ja vääränalaista nälvimistä. Lisäksi hän painottaa, ettei ”toivottua tai ei-toivottua mielipidettä voida arvioida samoin perustein kuin hyväksyttävää ja ei-hyväksyttävää mielipidettä.”

Savon Sanomien kolumnit ovat toimittaja Marko Ahosen (SS1: *Muutama sana sananvapaudesta*, 11.12.2019) ja kirjailija Sirpa Kähkösen (SS2: *Sananvapaus ilmapuntarina*, 27.7.2019) kirjoittamia. Ahonen tituleeraa itseään Twitterissä tv- ja leffakriitikoksi, ja hän onkin toiminut useita vuosia esimerkiksi SS:n tv-sivujen kriitikkona. Kolumnin pääväitteen voisi tiivistää siten, että vaikka sananvapaus kuuluu kaikille, sanomisistaan on otettava myös vastuu. Kähkösen kolumni käsittelee erityisesti sananvapauden määrittelyn ongelmallisuutta ja hän tuo tämän pääväitteesä esiin heti tekstin alkupuolella vedoten omaan auktoriteettiinsa: Kähkönen kertoo olleensa vuosia sananvapausjärjestö Suomen Penin puheenjohtajana, ja mitä enemmän hän on sananvapautta pohtinut, sitä ”selvemmin hän on tullut tulokseen, että aihe karttaa määritelmiä ja karkaa käsistä.” Taustaoletuksena Kähkösen kolumnista heijastuu kanta, jonka mukaan sananvapauden turhaa rajoittamista on varottava – suhtautuminen ei tule yllätyksenä, kun puhujana on kirjailija: onhan sanomisen vapaus on ammattikunnan työn ja siinä tarvittavan luovuuden kulmakivi.

Perussuomalainen-lehden ensimmäinen kolumni (PS1) *Vihapuhejahti on kohdistettu toisinajattelijoille* (24.6.2019) on poliitikko Laura Huhtasaaren kirjoittama. Noin kuukausi ennen kolumnin julkaisua Huhtasaari oli valittu myös eurovaaleissa Euroopan parlamenttiin. Huhtasaaren kolumnin pääväitteenä on, että hänen mielestään sananvapaus on uhattuna, ja ”vihapuhejahti” on kohdistettu perussuomalaisiin. Taustaoletuksina tekstistä heijastuu populismille tyypillistä vastakkainasettelua sekä paatoksellista yhteishengen luomista. Toinen kolumni on julkaistu Suomen Uutiset - verkkolehdessä, joka on puolueen rinnakkaisjulkaisu printtilehden rinnalla. Kolumnin *Valtakunnansyyttäjät Toiviaisien tulkinnat laillisuusperiaatteen vastaisia – ilmiselvänä tarkoituksena toisinajattelijoiden kampittaminen* (PS2: 20.11.2019) on kirjoittanut Matias Turkkila, Perussuomalainen- ja Suomen Uutiset -lehden päätoimittaja. Turkkila

on toiminut aiemmin esimerkiksi perussuomalaisten puheenjohtaja Jussi Halla-ahon kampanjapäällikkönä ja on myös maahanmuuttovastaisen Hommaforum-sivuston perustaja (Yle 4.5.2012). Turkkila on lausunut mediassa varsin affektiivisia, kyseenalaisinakin pidettyjä puheenvuoroja, ja sama linja on nähtävissä myös tarkastelemassani kolumnissa. Turkkilan pääväite on, että sananvapauslainsäädännön tiukentaminen on turhaa – tai ”mielivaltaa”, kuten hän asian ilmaisee. Taustaoletus on hyvin samankaltainen kuin Huhtasaaren kolumnissa, ja rivien välistä on luettavissa vetoamista perussuomalaisten yhteishenkeen. Esimerkiksi valtakunnansovittelija Toiviainen edustaa Turkkilalle ”politiikan vasenta laitaa”, ja vihapuheen kriminalisoinnin taustalla on hänen mielestään ”toisinajattelijoiden kampittaminen”.

KD-lehden toinen kolumneista (KD1) *Sana on vapaa – vai onko?* (26.11.2019) on kristillisdemokraattien kansanedustaja Sari Tanuksen kirjoittama. Tanus toimii myös Tampereen kaupunginvaltuutettuna ja on koulutukseltaan lääkäri. Verkkosivuillaan Tanus kertoo ”haluavansa olla rakentamassa Suomea, jossa uskonnon-, sanan- ja mielipiteenvapaus koskee aivan jokaista meistä.” (Sari Tanuksen kotisivut, viitattu 28.7.2020.) Kolumnissa Tanus toteaa, että hänen mielestään sananvapaus on mennyt siihen pisteeseen, että tietyt mielipiteet johtavat poliisikuulusteluihin, jopa tuomioon. Vaikkei Tanus suoraan mainitse, mitä mielipiteitä hän tarkoittaa, kolumnin ajallinen konteksti osoittaa, että Tanus mitä todennäköisemmin viittaa kansanedustaja Päivi Räsäseen, tämän kirjoittamaan tekstiin ja siitä seuranneeseen esitutkintaan (ks. 36). Ennen kaikkea kirjoittaja kritisoi kolumnissaan uskonnonvapauden toteutumista. Taustaoletuksena kolumnista heijastuu viesti siitä, että kirjoittajan mielestä oikeuslaitos suhtautuu sananvapauteen väärin. Tanus kannustaa kristillisdemokraatteja ”vaalimaan perusoikeuksia ja puolustamaan kristillisiä arvoja”, mikä heijastaa vahvaa yhteishengen luomisen diskurssia kuten Turkkilan ja Huhtasaaren kolumneissa.

Sama pyrkimys on nähtävissä myös kansanedustaja ja kristillisdemokraattien puheenjohtaja Sari Essayahin kolumnissa (KD2) *Mihin menee Suomi?* (26.11.2019). Essayah on pitkän linjan poliitikko ja toiminut myös Euroopan parlamentissa vuosina 2009–2014 (Sari Essayahin kotisivut, viitattu 28.7.2020). Kolumnin pääväite tiivistyy kolumnin viimeisessä kappaleessa, jossa Essayah toteaa ”uskonnon- ja sananvapauskohujen kertovan ajasta, jossa ’suvaitsevaiston’ näkemysten vahvistamiseksi muiden perusvapauksia kavennetaan.” Tekstin taustaoletukseksi tulkitsemisen sen, että kirjoittaja pitää nykyistä sanan- ja uskonnonvapauden tilaa epäuskottavana ja kokee Suomen poliittisen ilmapiirin epäedulliseksi kristillisdemokraateille.

Aineistoni kymmenes kolumni (HS1) on toimittaja Pekka Vahvasen kirjoittama (*Jussi Halla-ahon ja Johanna Vehkoon sananvapauden rajoittamisesta kärsii eniten kansa – Vihapuhelaki huonontaisi tilannetta entisestään*, 6.5.2019). Vahvasen tekstin pääväite on, että vihapuheen kriminalisointi on huono idea. Kolumnin julkaisun aikoihin yhteiskunnassa käytiin keskustelua kahdesta oikeusistuimen antamasta tuomiosta, joihin myös kirjoittaja viittaa tekstinsä alussa: ”Viime viikkoina mielipiteitä on jakanut kaksi sananvapautta rajoittavaa oikeusistuimen tuomiota”, Vahvasen aloittaa. Toinen tuomio koskee toimittaja Johanna Vehkoota. Oulun käräjäoikeus tuomitsi Vehkoon kunnianloukkauksesta, kun tämä kutsui kaupunginvaltuutettu Junes Lokkaa muun muassa natsipelleksi (Jäntti – Pinola 2019). Toinen Vahvasen mainitsema tuomio liittyy perussuomalaisten puheenjohtaja Jussi Halla-ahoon, joka sai korkeimmalta oikeudelta sakkotuomion vuonna 2012 uskonrauhan rikkomisesta ja kiihottamisesta kansanryhmää vastaan (Sundqvist 2012). Koska keväällä 2019 oli käynnissä hallitusneuvottelut, nousi Halla-ahon saama tuomio uudestaan puheenaiheeksi. Vahvasen kolumnissaan edustama kanta on melko ehdoton: kirjoittaja pitää vihapuheen kieltämistä ”villityksenä” ja hän asemoituu ajatukseen vihapuhelaista vähättelevästi, kuten seuraavasta lainauksesta käy ilmi:

”Vaikka sanat olisivat loukkaavia, oikeuslaitoksella on parempaa tekemistä kuin tuomita ihmisiä jumalanpilkasta, Kalevan pääkirjoituksen arvostelusta tai rasistin kutsumisesta rasistiksi.” (esimerkki 15)

Tulkitsen tekstin taustaoletuksen siten, että Vahvasen mielestä jokaiseen huonoon ilmaukseen ei olisi syytä kiinnittää huomiota. Hänen mielestään jotkin arveluttavat sanomiset olisi parempi ohittaa olankohautuksella – jopa ne, jotka keikkuvat vihapuheen rajalla tai jopa ylittävät sen.

4 TEORIA

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni kannalta keskeiset teoreettiset viitekehykset. Tutkielmani perustana ovat kielenkäytön vaihtuvat merkitykset ja niiden tilannesidonnaisuus, joten voidaan puhua diskurssianalyttisestä tutkimuksesta. Kerron diskurssianalyysia käsittelevän alaluvun yhteydessä myös kategorisoinnista ja nimeämisestä, jotka ovat diskurssintutkimuksen mukaan keskeisiä kielellisiä toimintoja (Pietikäinen – Mäntynen 2019: 99). Tässä luvussa pohdin myös ideologian käsitettä ja merkitystä osana kriittistä diskurssintutkimusta; kriittinen suuntaus painottaa erityisesti piilevien merkitysten osoittamista (Heikkinen 1999: 72). Piilevillä merkityksillä tarkoitan etenkin ideologisia taustaoletuksia. Koska tutkielman huomio on kolumnien argumentointistrategioissa, on perusteltua hyödyntää ajatuksia myös uuden retoriikan ja genreanalyysin puolelta. Lisäksi tutkimukseni keskeinen teoreettinen viitekehys nojaa vahvasti Martinin & Whiten suhtautumisen teoriaan (appraisal theory), jonka mukaan asenteellisuus on mukana kaikessa kielenkäytössä. Erityisesti paljon asenteellisuus painottuu mielipiteiden ilmaisussa. (Martin & White 2005: 92–94.) Ensimmäisenä teen katsauksen diskurssianalyttisiin lähtökohtiin.

4.1 Diskurssianalyysin traditio ja kriittinen lingvistiikka

Diskursseja tutkiessa lähtöoletus on, ettei kielen ilmauksella ole yhtä pysyvää merkitystä: merkitykset voivat muuttua ja ovat sidoksissa tilanteeseen. Merkitykset syntyvät lopullisesti kussakin kielen käyttötilanteessa. Diskurssianalyysissä tarkastellaan juuri näitä merkitysten syntyprosesseja ja niihin liittyviä jännitteitä, sääntöjä, ehtoja ja seurauksia. Diskurssintutkimuksessa tarkastelua siis laajennetaan kielen ulkopuolelle, sosiaaliseen toimintaan – miten ja mitä asioita kielellä tehdään? Kieli ei ole vain lingvistinen, vaan myös diskursiivinen ja sosiaalinen järjestelmä: kielen ja ympäristön välinen vyhytti kietoutuu toisiinsa monitasoisesti ja dynaamisesti. (Pietikäinen – Mäntynen 2019: 13–15.) Diskurssintutkimuksen lähtökohdat perustuvat kielen funktionaalisuutta korostavaan kielikäsitteeseen, jossa on korostettu kielenkäytön

kontekstia ja puhetilanteen merkitystä. Funktionaalisuutta korostavia tutkimussuuntauksia on useita, mutta monet diskurssitutkijat nojaavat nimenomaan kielentutkija M.A.K. Hallidayn systeemis-funktionaaliseen kieliteoriaan. Näkemyksen idea on siinä, että kielellä on samanaikaisesti monia tehtäviä, ja kielen järjestelmä mahdollistaa käyttäjälleen erilaisia kielellisiä resursseja, joiden avulla merkitysten luominen on mahdollista. Nämä valinnat ja merkitykset järjestäytyvät aina kontekstin ja sosiaalisen toiminnan mukaan. (Pietikäinen – Mäntynen 2019: 19–20.) Tehtyihin kielellisiin valintoihin vaikuttavat pohjimmiltaan myös koko yhteiskunnan normit, arvot ja institutionaaliset rutiinit (mts. 25).

Kielellisiä merkityksiä tulisikin tutkia paitsi tekstuaalisen myös tekstinulkoisen maailman kautta. Samalla kun tekstit rakentuvat diskursseista, diskurssit ovat nimenomaan teksteissä aktivoituvia merkityksiä. (Heikkinen 1999: 31–32, 53.) Jokainen teksti rakentaa yhtä aikaa sosiaalisia identiteettejä, sosiaalisia suhteita sekä tieto- ja uskomusjärjestelmiä. Niinpä kielen analyysi on aina myös osa yhteiskunnallista analyysia – siihen kytkeytyy pohdintoja tiedosta, uskomuksista, ideologiasta, sosiaalisista suhteista ja vallasta (Fairclough 1997: 76, 29–30).

Kun kieli heijastaa sosiaalista todellisuutta, sen avulla myös luodaan todellisuudesta omia muunnelmia. Näin myös kaikki mediatekstit – niin uutisartikkelit, mielipidekirjoitukset, kolumnit, radiolähetykset ja somejulkaisut – muokkaavat omia versioitaan totuudesta. Versioiden syntyyn vaikuttavat mediatekstien tuotannossa tehtävät valinnat: päätöksiin vaikuttavat tekstien tuottajien yhteiskunnallinen asema ja tavoitellut päämäärät. (Fairclough 1997: 136, 151.) Nämä valinnat luonnollisesti ohjaavat sitä, millaisena jokin asia, kuten sananvapaus, yleisölle näyttäytyy – toisin sanoen kyse on siitä, minkälaisen version todellisuudesta yleisö saa.

Kriittinen lingvistiikka on 1970-luvulla syntynyt diskurssianalyysin muoto: siinä tutkitaan nimenomaan tiedotusvälineiden diskurssia ja sitä, miten kielen avulla uhmataan tai tuetaan yhteiskunnan valtajärjestelmiä. (Fairclough 1997: 39; Kalliokoski 1996: 24.) Kriittisen näkemyksen mukaan tekstissä on yhtäaikaisesti monta eri funktiota: teksti paitsi representoi maailmaa, mutta myös esittelee sosiaalisia suhteita ja identiteettejä. Nuo kolme funktiota ovat systeemis-funktionaalista kieliteoriasta omaksutusti nimeltään ideationaalinen, interpersoonainen ja tekstuaalinen funktio. Interpersoonainen funktio keskittyy luomaan ja ylläpitämään sosiaalisia suhteita ja toisaalta suhtautumaan omiin ja toisen sanomisiin, tekstuaalinen taas nimensä mukaisesti tarkastelee tekstin rakentumista,

kuten koheesiota. Ideationaalinen funktio sen sijaan tarkastelee kielenkäyttöä ympäröiviä tieto- ja uskomusjärjestelmiä, joita representaatiot heijastavat (Shore 2012: 161.)

Kriittinen lingvistiikka tarkastelee tekstin valintoja, joita tehdään sanaston, lauserakenteiden ja muiden järjestelmien tarjoamien vaihtoehtojen mukaan. Keskeistä tarkastelussa on keinojen toistuvuus (Fairclough 1997: 39): jos esimerkiksi sananvapaudesta puhutaan useimmiten samoilla sanavalinnoilla, ei se todennäköisesti ole sattumaa, vaan sanavalinnan taustalla vaikuttaa jokin ideologia. Samalla myös jokainen lausuma, tai kirjoitettu teksti, on muotoiltu arvioimalla sitä asemaa, josta vastaanottaja tarkastelee asiaa (Lee 1992: 12).

Tiedotusvälineiden tekemät valinnat vaikuttavat käsityksemme maailmasta: Kun samansuuntaiset ajatukset toistuvat julkisessa kielenkäytössämme, niistä tulee vähitellen yhteistä kielitajuamme, yhteisiä sosiaalisia merkityksiämme. Maailmamme tai sitä koskevat käsitykset muuttuvat, ja samalla muuttuneeseen myös kielen sosiaalinen kielioppi: millaisia arvoja kielioppi suosii ja millaisia ideologioita se konstruoi. Toisinaan tiettyjä kielen muotoja, tietynlaista merkitysmateriaa, pyritään muuttamaan tietoisesti uudennlaisiksi ilmauksiksi. (Heikkinen 1999: 52.) Juuri tästä on kyse käsitteenvaltauksessa ja diskurssien haltuunotossa, jota käsittelemme analyysini luvussa 5.2. Kriittisessä lingvistiikassa siis huomio on siinä, miten tiedotusvälineiden kieli – ja niissä käytetyt keinot, kuten sanavalinnat – toimivat ideologisesti (Fairclough 1997: 23). Ideologisuuteen paneudun vielä tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

Diskurssintutkimukseen kuuluu oleellisesti ajatus siitä, että kielellä on perustavanlaatuisia ominaisuuksia kuvata maailmaa erilaisilla kategorisoinneilla ja nimeämisillä. Asioiden ja ilmiöiden kategorisointi ja nimeäminen ovat varsin luontaisia meille kaikille, sillä niiden avulla sanoitamme maailmaa ja yhteiskuntaa ikään kuin konkreettisemmaksi. (Fairclough 1997: 150; Pietikäinen – Mäntynen 2019: 99.) Kategorioiden ja käsitteellistämisen välisenä siltana on käytetty kieli: eri kielet eroavat siinä, miten ne tuottavat luokittelun skeemoja. Kaikenlainen kategorisointi on aina myös vahvasti sidoksissa siihen maailmankuvaan, johon kategoria on upotettu; ilmiöiden käsitteellisiä kategorioita ei siis voi pitää pelkästään peilinä, joka heijastaa todellisuutta autenttisesti. Nimeämiset ovat aina valinnan tulosta ja riippuvaisia kielenkäyttäjän omasta näkökulmasta. Lisäksi niillä voi tietoisesti vahvistaa oman mielipiteen välittymistä. (Lee 1992: 8, 27, 38; Pietikäinen – Mäntynen 2019: 100; Kalliokoski 1996: 20.)

Yllä oleva ajatus näkyy analyysissäni hyvin esimerkiksi siinä, miten ilmausta *toisinajattelijana* käytetään ja ketä sillä tarkoitetaan. Nimeämisten luonnehtiva ominaisuus

näkyä erityisesti silloin, kun niistä voi tunnistaa merkitystä kantavia osia eli morfeemeja. Niinpä nimityksen valinnalla voidaan tietoisesti tuoda esiin tiettyjä asenteita tai aktivoida tiettyjä tietokehyksiä: Puhujan valitsema kielellinen ilmaus on vastaanottajalle heräte, joka käynnistää tämän omia ajatteluprosesseja aktivoiden tiettyjä asenteita, arvoja ja tietokehyksiä. Jokaisessa valinnassa on mukana aina myös aiempien käyttökontekstien ja -tapojen taakka. (Mäntynen – Onikki 1997: 620; Pietikäinen – Mäntynen 2019: 24; Lahti 2019: 60.) Toistuessaan kontekstuaalinen tulkinta saattaa konventionaalistua ilmauksen merkitykseen niin, että se aktivoituu yhä uudelleen uudessakin tilanteessa (Pietikäinen – Mäntynen 2019: 80, 95.) Esimerkkinä tästä on ilmaus *suvaitsevaisto*, jolla konservatiivit ja erityisesti oikeistopopulistit nimeävät liberaalimpien arvojen kannattajia, yleensä vihreiden ja vasemmiston edustajia. Nykyisin *suvaitsevaisto* aktivoi poikkeuksetta kehyksen, jossa on negatiivinen kaiku.

4.2 Ideologisuus mediateksteissä

Ideologian käsitteellä on arkielämässä lukuisia merkityksiä lukuisin eri painoituksin: se voi liittyä niin uskonnollisiin arvoihin, politiikkaan tai moraalisiin käsityksiin. Ideologinen merkitys kytkeytyy kuitenkin aina vahvasti yhteisön omaksumiin arvoihin. Ideologia toimii ikään kuin liimana tiettyjen yhteiskunnallisten perusoletusten, kuten yksilöllisyyden, vapauden, perheen ja kansallisuuden välillä. (Heikkinen 1999: 14, 81.) Ideologiat ovat läsnä arkitodellisuudessa, ne ohjaavat ajatteluamme tiettyyn suuntaan ja vaikuttavat kielenkäyttöön ja muuhun toimintaamme – ja sitä kautta kielenulkoiseen todellisuuteen. (Heikkinen 1999: 261).

Vaikka ideologian ajatellaan useimmiten tarkoittavan tiettyä poliittista, taloudellista tai uskonnollista aatejärjestelmää, tarkastelen ideologian käsitettä tässä tutkimuksessa nimenomaan osana lingvististä tekstintutkimusta. Kielenkäyttöön sisältyy aina arvottavia näkökulmia, joten laajasti ajateltuna ideologisuus voi ilmetä hyvin monenlaisina piilevinä tai julkilausuttuina arvojärjestelminä. Kielitieteessä ideologian käsite auttaa erityisesti luonnollistuneiden merkitysten tarkastelussa. Luonnollistuneilla merkityksillä tarkoitetaan niitä tiedostamattomia tarkoituseriä, joita kielenkäyttäjät kieleen koodaavat. (Fowler – Kress 1979: 196; ks. myös Kalliokoski 1996: 14–15.) Ideologioista tulee vallitsevia ideologioita nimenomaan luonnollistumisprosessin aikana:

vasta luonnollistuneina ideologiat ovat ihmisryhmien yhteistä tajuntaa ja yhdensuuntaista ajattelua. (Heikkinen 1999: 14, 90.)

Tiedotusvälineiden muodostama diskurssi on monien ristiriitaisten järjestelmien kenttä, johon kuuluvat myös ideologiset prosessit. Ristiriitaisuus on erottamaton osa tiedotusvälineitä ja eri medioita: toisaalta mediat sisältöineen edustavat yhteiskunnallista valvontaa ja yhteiskunnan uusintamisen ideologiaa, mutta toisaalta samat sisällöt ovat kulttuurihyödykkeitä ja osa viihdeteollisuutta. (Fairclough 1997: 67.) Journalistiset tekstit, kuten kolumni, kertovat osaltaan siitä, millaisista yhteiskunnallisista käytänteistä on tullut vakiintuneita tapoja.

Mediatekstien valinnat eivät siis ole irrallisia ideologisista käytännöistä. Nämä ideologiat eivät yleensä ole eksplisiittisiä, vaan ne upotetaan tekstin rivien väliin; puhutaan taustaoletuksista. (Fairclough 1997: 89, 143.) Ideologisia merkityksiä analysoitaessa erityisen huomionarvoista on, mikä tekstissä jää sanomatta – ja minkä takia. Juuri näiden piilevien merkitysten osoittaminen on kriittisen lingvistiikan ydintä. (Heikkinen 1999: 51, 72.) Huomionarvoista on toisaalta myös se, että ideologia ei näy aina yhtä selvästi kaikkialla, sillä joissain diskursseissa ideologia voi näkyä enemmän kuin toisissa (Heikkinen 1999: 82). Ideologisista taustaoletuksista on kyse myös silloin, kun päättävässä asemassa olevien toimet ja arvot yleistetään koskemaan koko kansaa. Tällaisessa ilmiössä legitimoidaan ja uusinnetaan valtasuhteita olettamalla yksimielisyys – jota ei välttämättä ole edes olemassa. (Fairclough 1997: 20, 66, 142–143.)

4.3 Argumentointistrategiat ja uusi retoriikka

Argumentaatiota voidaan määritellä hyvinkin monin eri tavoin eikä sille voida osoittaa vain yhtä teoreettista haaraa. Varhaisen argumentaatioteorian juuret ponnistavat Antiikin Kreikasta ja Aristoteleesta, jolloin onnistunut argumentaatio yhdistettiin etenkin hyvään puhetaitoon. Argumentointia pidettiin myös käytännössä synonyymina retoriikalle: keskeistä oli antaa ohjeita vakuuttavaa puhetta varten (Mikkonen 2010: 53, Perelman 1996: 11). Argumentaatio tapahtuu aina luonnollisella kielellä, joten tulkinnallisuutta ei voida sivuuttaa (Perelman 1996: 16).

Siinä missä Aristoteleen näkemyksiä pidetään lähinnä filosofisena pohjana argumentoinnin tarkastelulle, uudemmat teoriat antavat konkreettisia analysointivälineitä kirjoitetun ja puhutun kielen tutkimiseen. (Mikkonen 2010: 53.) 1950-luvulla alkanut

uuden retoriikan aalto alkoikin muuttaa näkökulmaa puhujasta analyytikkoon. Erona klassiseen uusi retoriikka on luonteeltaan enemmän kuvailevaa kuin tiettyjen ehtojen mukaista. Lisäksi uusi retoriikka huomioi sosiaalisen yhteisön kontekstin: argumenttien tai muiden retoristen tehokeinojen hyvyys vaihtelee yhteisön sisäisten kommunikaatiosääntöjen mukaan, joten selkeitä kriteerejä hyvälle retoriikalle on vaikea osoittaa. Retorinen tilanne voi myös olla mikä tahansa kommunikaatiotilanne, ei vain puhujanpöntöstä lausuttu puheenvuoro. (Kakkuri-Knuutila 1998: 235, 236, 241.) Näin ollen myös kolumneja voidaan kutsua retorisiksi tilanteiksi.

Tässä tutkimuksessa tarkastelen argumentaatiota etenkin Perelmanin lähestymistapaan nojaten: hänen pääteoksensa *L'empire rhétorique* (1971) esittelee monipuolisesti eri argumentointikeinoja, ja se suomennettiin vuonna 1996 nimellä *Retoriikan valtakunta*. Teoksen ajatuksia on hyödynnetty fennistiikassa aiemmin esimerkiksi Mikkosen (2010), Rokan (2014) ja Lahden (2019) tutkimuksissa. Uuden retoriikan kenttä on kuitenkin moniulotteinen, eikä alaa voi rajata vain tiettyyn metodiin tai teoriaan; yhteisenä linkkinä on kuitenkin yleisöön vetoavan argumentoinnin tutkimus. Tulokulma vaihtelee sen mukaan, mihin muihin teorioihin retoriikkaa yhdistetään, mitä argumentoinnin keinoja analysoidaan ja miten niitä nimetään. (Palonen – Summa 1996: 7, 10; Mäntynen – Sääskilahti 2012: 196.) Tässä tutkimuksessa retoriikka saa rinnalleen työkaluja suhtautumisen teoriasta (ks. alaluku 4.5) ja genreanalyysistä, josta kerron seuraavaksi.

Uutta retoriikkaa ja genreanalyysia yhdistää etenkin tekstien ja puheiden tarkastelu tilannesidonnoisena, tavoitteellisena kielenkäyttönä. Genreanalyysissa yksi tärkeä määrittelyn piirre on ollut tekstien tavoitteellisuus, jonka mukaan teksti jäsentyy tietyn tekstilajin edustajaksi. Niin ikään myös retoriikka painottaa tekstien tavoitteellisuutta, vaikkakin rajatummin: painopiste on siinä, miten teksteillä pyritään vaikuttamaan vastaanottajiin. (Mäntynen – Sääskilahti 2012: 194–195.) Sekä genreanalyysin että uuden retoriikan taustalla vaikuttavat sosiaalisen konstruktivismin juuret: vaikuttamispyrkimyksillä tähdätään joko vallitsevan todellisuuden säilyttämiseen tai sen muokkaamiseen, ja kielellä on tässä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa merkittävä rooli. (Mäntynen – Sääskilahti 2012: 197–198; Pietikäinen – Mäntynen 2019: 21–22.)

Käytännössä uuden retoriikan ja tekstilajitutkimuksen yhdistämisessä kyse on siitä, että genreanalyysia täydennetään analysoimalla tekstilajille ominaista argumentointia uuden retoriikan avulla (Mäntynen – Sääskilahti 2012: 200). Kuten Mäntynen ja Sääskilahti huomauttavat (mp.), tällainen menettely toimii erityisesti argumentoivia

tekstilajeja tutkiessa – niinpä kolumnitkin lunastavat paikkansa tässä joukossa. Uudelle retoriikalle ei ole kuitenkaan tyypillistä tutkia tekstin kokonaisrakennetta systemaattisella mallilla, vaan analyysissa huomioidaan erityisesti argumentoinnin kannalta tärkeät tekstijaksot, kuten pääväittäjä (mp.). Tähän pyrin myös omassa tutkimuksessani: en erittele tekstien rakennetta perusteellisesti, vaan yksittäiset havainnot nojaavat pohjimmiltaan kolumnin pääväitteeseen ja taustaoletuksiin.

4.4 Argumentin rakenne, moraalinen argumentointi ja esisopimukset

Argumentin tehtävä on lyhyesti sanottuna antaa tukea väitteelle, jota julkilausuttu perustelu vielä tukee. On muistettava, ettei argumentin väite ole suinkaan aina väitelause – se voi yhtä hyvin olla kehotus tai normi, ja väite voi olla myös kysymysmuotoinen. Mikäli väite on perusteltu hyvin, argumentti tulisi lähtökohtaisesti hyväksyä, ellei tilalle tarjota päteviä vastanäkemyksiä. (Kakkuri-Knuuttila – Halonen 1998: 63.) Hyvä argumentaatio edellyttää käsitteellistä selkeyttä ja täsmällisyyttä: vakuuttavalta näyttävä argumentti saattaa osoittautua hyvinkin heikoksi, jos esimerkiksi käsitteitä käytetään liian huolimattomasti tai epätarkasti (mts. 172).

On tavallista, ettei argumentaation kulku näy tekstissä eksplisiittisesti. Tekstissä pitäisi olla useita rakennetta paljastavia ilmaisuja (*tämä tukee ajatusta, että*) ja pikkusanoja (*koska, niinpä, sillä*) osoittamassa, mikä on tarkoitettu minkäkin asian perusteluksi. Näiden argumentti-indikaattorien yleisyys on kulttuurisidonnaista, ja lisäksi niiden käyttö riippuu tekstilajista ja valitusta tyylistä. (Kakkuri-Knuuttila – Halonen 1998: 66.)

Argumentin hyväksyttävyyteen vaikuttavat kenties eniten taustaoletukset, joiden varaan se rakentuu. Noita taustaoletuksia tai premissejä, kuten Perelman (1996) niitä kutsuu, voidaan pitää näkymättömänä liimana väitteen ja perusteluiden välillä: premissejä ei tarvitse mainita, koska niitä pidetään keskustelun osapuolten yleisesti hyväksyminä. Argumentaatiota tarkastellessa on kuitenkin keskeistä paljastaa lähimpien taustaoletusten olemassaolo, sillä ne ovat avain itse argumentin tunnistamisessa. Se, onko taustaoletus olennainen ja hyväksyttävä, on kytköksissä lopulta tilanteeseen ja asiayhteyteen. (Kakkuri-Knuuttila – Halonen 1998: 68–69, Perelman 1996: 28.)

Hallamaa tekee jaottelun teoreettisen, käytännöllisen ja moraalisen argumentoinnin välillä, joista moraalinen eli eettinen argumentointi on lähellä käytännöllistä suuntausta.

Eettisen argumentoinnin ytimessä ovat kysymykset hyvästä, inhimillisestä elämästä ja ihmisen oikeasta käytöksestä. (1998: 226.) Eettisiä arvoja taas ovat esimerkiksi oikeudenmukaisuus, tasa-arvo, vapaus ja autonomia (mp.) – kaikki arvoja, joita vasten myös sananvapautta punnitaan. Lisäksi monet yllä olevista arvoista, etenkin vapaus ja autonomia, toimivat usein myös sananvapauskeskustelun taustaoletuksina. Laajimmillaan nämä taustaoletukset ovat maailmankatsomusta ja ihmiskäsitystä koskevia mielipiteitä: niiden olemassaolo on hyvä tiedostaa, sillä moraalikysymyksiä koskevissa väittelyissä varsinaiset erimielisyydet eivät paljastu vain yksittäisten argumenttien tasolla. (Hallamaa 1998: 228.)

Tavallista on, että keskustelijan – tai kirjoittajan – edustamien arvojen lisäksi keskusteluun heijastuu taustalla laajemmin vaikuttavia arvokysymyksiä. Jos esimerkiksi kirjoittajan arvot kontekstissa jäävät tunnistamatta, voi tekstin viesti päätyä umpikujaan – kukaan ei lopulta tiedä, mistä kirjoittaja on eri mieltä, mistä samaa ja mihin suuntaan argumentaatiolla pyritään. (Hallamaa 1998: 227.) Todettakoon, että argumenttilähtöinen tarkastelu on vain yksi näkökulma tekstin tulkintaan (mts. 65). Koska retoriikka lähestyy tekstiä kokonaisvaltaisesti ja huomioi myös kielellisten ilmausten kirjon (mp.), ovat retoriikan välineet perusteltuja myös tässä tutkimuksessa. Koen tärkeäksi korostaa argumentoinnin ja taustaoletusten merkityksiä: tarkasteltava asia, sananvapaus, on etiiikkaan kulminoituva ilmiö, ja taustaoletusten voima tulee mielestäni esiin erityisen hyvin silloin, kun argumentointi rakentuu moraalikysymysten ympärille.

4.5 Suhtautumisen teoria

Tutkimukseni yhtenä keskeisenä viitekehyksenä on myös J.R. Martinin ja P.R.R. Whiten (2005) kehittämä suhtautumisen teoria (appraisal theory). Teorian lähtökohtana on ajatus kielenkäytön asenteellisuudesta. Keskeistä ovat tavat, joilla kirjoittaja osoittaa kiinnostusta, arvostusta, kritiikkiä tai paheksuntaa sekä se, millaisen identiteetin kirjoittaja itselleen tekstissä rakentaa. Suhtautumisen teoria niputtaa yhteen kaikki ne kielelliset keinot ja ainekset, joita on tarkasteltu esimerkiksi modaalisuuden, affektiivisuuden ja intensiteetin ilmiöiden yhteydessä. (Martin & White 2005: 1, 92.) Käytettävät suomennokset ovat Katajamäen (2007: 100) kääntämiä, paitsi inhimillisen toiminnan arvottaminen (asennoitumisen systeemi), joka tulee Mikkoselta (2010). Myös tässä alaluvussa mainitut keinojen esimerkit ovat Mikkosen väitöskirjasta (2010: 71, 75).

Suhtautumisen teoria on tarkka ja moniosainen – paikoitellen myös rönsyilevä – järjestelmä. Se jakautuu kolmeen osaan: sitoutumisen (engagement), asennoitumisen (attitude) ja intensiteetin (graduation) systeemiin (Martin & White 2005: 1–2, 35–38). Sitoutumisen systeemi keskittyy tarkastelemaan kirjoittajan ja tekstissä heijastuvien aiempien äänien välistä suhdetta. Olennaista on, miten kirjoittaja tuo muut äänet esiin ja asettuuko hän niiden kannalle vai niitä vastaan. Sitoutuminen voi olla yksi- tai moniäänistä: tässä tutkimuksessa painottuu jälkimmäinen. Moniääninen sitoutuminen jaetaan dialogiseen laajentamiseen (dialogic expansion) ja dialogiseen supistamiseen (dialogic contraction), joista ensimmäisessä sallitaan muut näkökulmat, ja jälkimmäisessä taas estetään ja torjutaan muita näkemyksiä. (Martin & White 2005: 93, 100, 102.)

Seuraavaksi esittelen moniäänisyyden jaottelua tarkemmin. Dialoginen laajentaminen koostuu harkitsemisen ja lähdemainintojen (neutraalit ja etäännyttävät) keinoista. Harkitsemisessa kirjoittaja myöntää useampien kantojen olemassaolon ainakin jollain tasolla – harkitsemisen ilmiötä onkin perinteisesti tutkittu esimerkiksi episteemisen modaalisuuden otsikon alla. Dialoginen supistaminen taas jakautuu irtisanoutumiseen ja oman kannan osoittamiseen. Irtisanoutumisessa jokin dialoginen vaihtoehto hylätään tai osoitetaan sopimattomaksi: se voi tapahtua joko kiistämällä tai vastakohtaan esittämällä. Kiistämisen avulla tunnustetaan positiivinen vaihtoehto, joka sitten hylätään kiellolla. Vastakohtaan esittämällä olemassa oleva väite syrjäytetään tai korvataan. Oman kannan osoittamisessa kyse on keskustelun muiden väitteiden haastamisesta – dialogisia vaihtoehtoja siis rajoitetaan. Omaa kantaa osoitetaan joko yhtä mieltä olemisella (concur), joka jakautuu vahvistamiseen (esim. adverbti *luonnollisesti, selvästi*) ja myöntämiseen, oman käsityksen lausumiseen (esim. *totuus on, että* –rakenne) sekä kannattamiseen (esim. *kuten x on osoittanut* -rakenne). (Martin & White 2005: 97, 98, 102, 104, 111, 117–121.) Myöntäminen muodostaa usein retorisen parin vastakohtaan esittämisen kanssa: käsittelen tätä ilmiötä vastakkainasetteluja käsittelevässä luvussa 5.1.

Asennoitumisen systeemi keskittyy tekstin heijastamiin tunteisiin sekä eettisiin ja esteettisiin arvostuksiin: kyse on joko tunteiden ilmaisemisesta, asia-arvottamisesta tai inhimillisen toiminnan arvottamisesta. Jälkimmäinen jakautuu vielä kahteen osioon, sosiaaliseen arvontaan ja sosiaaliseen hyväksyntään. Sosiaalista arvontaa tarkastellessa huomio kiinnittyy siihen, miten kirjoittaja (tai puhuja) arvioi yksilön (tai ryhmän) kyvykkyyttä, normaaliutta ja määrätietoisuutta. Sosiaalisessa hyväksymisessä

arviointiin peilataan yhteiskunnan arvojärjestelmää, kuten sitä, mitä pidetään uskottavana tai säädylisenä. (Martin & White 2005: 42, 43, 52, 53.)

Intensiteetin systeemi ulottuu sekä asennoitumisen että sitoutumisen kentille. Kun tarkastellaan sitoutumisen intensiteettiä, huomio kiinnittyy kirjoittajan läsnäolon voimakkuuteen: sitoutuuko hän sanomaansa voimakkaasti (*olen vakuuttunut, että*) vai heikosti (*ehdotan, että*). (Martin & White 2005: 135–136.) Asennoitumisen intensiteetti voi koskea joko voimaa tai fokusta. Voiman akselilla tarkastellaan tehostamisen, laadun ja määrällistämisen (esim. numerot) keinoja: kyse voi olla esimerkiksi ominaisuuksista (*melko onnellinen, hyvin onnellinen*) tai prosesseista (*tämä järkyttää minua hieman, tämä järkyttää minua suuresti*). Tehostaminen voi olla myös kuvallista (*kristallinkirkas*) tai eikuvallista (*hyvin selkeä*). Fokuksen intensiteetissä kyse on tarkkuudesta ja prototyypillisyydestä: Ilmausta voidaan joko terävöittää tai pehmentää, pyrkimyksenä negatiivinen tai positiivinen arvottaminen. (mts. 135–139.) Intensiteetin ilmaisun voisi ajatella kulkevan rinnakkain monien retoristen keinojen kanssa: esimerkiksi adverbeja, määrän ilmauksia ja partikkeleita voidaan tarkastella molemmilla kentillä.

En käytä suhtautumisen teoriaa tutkimukseni ehdottomana ohjenuorana, vaan sovellan teoriaa soveltuvien osien esimerkiksi moniäänisyyden ja asennoitumisen tarkastelussa. Suhtautumisen teoria tukee kuitenkin hyvin tutkimustani: se auttaa havainnoimaan kolumneista niitä keinoja, joilla kirjoittaja heijastaa sananvapausnäkemystään ja joilla hän johdattaa lukijaa mukaan arvomaailmaansa. Kiinnitän analyysissä erityisesti huomiota moniääniseen sitoutumiseen ja asennoitumisen systeemiin kuuluvaan inhimillisen toiminnan arvottamiseen. Huomionarvoista on, että hyvin usein suhtautumisen teorian eri systeemit ovat sidoksissa toisiinsa – samassa esimerkissä voi havaita monia piirteitä teorian eri osa-alueilta. Joka tapauksessa koen, että suhtautumisen teoria on tutkimuksessani välttämätön täydennys argumentoinnin analyysiin.

5 ANALYYSI

Tässä luvussa erittelen kolumneista löytämiäni havaintoja ja analysoin niitä. Olen luokitellut havainnot kuuteen eri luokkaan, jotka olen nimennyt seuraavasti: vastakkainasettelut, käsitteenvaltaus ja diskurssien haltuunotto, uhkakuvat ja itsestäänselvyydet, moniäänisyyden tarkastelua, auktoriteetit, asennoituminen ja inhimillisen toiminnan arvottaminen sekä ajallinen jaottelu. Päädyin jaottelemaan analyysin näihin kategorioihin, sillä niissä esiintyvät piirteet olivat toistuvia määrittäen vahvasti sitä, miten sananvapaudesta argumentoidaan. Käyn jokaisen alaluvun alussa lyhyesti läpi sitä, miten aineistoni kolumnit ja niiden tapa suhtautua sananvapauteen linkittyvät tarkasteltuun aiheeseen.

5.1 Vastakkainasettelut

Vastakkainasetteluissa hyödynnetään vahvasti ideologian toimintalogiikan arvottavaa luonnetta: kyse on hyvän ja pahan, oikean ja väärän punnitsemisesta. Tällaiset perusarvioinnit ovat riippuvaisia siitä, millaisen ryhmän jäsen ihminen on, sillä tietyn ryhmän jäsen todennäköisemmin hyväksyy tietyn ideologian itselleen. Hyvä-paha - jaottelun lisäksi maailmaa on tyypillistä jäsentää ja kategorisoida myös ryhmäajattelun pohjalta: olemassa sisäryhmä, me, ja ulkoryhmä, muut. Ryhmäjaottelu pohjautuu sosiaaliseen vertailuun, mikä tarkoittaa, että yksilöllä on ryhmiä, joihin hän samastuu, ja ryhmiä, joihin hän ei kuulu joko faktisesti tai ei katso kuuluvansa: eli on olemassa 'me' ja toiset, 'he'. Me-ryhmä on diskursiivisen käsityksen mukaan myös yksi (sosiaalisen) minän keskeinen rakentaja. Ajatus lähestyy sosiaalisen identiteetin ja itsen kategorisaation teorioiden käsityksiä, vaikkakin diskursiivisessa kehyksessä huomio kohdistuu puhemaailmaan, kielenkäyttöön minää ja ryhmää tuottavana tekijänä sen sijaan, että minän rakentuminen osaksi ryhmää kuvattaisiin psykologiseksi ja kognitiiviseksi ilmiöksi. (Heikkinen 1999: 96–97; Pälli 2003: 41, 43–44.)

Samalla tavalla ajattelevien ja toisensa samankaltaisiksi kokevien on tapana liittoutua toisin toimivia tai jollakin tavalla erilaisiksi ajattelemiaan ihmisiä vastaan. Tällaiset ryhmittymät pyrkivät saamaan omat näkemyksensä myös vastustajien näkemyksiksi. (Heikkinen 1999: 98.) Lisäksi sisä- ja ulkoryhmien määrittelyssä positiivisen itsearvostuksen tarve vaatii, että sisäryhmää suositetaan ja ulkoryhmää hyljeksitään: sisäryhmä nähdään ominaisuuksiltaan ulkoryhmää parempana. Lisäksi määrittelyyn kuuluu, että sisäryhmän jäsenet nähdään yksilöinä, mutta ryhmässä on silti yhteenkuuluvuuden tunne. Ulkoryhmä taas luokitellaan negatiiviseksi ja yksittäisetkin esimerkit yleistetään koskemaan koko ulkoryhmää. (Pälli 2003: 41.) Tämä ryhmien ominaisuuksien luokittelu ilmenee hyvin esimerkiksi siinä, miten ryhmiä on päädytty nimeämään. Nimeämiset ovatkin myös yleinen vastakkainasettelun keino, kun ulkoryhmä kategorisoidaan ja arvotetaan vastakkaisesti (negatiivisesti) sisäryhmään nähden. Tätä havainnollistavat muun muassa aineistoesimerkkini 3–5.

Kakkuri-Knuutila ja Halonen muistuttavat siitä, ettei argumentoinnin käsite sinällään tarkoita vihamielistä vastakkainasettelua, vaikka se joskus niin tulkitaankin; argumentointi antaa enemmänkin mahdollisuuden järkipäiseen päätöksentekoon. Perustelut antavat tietoa, jonka nojalla väitteen hyväksyttävyyttä arvioidaan. (1998: 63.) Vastakkainasettelun suurin kompastuskivi onkin siinä, että se synnyttää herkästi joko- tai-rakennelmia, jotka yksinkertaistavat ja mustavalkoistavat ilmiön kokonaiskuva (Lahti 2019: 143).

Useimmissa aineistoni vastakkainasettelua hyödyntävissä kolumneissa sananvapaus näyttäytyy enemmänkin poliittisena pelinappulana kuin varsinaisena keskustelunaiheena. Neuvonen (2018: 358) tarkoittaa tällä toimintatapaa, jossa sananvapaudesta tehdään käsite, johon vedotaan aina, kun joku on eri mieltä tai joku puuttuu viestin esittämiseen – kyseisen lähestymistavan seurauksia on varottava. Vaikka sananvapaus olisi nostettu kolumnin otsikkoon, leipäteksteistä heijastuu vahva valtapeli, jossa kirjoittajan sisäryhmän argumentointitavat ovat osoittautuneet sananvapauden kannalta ongelmallisiksi. Kolumneissa ikään kuin pelätään sitä, että sananvapauden murentuminen on oikeastaan hyökkäys nimenomaan puoluetta ja sen edustamia arvoja vastaan – varsinainen keskustelu sananvapauden toteutumisesta jää näin toiseksi, kun huomio kääntyy puolueen subjektiiviseen kokemukseen.

Vastakkainasettelua luodaan aineistossani siten, että nimetyt ryhmät tai eri ideologioihin pohjautuva toiminta hahmottuu vastakohtaiseksi verbien kuvaamalla prosesseilla. Tätä ilmenee aineistossani erityisesti perussuomalaisten kirjoittamissa

kolumneissa (PS1, PS2, KA1). Vastakkainasettelu on varsin tyypillistä retoriikkaa populistiselle puolueelle, jollaiseksi myös Perussuomalaiset lukeutuu. Populismille on tyypillistä vastustaa ”eliittiä” ja valtaapitäviä ja asettua kansan asioiden puolustajaksi (Meriläinen 2010). Heikkisen mukaan ryhmäjaottelu ja liittoutuminen on tyypillistä poliittisissa valtataisteluissa, ja vallasta taistelu taas aktivoituu kielessä (1999: 98) – poliitikkojen kirjoittamia tekstejä voidaan siis varmasti pitää näiden taistelujen tärkeänä alustana. Vastakkainasettelu ei ole kuitenkaan aineistoni perusteella pelkästään perussuomalaisten käyttämä argumentointistrategia, ja sitä ilmenee laajemminkin muissa aineistoni kolumneissa (KA2, KD2, HS1). Keinoina käytetään kielellisiä konstruktioita (ajallinen vastakohtaisuus, myönnyttelymuotti) ja lainausmerkeillä etäännyttämistä. Tässä alaluvussa en juuri keskity ajalliseen vastakohtaisuuteen (paitsi esimerkeissä 10–12), vaan tarkastelen ilmiötä vielä tarkemmin luvussa 5.7. Koska ajallisuuteen perustuva jaottelu on koko aineistoni läpäisevä piirre, on perusteltua käsitellä keinoa erikseen omassa luvussaan.

Kolumnissa PS1 vastakkainasettelu tuotetaan heti alussa, mistä voi tulkita, että strategiaa käytetään tietoisesti retorisenä tehokeinona lukijan vakuuttamisessa:

- 1) Vallassa olevat **konsensuspuolueet** ovat olleet kyvyttömiä tarjoamaan poliittisia ratkaisuja, joilla he pystyisivät torjumaan **uusisänmaallisuuden** nousun. (PS1)
- 2) Tämä on johtanut siihen, että **konsensuspoliitikot** ovat kuvanneet **kansallismielisten** etenemistä demokratian loppuna. (PS1)

Esimerkeissä asetetaan vastakkain uusisänmaallisuutta kannattavat kansallismieliset oppositiopuolueet sekä puolueet, jotka istuvat tekstin julkaisuhetkellä hallituksessa. Kolumnisti ei suoraan nimeä niitä puolueita, joita vastakkainasettelu koskee, mutta jaottelu tulee implikoidusti ilmi kolumnin aiheesta, julkaisupaikasta sekä laajemmasta yhteiskunnallisesta kontekstista. Kolumnin julkaisuhetkellä kesäkuussa 2019 Suomen hallituksessa istuvat vihreät, keskusta, sosiaalidemokraatit, vasemmistoliitto ja RKP (Suomen ruotsalainen kansanpuolue). Perussuomalaiset ovat osa oppositiota kokoomuksen, kristillisdemokraattien ja Liike Nytin kanssa. Koska kolumni on julkaistu perussuomalaisten puoluelehdessä, lukijalle on selvää, että juuri perussuomalaiset ovat vastakkainasettelun toisena osapuolena.

Vaikka konsensus on sanana lähtökohtaisesti neutraali, asettuu se esimerkeissä negatiiviseen valoon. Esimerkissä 1 *konsensuspuolueet* – siis eduskunnassa istuvat puolueet – ovat kyllä aktiivisen tekijän roolissa, mutta lauseen predikatiivin (*kyvyttömiä*)

merkitys paljastaa, että tällä kertaa tekijärooli arvottuu negatiivisesti: *konsensuspuolueet* eivät ole onnistuneet jossain. Lisäksi perfektimuoto (*ovat olleet*) implikoi lukijalle, että *konsensuspuolueiden* kyvyttömyys on merkityksellistä juuri nykyhetken kannalta (VISK 'perfekti').

Esimerkissä 2 kolumnisti yhdistää vastakkainasetteluun yksioikoisen syy-seuraussuhteen: se, että *kansallismielisten* eteneminen nähdään uhkana, on seurausta siitä, että *konsensuspuolueet* eivät onnistuneet torjumaan uusisänmaallisuutta. Esimerkissä eduskuntapuolueet siis esitetään katkerina epäonnistujina, jotka koettavat kääntää toisten (*kansallismielisten*) menestymistä huonoksi asiaksi (*demokratian loppu*). Lukijalle luodaan mielikuvaa, jossa *kansallismieliset* asettuvat menestyjiksi ja voittajiksi. Mielikuvaa rakennetaan myös ilmauksilla, jotka kuvastavat eteenpäin suuntautuvaa liikettä (*nousu, eteneminen*).

Seuraavissa esimerkeissä eri ryhmät nimetään varsin selkeästi, mistä syystä vastakkainasettelu on varsin räikeää. Huomio kiinnittyy myös verbien kuvaamiin toimintaprosesseihin:

- 3) Vihapuhelainsäädäntöä runnetaan Suomessa läpi vauhdilla tasan yhdestä syystä: sen varjolla **vihervasemmisto yrittää kampittaa toisinajattelihoita**. (PS2)
- 4) Uskonnon- ja sananvapauskohut kertovat ajasta, jossa ”**suvaitsevaiston**” näkemysten vahvistamiseksi **muiden perusvapauksia kavennetaan**. (KD2)
- 5) Todennäköistä olisi, että **järkevät kommentoijat** jättäisivät yhä enemmän sanomatta, ja **itsetarkoituksellisilla provokaattoreilla** olisi entistä paremmat mahdollisuudet saada **kylähulluttelunsa** kaikkien kuuluville -- (HS1)

Kiinnostavaa on, miten kolumnistit rinnastavat vihapuhelainsäädännön tiukentamisen ja sananvapauskohut siihen, että kyse olisi lopulta politiikan valtapelistä ja heidän sisäryhmäänsä kohdistuvasta alistamisesta. Esimerkeissä 3 ja 4 vastakkainasettelu luodaan puolueiden vasemman laidan ja muiden puolueiden välille. Me-ryhmän nimeäminen *toisinajattelihoiksi* korostaa kriittisyyttä vallassa olevien julkituomaa ajattelutapaa vastaan. (ks. lisää luku 5.2). Verbiketju *yrittää kampittaa* implikoi jälleen vastapuolen – *vihervasemmiston* – tavoitetta sabotoida *toisinajattelijoiden* eli perussuomalaisen toimintaa. Esimerkissä 4 vastakkainasettelu tehdään nimeämällä toinen puoli ”*suvaitsevaistoksi*”, toinen *muihin* – jonka tarkoittamaan ryhmään myös kolumnisti puolueineen lukeutuu. Lukijalle tarjotaan jälleen mustavalkoinen syy-

seuraussuhde, jossa toisen puolen ja poliittisen valtavirran – siis vastustajien – näkemykset ovat esteenä *muiden* oikeuksien toteutumiselle. Ilmaus *suvaitsevaisto* kantaa vahvaa negatiivista konnotaatiota ja yhdistyy kielteisiin mielikuviin (Lahti 2019: 113): ulkoryhmä asetetaan näin ollen pahiksen rooliin, muut hyväksiksi. Lisäksi lauseella *uskonnon- ja sananvapauskohut kertovat ajasta* konnotoidaan siihen, että uskonnon- ja sananvapauskohut olisivat kiistattomia merkkejä yhteiskunnan vallitsevasta ilmapiiristä, kun *uskonnon- ja sananvapauskohut* toimivat lauseen agenttina eli aktiivisina tekijöinä.

Esimerkki 5 on kolumnista, jossa kritisoidaan ajatusta vihapuhelaista. Esimerkissä vastakkainasettelu perustuu jälleen jännitteelle, joka luodaan kahden (kolumnistin määrittelemän) ryhmän välille. Lisäksi ryhmien nimitykset ovat varsin affektiivisia. *Järkevä* on myös melko suhteellinen määrite; esimerkissä se esitellään lukijalle itsestäänselvyytensä. *Järkevien kommentojien* vastakohtaksi nimetään *itsetarkoitukselliset provokaattorit*: ilmaus *kylähulluttelu* lisää ryhmän huonoutta, sillä kantasanaalla 'hullu' on negatiivinen merkitys. Näin *provokaattorit* arvotetaan negatiivisesti.

Esimerkissä 4 kolumnisti korostaa irtisanoutumistaan ja ryhmään kuulumattomuuttaan mainitsemalla *suvaitsevaiston* lainausmerkeissä. Pääkirjoituksia tutkinut Heikkinen on todennut, että lainausmerkkejä käytetään usein muussa funktiossa kuin suoraa lainausta osoittamassa: ne ovat ytimekäs tapa ilmaista implisiittisiä kannanottoja. Lainausmerkkejä voidaan käyttää merkityksessä 'niin sanottu', jolloin kirjoittaja haluaa ikään kuin viestiä käyttävänsä kyseistä ilmaisua, vaikka siinä olisikin jotain epäilyttävää. (1999: 183.) Tulkitsen tässä olevan kyse juuri siitä: kolumnisti kyseenalaistaa ilmauksen merkityksen ja myös korostaa, ettei ilmaus ole alkujaan hänen.

Muutenkin lainausmerkeillä ilmennettiin vastakkainasettelua useassa kolumnissa:

- 6) Sosiaalisen median kiristyneistä ”**yhteisönormeista**” saatiin näyte Suomen eduskuntavaaleissa. (PS1)
- 7) -- kun samaan aikaan ”**oikeaa mieltä**” olevat ehdokkaat saivat vapaasti vaikuttaa vaaleihin ja mainostaa itseään. (PS1)
- 8) Uusi villitys sananvapauden kaventamiseksi on idealistinen projekti ”**vihapuheen**” kieltämiseksi. (HS1)
- 9) Perussuomalaisten puheenjohtaja Jussi Halla-aho **on kritisoinut** suomalaista sananvapautta ”**oikeusvarmuuden puuttumisesta**”. (KA2)

Yllä olevissa esimerkeissä lainausmerkeillä on selkeästi etäännyttävä vaikutus: rivien välissä on taustaoletus siitä, että kolumnisti kyseenalaistaa lainausmerkeissä olevan

ilmauksen merkityksen. Trask (1997) on puhunut pelotuslainausmerkeistä (scare quotes), joita käytetään tyypillisesti silloin, kun halutaan korostaa, että ilmaus on jonkun toisen esittämä. Esimerkissä 6 kolumnisti sanoutuu irti yleisesti hyväksytyistä sosiaalisen median yhteisönormeista. Kriittisestä, sarkastisestakin suhtautumisesta kertoo myös verbi *saatiin*. Kontekstiin nähden sarkastisella verbivalinnalla kolumnisti pyrkii vähättelemään sosiaalisen median yhteisönormien merkitystä ja uskottavuutta: hän ei halua sitoutua niihin, koska kokee sosiaalisen median normit – kolumnissa viitataan Facebookiin – epätasa-arvoisiksi perussuomalaisten kannalta. Niin ikään esimerkissä 7 sanoudutaan irti, kun kolumnisti merkitsee lainausmerkein ajatuksen ehdokkaiden oikeamielisyydestä epäilyttäväksi. Esimerkissä 8 kyseenalaistetaan lainausmerkkien avulla vihapuheen käsitteellinen määritelmä, ja esimerkissä 9 kolumnisti irtisanoutuu Halla-ahon kommentista merkitsemällä lainausmerkeillä kokonaisen lausekkeen.

Lainausmerkkien käytön voi nähdä myös yhtenä osana sitoutumisen systeemin dialogista laajentamista: Martinin ja Whiten (2005: 104, 111) mukaan kyseessä on etäännyttävä lähdemaininta. Lainausmerkeillä kirjoittaja siis osoittaa sen, että ilmaus on hänen mielestään outo, arveluttava tai epäsovelias (Trask 1997).

Vastakkainasettelua luodaan kolumneissa myös ajallisen jaottelun avulla. Tällaisessa sananvapausdiskurssissa on tavallista, että kirjoittaja vertailee Suomen sananvapaus tilanteen mennyttä ja nykyistä hetkeä: ikään kuin ennen kaikki olisi ollut paremmin. Käsittelen ajallista jaottelua vielä tarkemmin omassa luvussaan 5.7. Esimerkit 10–12 sopivat kuitenkin tähän lukuun, sillä ajan adverbit ovat keskeinen vastakkainasettelun strategia:

10) **Tähän mennessä** kirkkotilan käyttö koulun juhliin ei ole ollut ongelma -- **Nyt sitten** sisällön problematisoinnin lisäksi seinistä välittyikin ”uskonnollisia merkityksiä”! (KD2)

11) Kaikilla suomalaisilla on **tähän saakka** ollut perustuslain turvaama sananvapaus. -- **Nyt** vanhojen tekstien laillisuus on joutumassa uuteen puntariin. (PS2)

12) **Kun aikaisemmin** sananvapauden rikosoikeudelliset rajoitukset koettiin uhaksi demokratialle, **niin nykyisin** rajoituksia vaaditaan yhä kovempaan ääneen. (KA1)

Esimerkeissä 10 ja 11 mennyt aika osoitetaan ajanilmauksilla *mennessä* ja *saakka*. Demonstratiivipronominin illatiivimuoto *tähän* korostaa vielä mennyttä aikaa: ennen on vallinnut aika, joka ei enää päde. Demonstratiivipronomini on deiktinen eli ilmauksen esittämiskontekstiinsa kytkevä ilmaus (VISK ’deiktinen’): aikakäsité liitetään siis kyseiseen hetkeen. Kummassakin esimerkissä hahmottuu myös rakenne, jossa kyse on ajallisesta vastakohtaistamisesta. Sanaliittotyypinen adverbi *nyt sitten* (esimerkki 10)

taas implikoi kolumnistin paheksuvaa asennoitumista keskusteluun, jossa pohditaan, voidaanko koulujuhlia järjestää jatkossa kirkossa. Paheksumista ja vastakkaisesta näkemyksestä irtisanoutumista – sitä, että kirkkotilan käyttö koulun juhlissa on ongelmallista – tuodaan esiin myös lainausmerkeillä.

Huomionarvoista on, ettei esimerkki 10 kytkeydy suoraan sananvapauskeskusteluun: kirkossa järjestettävistä koulujuhlista käytävä keskustelu liittyy enemmänkin pohdintoihin uskonnonvapaudesta. Julkinen keskustelu on osoittanut, että kristillisdemokraatit kokevat sananvapauskeskustelussa tärkeäksi nimenomaan kysymyksen uskonnonvapaudesta (ks. esim. Oikarinen 2019), niin myös tässäkin kolumnissa.

Esimerkissä 12 konjunktio *kun* esiintyy kontrastiivisena ilmauksena (VISK § 1102) komparatiivin aikaisemmin kanssa: näin sananvapauden rikosoikeudelliset rajoitukset asetetaan menneen ajan kehykseen. Adverbillä *nykyisin* taas ilmaistaan parhaillaan käynnissä olevaa aikaa ja samalla tilanteen vastakohtaisuutta: ennen sananvapauden rajoituksiin suhtauduttiin eri lailla, nykyisin rajoituksia vaaditaan yhä kovemmin sen sijaan, että ne koettaisiin uhkana.

Myös konjunktioilla *mutta* ja *vaikka* ilmennetään erilaisia vastakkainasetteluja (Heikkinen 1999: 169–171):

13) Sananvapaus on jokaisen perusoikeus, **mutta** vastaavan tasoista suojaa nauttii myös ihmisten yksityisyys ja kunnia. (KA2)

14) Sananvapauden oikeutetut rajoitukset eli suoja herjauksilta, kunnianloukkauksilta ja uhkauksilta ovat täysin perusteltuja, **mutta** mitään muita rajoituksia lainsäädäntöön sananvapauden suhteen ei tarvita. (KA1)

15) **Vaikka** sanat olisivat loukkaavia, oikeuslaitoksella on parempaa tekemistä kuin tuomita ihmisiä jumalanpilkasta, Kalevan pääkirjoituksen arvostelusta tai rasistin kutsumisesta rasistiksi. (HS1)

Esimerkeissä 13 ja 14 virkkeiden lauseiden välinen suhde on kontrastiivinen eli lauseet ovat joiltain osin vastakkaisia toisiinsa nähden (VISK § 1101). Lisäksi mutta-konjunktio painottaa seuraavan virkkeen informaatiotärkeyttä: lukijaa ohjataan huomioimaan erityisesti seuraavan virkkeen sisältö. Implisiittisemmällä tasolla kyse on siitä, että kirjoittaja kertoo, mikä tekstissä on tärkeää (Heikkinen 1999: 169).

Esimerkeissä 13 ja 14 kolumnisti on ensin yhtä mieltä väitteiden kanssa, mutta lisää heti perään varauksen tai vastakkaisen näkemyksen irtisanoutuen väitteestä: myöntämisen ja vastakkaisen kannan yhdistelmä onkin tavallista vastakkainasettelujen

rakentamisessa. (ks. Lahti 2019: 49; Martin & White 2005: 98, 121–127). Mallia kutsutaan myös myönnyttelymuotiksi (Niemi 2010). Niemen esittämä malli on tarkkarajaisempi, mutta myös esimerkeissä 13 ja 14 hyödynnetään kyseistä muotia. Koska myönnyttelymuotissa myönnytystä seuraa kontrasti, kertoo se siitä, että argumentoija osoittaa samanmielisyyttä ja tunnustaa toisen kannan olemassaolon. Tähän myös perustuu myönnyttelymuotin teho: kun toisen mielipide myönnetään edes näennäisesti yhdeksi mahdollisuudeksi, vastapuoli saattaa olla suostuvaisempi kuuntelemaan tarkemmin – onhan hänenkin kantansa huomioitu. (Niemi 2010: 216.)

Esimerkissä 15 vastakohta ja irtisanoutuminen esitetään konjunktioilla *vaikka*. Jälleen kerran kolumnisti sitoutuu väitteeseen vain osittain: hän myöntää, että sanat voivat kyllä loukata – sananvapauden rajoituksille on siis aikansa ja paikkansa – mutta heti perään vähättelee sitä, että oikeuslaitoksen täytyisi antaa tuomioita esimerkiksi jumalanpilkasta ja osoittaa näin suhtautumisensa vihapuheen kriminalisointiin. Vähättelevä ja kielteinen asennoituminen ilmenee affektiivisesta konstruktiosta *olla parempaa tekemistä kuin*: kirjoittajan mielestä oikeuslaitoksella on muita, tärkeämpiä tehtäviä kuin vahtia ihmisten aivan kaikkia sanomisia.

5.2 Käsitteenvaltaus ja diskurssien haltuunotto

Tässä alaluvussa lähestyn sananvapauskeskustelua erilaisten nimeämisten kautta. Nimeämiset, kuvailut ja kategorisoinnit ovat osa kielen perustavanlaatuisinta olemusta, eikä kielenkäyttö ilman maailman lokerointia oikeastaan edes onnistuisi. Kaikenlaisen nimeämisen taustalla on kyse kuitenkin aina valinnoista: niin kielenkäyttäjän omista kuin kontekstiin liittyvistä. (Mäntynen – Pietikäinen 2019: 98–99.) Kielenkäyttäjällä on siis aina valta valita, mitä ilmaisua, sanaa tai rakennetta päätyy käyttämään. Diskursiivisen käytänteen asettama ehto taas voi tarkoittaa esimerkiksi tekstilajiin kiteytyneitä toiminnan tapoja (mts. 49): puoluelehden kolumnissa voi olla hyvinkin odotuksenmukaista käyttää me-retoriikkaa. Tehdyt valinnat vaikuttavat aina siihen, millainen kuva ilmiöstä muodostuu, mitä puolia siitä painotetaan ja miten lukija asian lopulta jäsentää (Mäntynen – Pietikäinen 2019: 98, 100). Nimeämiset kertovat siis aina jotain kirjoittajan asenteesta tai hänen valitsemastaan näkökulmasta. Nimityksiä analysoimalla huomaa, miten järjestäytyneitä niiden käyttö voi olla, kuten käsitteen *toisinajattelija* kohdalla (esimerkit 16, 17, 18). Luonnollistuuksaan nimeämiset voivat

vääristää käsitystä ja vaikuttaa mielipiteisiin, joten nimeämisten järjestäytyneeseen käyttöön on syytä kiinnittää huomiota – yksittäinenkin sanavalinta voi vihjata laajempiin diskursseihin ja ideologioihin. (Mäntynen – Pietikäinen 2019: 94–95; Heikkinen 1999.)

Tekstimme tai puheemme muualta lainatut ja vieraat sanat uudistuvat pakostikin omien käsitystemme ja arvojemme mukaisesti – toisin sanoen niistä tulee kaksiäänisiä. Nuo sanojen sisältämien äänien väliset suhteet vaihtelevat: muualta lainattuja sanoja saatetaan vahvistaa omilla ilmauksilla tai niihin asetetaan oman agendan mukaisia, usein vihamielisiäkin tarkoituksia. Kun kirjoittaja tai puhuja nappaa nimeämisen ilmauksen vastapuolelta pyrkien näin oman agendansa ajamiseen, on kyse diskurssien haltuunotosta ja omimisesta. (Bahtin 1991: 280–281; Lahti 2019: 168). Diskurssin omiminen liittyy vahvasti tutkija Maritta Stoorin termiin käsitteenvaltaus. Silloin käsitteen varsinaista kenttää hämärretään, ja se täydennetään uudella merkityssisällöllä (Lehtola 2015: 98.)

Kuten vastakkainasettelujen hyödyntäminen myös käsitteenvaltaus ja diskurssien haltuunotto näyttää olevan aineistossani perussuomalaisille ominainen argumentointistrategia: keino esiintyi molemmissa Perussuomalainen-lehden kolumneissa (PS1, PS2) sekä kansanedustaja Olli Immosen (PS) kirjoittamassa Kalevallehden kolumnissa (KA1). Vallatuilla käsitteillä lukijalle tai kuulijalle tarjotaan sellaisia mielikuvia, jotka ovat puhuja-kirjoittajan ideologian mukaisia. Käsitteenvaltauksen ja diskurssien haltuunotto heijastavat aineistoni kolumneissa erityisesti sananvapauden aatteellista tasoa, vaikka eri tasojen ilmentymiä ei voikaan täysin erottaa toisistaan.

Seuraavissa aineistoesimerkeissä kirjoittaja hyödyntää käsitettä *toisinajattelija*:

16) Vihapuhejahti on kohdistettu **toisinajattelijoille**. (PS1)

17) **Toisinajattelijoilta** viedään maine ja ehkä myös työpaikka. (PS1)

18) Tuomiota käytetään myöhemmin perusteluna keskustelussa, jossa kyseenalaistetaan **toisinajattelijoiden** toiminnan laillisuus. (PS2)

Diskurssien omimisessa kyse on siitä, että kirjoittaja hyödyntää jo olemassa olevaa puhetaapaa oman näkemyksensä vahvistamiseen (Lehtola 2015: 133). Lehtolan mukaan (mp.) valmiilla diskurssilla on jo uskottavuutta ulkopuolisten korvissa: *toisinajattelija* herättää kuulijassa jo aiemmin syntyneitä mielikuvia esimerkiksi urhoollisuudesta ja sisukkuudesta. Esimerkeissä on keskeistä huomioida myös kolumneja ympäröivä konteksti. Tekstien taustalla vaikuttaa lehden poliittinen kanta: vaikka kolumnin juttutyyppejä antaa yleensä melko vapaat kädet mielipiteen ilmaisuun, olisi outoa, jos puoluelehden sisältö olisi ristiriidassa puolueen edustaman poliittisen linjan kanssa.

Käsitteellä toisinajattelijat viitataan sisäryhmään sijoitettuihin ihmisiin. Kolumneissa toisinajattelu on siis suhteessa poliittiseen valtavirtaan, vaikka tosi asiassa kyse on noiden sisäryhmäläisten vastustajien julkilausumista mielipiteistä.

Kielitoimiston sanakirjan mukaan (KS s.v. *toisinajattelijat*) toisinajattelijat tarkoittaa henkilöä, joka esittää julkisesti virallisen ajatussuunnan vastaisia mielipiteitä. Esimerkkien 16 ja 17 kolumneissa kirjoittaja arvostelee luterilaista kirkkoa kristinuskon hylkäämisestä ja Suomen hallituksen tavoitetta siirtyä ”klassisesta sananvapaudesta ohjattuun sananvapauteen”. Kirjoittaja myös implikoi tekstissä, että valtionjohto aikoo rajoittaa maahanmuutosta, islamista ja EU:sta puhumista. Nimitys toisinajattelijat rajautuu tässä yhteydessä siis henkilöä, joka pitää ”klassisesta sananvapaudesta” kiinni. Vaikka teksti nostaa ongelmaksi vihapuheen rajoitukset, taustaoletuksena on se, että nimenomaan perussuomalaisten (ja samanmielisten) sananvapaus on uhattuna.

Kirjoittajan asennoitumisesta kertovat myös esimerkin 16 affektiivinen sanavalinta vihapuhejahti sekä kaikissa näkyvä runsas passiivin käyttö (*on kohdistettu, viedään, käytetään, kyseenalaistetaan*): passiivilla luo jälleen mielikuvaa takaa-ajon ja sorron kiistattomuudesta (ks. 24).

Diskurssien omiminen on samalla myös ideologisuuteen liittyvää luonnollistamista. Käsitteen *toisinajattelijat* luonnollistamisella pyritään vakiinnuttamaan itsestään mielikuvaa, jossa sisäryhmä – eli perussuomalaiset ja heidän ideologiansa jakavat ihmiset – osoittaa kriittisyyttä vallassa olevien näkemystä vastaan. Lehtola (2015: 130) rinnastaa toiminnan niin sanottuun verkkotrollaamiseen, jossa ideana on toistella värikkäitä mieli- ja kielikuvia eri kanavissa niin kauan, kunnes muu media kokee painetta noteerata nuo ilmaukset jotenkin. Lopulta mediassa aktivoitunut puhetapa alkaa ohjata keskustelua ryhmän – tässä tapauksessa perussuomalaisten – haluamaan suuntaan. Huomionarvoista on, että tämä puhetapa on aktivoitunut joissain mediayhteyksissä: esimerkiksi Savon Sanomien uutisessa (Savon Sanomat 12.4.2019) Helsingin yliopiston professori Åsa von Schoultz arvioi, että Perussuomalaisten nousu kevään 2019 kannatusmittauksissa johtui osittain siitä, että ”perussuomalaiset on onnistunut ottamaan toisinajattelijan roolin.”

Seuraavissa esimerkeissä keskeistä ovat vihapuheesta käytettävät nimitykset. Kaikilla niillä vähätellään ilmiötä ja vihapuhe arvotetaan negatiivisesti. Asennoitumisen systeemin kannalta kyse on asia-arvottamisesta. Toisaalta esimerkeissä voi nähdä myös inhimillisen toiminnan arvottamista, sillä ihmisten toimintaa kuvaavien teonimien (*sensuurimainen rajoittaminen, vihapuhepelottelu*) ja verbien (*runnotaan*) kautta punnitaan uskottavuuden ja säädylisyyden ulottuvuuksia.

19) **Vihapuhehysteria** on kääntänyt sananvapauskeskustelun täysin pääläelleen. (KA1)

20) Sananvapauden sensuurimainen rajoittaminen **vihapuhepelottelun** varjolla johtaa myös pahimmillaan kansalaisten katkeroitumiseen, kansan kahtiajakoon ja yhteiskunnalliseen epävakauteen. (KA1)

21) **Vihapuhelainsäädäntöä runnetaan** Suomessa läpi vauhdilla tasan yhdestä syystä -- (PS2)

22) **Niin kutsuttu vihapuhe** on noussut viime aikoina osaksi yhteiskunnallista keskustelua. (KA1)

Esimerkissä 20 on adpositio *jnk varjolla*, jolla ilmaistaan syyn näennäisyyttä (VISK § 689). Vihapuhe asettuu tässä syylliseksi paitsi sananvapauden, koko yhteiskunnan tilan heikentymiseen. Ylipäättään se, että vihapuheeseen liittyvä toiminta nimitetään *pelotteluksi*, horjuttaa mielikuvaa vihapuheen olemassaolosta: *pelottelu* luo konnotaation vääristelystä, liioittelusta ja epäluotettavasta toiminnasta. Pelokkuus nähdään usein myös motiivina järjenvastaisiin ja hätiköityihin tekoihin (Lahti 2019: 221).

Esimerkissä 19 vihapuhekeskustelu rinnastetaan lähes hulluutta lähentelevään tilaan (KS s.v. *hysteria*). Metaforinen ilmaus *on kääntänyt pääläelleen* ilmentää ajatusta, että sananvapaus keskustelu on sekaisin ja epäonnistunutta: voiman intensiteettiä vahvistetaan vielä adverbillä *täysin*. Esimerkissä 21 vihapuhe on osa sinänsä neutraalia sanaa, mutta vihapuhe arvottuu negatiivisesti lauseen verbin takia. Verbi *runnoa* luo mielikuvaa väkisin tekemisestä ja pakottamisesta – niinpä vihapuhelainsäädäntö esitetään kankeana ja toteuttamiskelvottomana asiana. Esimerkissä 22 vihapuhe saa määritteen *niin kutsuttu*: kyseessä on etäännyttävä lähdemaininta, jolla kirjoittaja osoittaa kritiikkiä käsitteelle. Samalla *niin kutsuttu* toimii myös intensiteetin fokuksen pehmentäjänä. (Martin & White 2005: 104, 111, 137–138.)

5.3 Uhkakuvat ja itsestäänselvyydet

Joissain kolumneissa sananvapauskeskustelu määrittyy vahvasti uhkakuvien kautta. Tällöin taustaoletuksena on, että jos sananvapaus heikentyy, siitä seuraa automaattisesti – ketjureaktion tavoin – jotain ikävää. Ilmiötä kutsutaan myös kaltevan tason argumentoinniksi, ja kyse on samalla myös argumentaatiovirheestä. Argumentoijalla, joka nojaa kaltevan tason argumenttiin, on aina todistamisen taakka; kaltevaa tasoa ei voi pitää itsenäisenä päättelyperiaatteena. (Ylikoski 1998: 169, Lahti 2019: 147). On hyvä

huomata, että se, mitä sananvapauden heikentymisellä tarkoitetaan, määrittyy aina kirjoittajan mielipiteen mukaan. Useimmissa kolumneissa sananvapauden heikentymisellä viitataan tavalla tai toisella sananvapauden rajoituksiin, ja uhkaa luodaan syy-seuraussuhteella sekä rakenteilla, jotka häivyttävät inhimillistä toimijaa. Tällaiset teonnimiin perustuvat rakenteet voivat vaikuttaa siihen, että puheena oleva ilmiö näyttäytyy arveluttavampana ja uhkaavampana kuin se todellisuudessa onkaan. Ideologisen merkityksen kannalta on kiinnostavaa, että tällaista 'tapahtumista' kuvataan usein juuri negatiivisissa tekstiyhteyksissä (Heikkinen 1999: 136). Myös aineistostani nousseet havainnot tukevat Heikkisen ajatusta.

Tarkastelen tässä luvussa myös niitä kolumnien kohtia, joissa sananvapaudesta puhutaan voimakkaisiin itsestäänselvyksiin nojaten. Tekstuaalisesti ilmiö rakentuu ennen kaikkea predikaatiivilauseilla: asiat esitetään kiistattomina itsestäänselvyksinä, eikä vaihtoehtoisia näkökulmia ole juuri tarjolla.

Uhkakuvilla ja itsestäänselvyksillä argumentoidessa käytetään lähes poikkeuksetta tosiasiaväitteitä. Keskeistä on pysähtyä tarkastelemaan, onko esitetty argumentti lopulta niin totta kuin millaisena se yleisölle tarjoillaan. Usein tällaisten näennäisesti objektiivisten totuuksien takaa löytyy ideologisia taustaoletuksia – kyse on jälleen valtasuhteiden uusintamisesta. Tekstissä oletetaan yksimielisyys, jota ei välttämättä ole edes olemassa: jotkin piirteet yleistetään koskemaan koko sananvapauskeskustelua, vaikka ilmiö olisi todellisuudessa paljon kompleksisempi. (Fairclough 1997: 20, 66, 142–143; Heikkinen 1999: 92–93.)

Seuraavissa esimerkeissä uhkakuva rakentuu syy-seuraussuhteen ympärille.

23) Sananvapauden tila on jo niin huono, että **tiettyjen mielipiteiden esittäminen johtaa** poliisikuulusteluihin ja mahdollisesti **jopa** tuomioon. (KD1)

24) **Sananvapauden sensuurimainen rajoittaminen -- johtaa** myös pahimmillaan kansalaisten katkeroitumiseen, kansan kahtiajakoon ja yhteiskunnalliseen epävakauteen. (KA1)

Esimerkeissä 23 ja 24 sananvapauden rajoittamiseen liittyviä uhkakuvia maalailaan staattisella predikaattiverbillä *johtaa*. Sen avulla luodaan kuvaa itsestään tapahtuvista asioista ja häivytetään tapahtumaa konkreettisesta tekijästä ja käännetään huomio syy-seuraussuhteen tulokseen. (Heikkinen 1999: 138; Ranta 2011: 74). Esimerkissä 23 kirjoittaja olettaa lukijan ymmärtävän rivien välistä, mihin mielipiteisiin teksti viittaa. Tosiasiassa ilmaus kuitenkin jättää määrittelemättä mielipiteet tai niiden esittäjän tarkemmin: kyse on Päivi Räsäsen vuonna 2004 julkaistusta kirjoituksesta, jossa hän

käsitteli seksuaalisuuteen ja avioliittoon liittyviä kysymyksiä Raamatun tulkintojen pohjalta. Epämääräinen nominaali-ilmaus *tiettyjen mielipiteiden esittäminen* ja abstrakti verbi *johtaa* korostavat ennen kaikkea syy-seuraussuhteen lopputulosta, mutta agentti tai johtaja (ks. Ranta 2011: 73) jää varjoon. Pahinta skenaarioita, tuomiota, vahvistetaan vielä sävyartikkelilla *jopa*, joka painottaa skaalan ääripäätä, siis äärimmäistä seurausta (VISK § 833). Esimerkissä 24 kaava on sama: painotus on syy-seuraussuhteen tuloksessa. Tuloksia luetellaan kokonaisen kolmiportaisen luettelon verran, joka on yleinen retorinen tehokeino (Perelman 1996: 47). Lisäksi syy-seuraussuhteen prosessin intensiteettiä vahvistetaan ilmauksella *pahimmillaan*.

Seuraavissa esimerkeissä luodaan predikatiivilauseilla mielikuvaa kiistattomista luonnehdinnoista. Tällöin kolumnien sananvapauden ja sen lieveilmiöiden määrittelyt ovat yksioikoisia. Tämä näkyy myös lauserakenteessa, sillä jopa virkkeiden pituus pysyttelee yhdessä lauseessa. Kiistattomuuden mielikuvaa tukee myös ilmausten yksiäänisyys: muille näkökulmille ei anneta tilaa. Predikaattina toimii olla-verbi:

25) Ja sananvapaus **on aina** likainen ja vaikea käsite -- (SS2)

26) Vihapuhe **on** käsitteenä hyvin tulkinnanvarainen. (KA1)

27) Kaikilla suomalaisilla **on** tähän saakka **ollut** perustuslain turvaama sananvapaus. (PS2)

Myös predikatiiviset lauseet häivyttävät toimijuutta – ja samalla toimijan vastuuta – takaa-alalle. Lisäksi esimerkeissä 25–27 määrittelyn ja luonnehdinnan lähteet on jätetty mainitsematta, mikä myös luo vaikutelmaa yleispätevästä väitteestä.

Esimerkissä 25 itsestäänselvyyttä sananvapauden ”likaisuudesta” ja ”vaikeudesta” korostetaan vielä adverbillä *aina*, joka painottaa tapahtuman kaiken aikaisuutta (VISK § 826). Esimerkissä 26 predikatiivisuus hämärtää sitä tosiseikkaa, että väite vihapuheen tulkinnanvaraisuudesta on todella vain kolumnistin henkilökohtainen mielipide. Kolumnisti esimerkiksi ei nosta esiin sitä, että yhteiskunnassa on keskusteltu vihapuheen määrittelystä tai että pitäisikö se olla määriteltynä rikoslaisa: vihapuheen kriminalisointia on kritisoitu muun muassa sen vuoksi, että monia vihapuheeksi laskettavia tekoja löytyy jo rikoslaista (esimerkiksi kiihottaminen kansanryhmää vastaan ja uskonrauhan rikkominen). Tämä keskustelu ei kuitenkaan toimi argumenttina ”vihapuheen tulkinnanvaraisuudelle” – vihapuheen määrittelyn sekavuus voi johtua paradoksaalisesti juuri siitä, ettei sillä ole kunnollista lainsäädäntöä suojanaan.

Kiistattomuuden tuntua vahvistetaan vielä adverbillä *hyvin*, joka vahvistaa ilmauksen (*tulkinnanvarainen*) intensiteetin laadun asteikkaa.

Asioiden hallitsemattomuutta korostaa myös preesensissä oleva aikamuoto. Preesens on Heikkisen (1999: 218) mukaan varsin tyypillinen aikamuoto silloin, kun asioita esitetään yleistyksenä: tällöin subjektiivisetkin mielipiteet saadaan näyttämään geneerisiltä totuuksilta. Fakta siitä, että kyse on kolumnistin omista arvioista, kätkeytyy jonnekin taustalle (mp.). Esimerkissä 27 aikamuotona käytetään perfektiä, jolla korostetaan tapahtumien yhteyttä nykyhetkeen. Näin kolumnisti suuntaa lukijan huomion siihen, että suomalaisten tähän asti turvattu sananvapaus on juuri tällä hetkellä vaarassa, uhattuna.

Nostan tarkasteluun vielä esimerkin, joissa näkyy yksioikoisuuden strategian lisäksi hyvin myös moraaliin perustuvaa argumentointia. Hallamaan (1998: 226) mukaan moraaliargumentointi ilmenee erityisesti silloin, kun perustellaan tarvetta muuttaa vallitsevia olosuhteita tai kun yritetään torjua vaatimukset asioiden muuttamisesta ja perusteluissa nojataan hyvää elämää koskeviin käsityksiin.

28) Hallitus ja valtakunnan ylimmät syyttäväviranomaiset yrittävät yhteisvoimin tiukentaa sananvapauslainsäädäntöä, ja lisäksi tehdä taannehtivasti laittomaksi nettiin vuosien aikana laitettuja tekstejä. **Tämä on** puhdasta mielivaltaa. (PS2)

Esimerkissä 28 itsestäänselvyys luodaan sen ajatuksen ympärille, että kun hallitus ja viranomaiset tiukentavat sananvapauden lainsäädäntöä (esimerkiksi vihapuhemäärityksen osalta) ja kieltävät netissä julkaistuja tekstejä, on kyse vallankäytöstä, jota ohjaa jonkin tahon subjektiivinen tahto eikä puolueettomuus (KS s.v. *mielivalta*). Kirjoittaja pyrkii torjumaan ajatuksen sananvapauslainsäädännön kiristämisestä, jonka hän rinnastaa mielivallaksi – ei-hyväksi elämäksi. ”Hyvä elämä”, johon kirjoittaja taustaoletuksessa nojaa (ja jota ei sen mukaan ole, jos sananvapauslainsäädäntöä tiukennetaan), tarkoittaisi tässä yhteydessä esimerkiksi demokraattista yhteiskuntaa.

Seuraavissa esimerkeissä uhka tai itsestäänselvyys ei rakennu yhtä selkeästi esimerkiksi johtaa-verbillä tai predikaatiivisella lauserakenteella, mutta tulevaisuudelle luodaan negatiivinen kaiku muilla keinoin:

29) Ennakkoluuloton asioiden tutkiskelu ja epämiellyttäviltäkin tuntuvien näkemysten esittäminen ovat tehneet läntisistä yhteiskunnista parempia. Tämä kehitys **on** vaarassa kääntyä väärään suuntaan. (HS1)

30) **Sananvapauden murentamisella otamme kurssin** kohti keskiajan kaltaista tietämättömyyden ja mielivallan hallitsemaa maailmaa. (PS1)

Esimerkki 29 on kolumnista, jossa kirjoittaja argumentoi vihapuheen kriminalisointia vastaan. Esimerkissä luodaan mielikuvaa siitä, että läntisen yhteiskunnan kehitys olisi uhattuna, mikäli vihapuhe määriteltäisiin lainsäädännössä: moraaliargumentoinnissa on varsin tyypillistä viitata tällaisiin toteutumattomiin asiainloihin joko kannattaessa tai vastustaessa muutosta (Hallamaa 1998: 227). Konstruktio ei kuitenkaan hahmota kehityskulkua väistämättömänä, sillä *olla vaarassa* on paikallissijainen olotilanilmaus ja sisältää muutosaltiuden. Tämän tapaisten paikallissijailmausten yhteydessä puhutaan vaikeuksissa olon skeemasta: vaikeuksissa olo on yksi sosiaalisia tiloja ilmaisevien paikallissijailmausten aihepiiri, ja tähän ryhmään lukeutuvat ilmaukset kuvaavat negatiivisesti arvottuvaa asemaa tai tilannetta. (Onikki-Rantajääskö 2001: 106.)

Esimerkin 30 verbi-ilmaus *otamme* kuvaa aktiivista toimintaa ja sen muoto on monikon ensimmäisessä persoonassa: nyt me-ryhmä – koko suomalainen yhteiskunta ja sen päätöksenteko – on huonontamassa sananvapautta. Esimerkissä ei ole yhtä tunnistettavaa kausaalirakennetta kuin esimerkeissä 23 ja 24, vaan kyse on pikemminkin tavoiterakenteesta. *Kurssin ottaminen jotakin kohti* on melko vakiintunut, liikettä kuvaava metaforinen ilmaus. Esimerkissä 30 liike suuntautuu taaksepäin, keskiajan kaltaiseen tietämättömyyden ja mielivallan hallitsemaan maailmaan, mikäli sananvapaus murentuu. Ilmaus *sananvapauden murentaminen* taas luo mielikuvaa sananvapauden särkyvyydestä. Huomionarvoista on myös, että substantiivijohdos *murentaminen* on johdettu murentaa-verbistä (ei *murentua*): Ilmauksella korostetaan näin toimijuutta: kolumnistin mielestä sananvapauden heikkeneminen on jonkun aktiivisen tekijän tekemä aikaansaannos, ei itsestään tapahtuva ilmiö. Nominaalinen konstruktio aiheuttaa kuitenkin sen, että tarkka tekijä jää edelleen pimentoon.

5.4 Moniäänisyyden tarkastelua

Moniäänisyys ilmenee aineistossani laajasti. Lähestyn tässä alaluvussa moniäänisyyttä ennen kaikkea Martinin ja Whiten teorian sitoutumisen systeemiin ja erityisesti kiistämisen keinon kautta. Lisäksi tarkastelen muutamaa aineistoesimerkkiä, joissa moniäänisyys näkyy referointina eli toisen sanoman lainaamisena. Kun teksti tarjoaa dialogisia vaihtoehtoja ja siinä tehdään tilaa muille näkökulmille, kyse on dialogiseen laajentamiseen pyrkivästä moniäänisyydestä. (Martin & White 2005: 99–100.) Aineistoni

kolumneissa dialogia laajennetaan viittaamalla tekstinulkoisiin ääniin lähinnä joko neutraalilla tai etäännyttävällä lähdemaininnalla. Tekstin moniäänisyys voi tarkoittaa myös dialogista supistamista: tällöin kirjoittaja pyrkii haastamaan, torjumaan tai rajoittamaan muita ääniä. (mts. 102.). Dialoginen supistaminen ilmenee aineistoni kolumneissa ennen kaikkea kiistämällä ja myönnyttelyllä (ja sitä seuraavalla vastakohdan esittämisellä). Toisaalta sitoutuminen voi olla myös yksiäänistä, ja tällöin ilmaus ei viittaa muihin ääniin. Tyypillisimmillään yksiäänisyys näkyy predikatiivilauseissa, kuten edellisen alaluvun esimerkeissä 25–27.

5.4.1 Kiistäminen

Aineistossani moniäänisyys on usein dialogista supistamista. Sivusin dialogisen supistamisen periaatteita jo aiemmassa luvussa (5.1): konjunktiot *mutta ja vaikka* muodostavat kolumneissani usein myöntämisen ja vastakohdan esittämisen konstruktion, mikä on tyypillistä juuri vastakkainasettelujen rakentamisessa.

Kuten vastakohdan esittämisessä myös kiistämässä funktiona on jostain väitteestä irtisanoutuminen. Kiistossa dialogia pyritään rajoittamaan: kolumnisti tuo tekstissä esiin sellaisen sananvapausnäkemys, joka jollain tavalla eroaa hänen kannastaan ja jonka hän pyrkii torjumaan. Näkemys voi esiintyä suorana väitteenä (31), mutta useimmiten se näkyy ilmauksessa vain implikoidusti esimerkiksi taustaoletusten kautta (33). Oleellista on, että kirjoittaja kiistää ja irtisanoutuu eriävästä väitteestä jotenkin, kuten kiellon avulla *ei, ei mitään*.

31) Nykyään **ei** saa enää sanoa **mitään**. Lause on tuttu ja moneen kertaan kuultu. Siinä siis täytyy olla jotain perää, vai mitä? **No, ei ole.** (SS1)

32) Nyt, kun Suomi nousi jo kakkoseksi, tuli uusi huoli ensi vuodesta. Miten sijoitukseen vaikuttaa käräjäoikeuden antama tuomio toimittaja Johanna Vehkoolle? Toivottavasti **ei mitenkään**. Tuomio **ei myöskään ole vielä** lainvoimainen. (TS1)

33) Kenenkään **ei tarvitse** muuttaa mielipiteitään sen takia, että joku toinen on asiasta eri mieltä. (KA2)

Esimerkissä 31 kolumnisti (SS1) aloittaa tekstinsä affektiivisellä väitteellä *nykyään ei saa tehdä asiaa x*: sillä kritisoidaan nykyhetkeä ja tätä päivää, ja taustaoletuksena on ajatus siitä, että ennen asiat ovat olleet paremmin. Jyrkkä kiistäminen (*ei mitään*) toimii tehokkaana aloituksena. Fraasilla *nykyään ei saa enää sanoa mitään* viitataan yleensä siihen, ettei keskusteluissa enää voi kommentoida asioita ottamatta myös riskiä siitä, että

joku provosoituu, ärsyyntyy tai loukkaantuu. Ilmauksessa on ironinen sävy: kolumnisti asettuu ikään kuin vastustajan kannalle tehden hänet ja hänen kantansa naurunalaiseksi. Seuraava virke *lause on tuttu ja moneen kertaan kuultu* viittaa siihen, miten väitteen yleisyyttä saatetaan pitää merkinä uskomuksen hyväksyttävyydestä (ks.42). Lausetta seuraava retorinen kysymys alleviivaa vielä tätä ajatusta ja lisäksi sillä puhutellaan lukijaa suoraan (*siinä siis täytyy olla jotain perää, vai mitä*); samalla ilmaus antaa näennäisesti tilaa vastakkaisille mielipiteille. Lopuksi väite kuitenkin kumotaan ilmauksella *no, ei ole*. No-alkuinen minimivastaus ilmentää usein affektiivisuutta ja on merkki eri linjaan asettumisesta (Vepsäläinen 2019: 98): tulkitsen esimerkissä 31 olevan kyse tämän kaltaisesta tehtävästä. Lisäksi dialogipartikkeli tuo tekstiin arkikeskustelun sävyä.

Esimerkissä 32 kolumnisti (TS1) viittaa Vehkoon saamaan kunnianloukkaustuomioon ja siihen, miten tuomio mahdollisesti vaikuttaa Suomen menestymiseen lehdistönvapaustilastoissa. Kolumnissa ei asetuta Vehkoon tai sen enempää natsipelleksi kutsutun Junes Lokan puolelle, mutta väitteen ja taustaoletuksen luoma kehys osoittaa, että ainakin kolumnisti osoittaa sympatiaa Vehkoolle. Toivetta ilmaisevalla väitelauseella (*toivottavasti ei mitenkään*) hän ilmentää, että toivoo ennen kaikkea Suomen lehdistönvapaustilanteen pysyvän hyvänä. Asenneadverbi *toivottavasti* paljastaa kolumnistin suhtautumisen esitettävänä olevaan asiaan. Kolumnin taustaoletuksista heijastuu näkemys, jonka mukaan lehdistönvapaus on arvo, josta on pidettävä huolta (kirjoittaja tuo huolen myös eksplisiittisesti esiin puhumalla *uudesta huolesta*) – toissijaiseksi jää se, oliko Vehkoon tuomio hyväksyttävä vai ei. Lisäksi kolumnisti painottaa mielipidettään vielä toisella kieltolauseella. Virkkeen (*tuomio ei myöskään vielä ole lainvoimainen*) fokuspartikkeli *myöskään* asettaa *tuomion* niin sanotusti asteikon ääripäähän (VISK § 839): *myöskään* implikoi, että tuomio ei ole lainvoimainen mutta mahdollisesti on muitakin seikkoja, joiden vuoksi tuomio ei tule toteutumaan. Ennen kaikkea kolumnisti tarkastelee Suomen sananvapaustilannetta oman ammatti-identiteettinsä kautta: toimittajilla onkin tapana vaatia sananvapauskustelun rinnalla oikeutta työssään vainotuille toimittajille ja esittää sananvapaus yleismaailmallisena aatteena (Neuvonen 2018: 357). Tulkitsen esimerkin 32 niin, että kiistämisellä vedotaan paitsi lukijoihin, myös yleiseen ilmapiiriin ja sananvapauden tosiasialliseen tasoon – samalla kolumnisti osallistuu keskusteluun oman ammattinsa määräämästä positiosta.

Esimerkissä 33 taustaoletuksena on näkemys, että joidenkin on joissain yhteyksissä pitänyt vaihtaa mielipidettään tai tehdä itsesensuuria toisen eriävän mielipiteen vuoksi.

Ilmauksella *kenenkään ei tarvitse* kolumnisti siis irtisanoutuu oletetusta taustaoletuksesta ja -äänestä. Tarvita-verbiä käytetäänkin usein kieltämään jonkin asian pakollisuus tai velvollisuus.

Kiistämistä käytetään aineistoni kolumneissa myös toiston ja me-puheen rinnalla, jolloin kiistäminen näyttäytyy osana retorisia keinoja. Kukin seuraavista aineistoesimerkeistä sijoittui kolumninsa viimeiseen kappaleeseen.

34) Sisäistä ääntä **ei tule** vaientaa, koska se johtaa henkiseen kylmyyteen ja voimattomuuden tunteeseen. **Ei pidä** jäädä odottamaan johtajia -- (PS1)

35) Perussuomalaisia **ei ole saatu nurin** kaikki mittasuhteet ylittävällä parjauskampanjalla, **ei** häpäisyllä, **ei** uhkailulla, **ei edes** hallituspuolueiden koordinoimalla vallankaappausryityksellä. (PS2)

36) **Emme voi tehdä** politiikkaa puolivaloilla, **emme voi olla** vain yleispuolue -- (KD1)

37) Me **emme vaikene** nytkään! (KD2)

Esimerkeissä 34–37 kiistäminen toimii osana eräänlaista poliittista kannustuspuhetta. Asteittaisuutta ilmaistaan toistolla (34–36), jonka välittämä lisäsävy on usein ikoninen: sillä osoitetaan esimerkiksi kuvauksen kohteen jatkuvuutta (35) ja intensiteettiä (VISK § 1736–1737). Kuten jo aiemmin totesin, kiistämisessä oletetaan toinen näkemys, väite tai mielipide olemassa olevaksi. Yllä olevissa esimerkeissä heijastuvat esimerkiksi sellaiset taustaoletukset, että politiikkaa olisi tehty jossain vaiheessa *puolivaloilla* (36) tai että perussuomalaisiin olisi kohdistunut *häpäisyä* tai *uhkailua* (35); lisäksi nimeämällä vastapuolen toiminnan *parjauskampanjaksi* kolumnisti arvottaa ulkoryhmän ja inhimillisen toiminnan negatiivisesti.

Vaikka kolumneissa on käsitelty sananvapautta, tekstien lopussa esiin nostetaan puolueaspekti (mikä on odotuksenmukaista kontekstin huomioiden). Kolumnistit (PS1, PS2, KD1, KD2) pitävät todennäköisenä, että lukija on puoluelehden edustaman puolueen kannattaja, ja siksi lopussa on perusteltua vedota yhteishenkeen. Joissain kolumneissa (KD1, KD2) kiistämisen rinnalle tuodaan me-puhetta, jolloin yleisöön vetoaminen on erityisen voimakasta.

Kiinnostavaa on, että aineistoni kolumneissa ilmenee hyvin vähän selkeää kannattamista, jota Mikkonen (2010: 69) kuvailee eräänlaisiksi lähdeviittauksiksi, joissa on mukana subjektiivisuuden aspekti. Yksi syy tälle voi olla siinä, että kolumnistit varovat korostamasta liikaa muiden näkemyksiä, mikä koskee erityisesti poliittisen kentän toimijoita. Dialoginen supistaminen on joka tapauksessa aineistoni

moniäänisyyden vallitseva piirre, mikä tukee ajatusta kolumnin argumentoivasta ja suostuttelevasta luonteesta: argumentatiivisuus näkyy usein siinä, että kirjoittaja pyrkii haastamaan, torjumaan ja rajoittamaan muita ääniä ja asettamaan näin oman mielipiteensä jollain tapaa paremmaksi.

5.4.2 Referointi

Joissain aineistoni kolumneissa moniäänisyys ilmenee referoinnin keinoin: kirjoittaja esittää tällöin muiden aiemmin julkituomia sanomisia suoran tai epäsuoran lainauksen keinoin tai niiden yhdistelmänä. Referoinnissa on pohjimmiltaan kyse lopulta konventiosta, jossa jokin tekstin osa voidaan merkitä ikään kuin se olisi muualta peräisin. Referoinnin käyttäminen ei siis suoraan edellytä, että alkuteksti olisi todellisuudessa olemassa – puhuja-kirjoittaja voi referoida myös jotain sellaista, mitä on vain meinattu sanoa. (VISK §1457.) Referointi on melko vakiintunut keino tuoda kieleen toisia ääniä, jotka avaavat suhteen toiseen tekstiin ja kielenkäyttötilanteeseen (Pietikäinen – Mäntynen 2019: 185).

38) Maan ylin laillisuusvalvoja, oikeuskansleri Tuomas Pöysti **myötäilee** varovasti **järjettömyyttä** ja kehottaa poistamaan kirjoituksia, **”jos pelkää syytettä”**. (PS2)

39) Kun ihminen sanoo että **”nykyään ei saa enää sanoa mitään”**, hän ei tarkoita sitä oikeasti. Hän tarkoittaa, että **”en tykkää siitä, kun ihmiset ovat kanssani eri mieltä ja tekevät sen selväksi”**. (SS1)

40) Tuskin oli toivuttu valtakunnansyyttäjän päätöksestä aloittaa rikostutkinta --, kun apulaisoikeusasiamies **näki ”kirkkotilan lähtökohtaisesti ongelmalliseksi”** koulujen joulujuhlalle. (KD2)

Esimerkissä 38 kolumnisti käyttää epäsuoraa lainausta, joka toimii samalla eräänlaisena johtolauseena suoralle lainaukselle. Kolumnisti viittaa oikeuskanslerin sanomisiin verbillä *myötäillä*. Objekti *järjettömyyttä* heijastaa sitä, miten kolumnisti asennoituu keskusteluun vanhojen tekstien takautuvasta rangaistavuudesta: kolumnisti arvottaa oikeuskanslerin uskottavuutta negatiivisesti.

Esimerkissä 39 kolumnisti referoi suoralla lainauksella ja konstruoi usein esitettyä mielipidettä. Hän ei kuitenkaan spesifisti lainaa tietyn ihmisen tietyssä tilanteessa sanomia asioita, mikä on suoran lainauksen tavallisinta käyttöä. Tästä huomauttavat myös Pietikäinen ja Mäntynen (2019: 189): aina tekstissä kuuluvaa toista ääntä ei aseteta jonkin

tietyin yksilön suuhun vaan se linkittyy ilmassa olevaan laajempaan keskusteluun. *Ihmisellä* kolumnisti viittaa niihin keskustelijoihin, joiden mielestä kaikenlaisia mielipiteitä arvostellaan nykyisin liian herkästi.

Esimerkissä 40 suora lainaus on upotettu osaksi selostavaa referointia. Johtoilmauksena käytetään imperfektimuotoa *näki*. Suora lainaus osoitetaan lainausmerkein, jonka tulkitsen viittaavan myös siihen, että kolumnisti haluaa selvästi irrottautua apulaisoikeusasiamiehen näkemyksestä.

Kaikissa esimerkeissä kyse on myös dialogisen supistamisen kiistämisen keinosta: toisen kanta tuodaan kyllä esille, mutta kirjoittaja tuo lainausmerkillä virkkeeseen etäännyttävän sävyn. Referoinnin avulla erimielisyys voidaan myös kohdistaa tiettyyn väitteeseen (Lahti 2019: 207), kuten esimerkissä 40: lainausmerkeillä kolumnisti täsmentää, ettei hän jaa nimenomaan sitä väitettä, että kirkkotila olisi ongelmallinen paikka koulun juhlapaikaksi.

5.5 Auktoriteetit

Aineistoni kolumneissa selkeänä toistuvana piirteenä näkyy erilaisiin auktoriteetteihin vetoaminen, joka on yleinen argumentoinnissa käytetty strategia. Auktoriteettiin vetoaminen perustuu ajatukseen, että meillä on tapana jäljitellä ihmisiä, joita arvostamme tai pidämme huomattavina. Haemme hyväksyntää tietyille väitteille henkilön tai ryhmän nauttiman arvostuksen turvin. (Perelman 1996: 107.) Auktoriteetin ei tarvitse aina olla henkilö, sillä myös yleisiä uskomuksia tai vaikkapa usein esitettyjä väitteitä voidaan käyttää auktoriteetteina: yleinen hyväksyntä on ikään kuin tae väitteen paikkansapitävyydestä. Kyseessä on kuitenkin argumentointivirhe, sillä yleinen oikeutus ei takaa väitteen oikeellisuutta – toisaalta myöskään suuri yleisö ei ole aina väärässä (Ylikoski 1998: 164.) Mäntysen (2003: 106) mukaan tällaiseen auktoriteettiin vetoamiseen vaikuttaa kulttuurin vallitseva arvojärjestelmä.

5.5.1 Auktoriteettina henkilö

Vallitseva arvojärjestelmä sekä yhteiskunnan tunnustama ideologia heijastuvat myös henkilöauktoriteetteihin: silloin auktoriteetin voima perustuu siihen arvostukseen, jota henkilö nauttii tietyssä yhteisössä tai kulttuurissa. (Mäntynen 2003: 106.) Esimerkeissä

41 ja 42 auktoriteetteina käytetään kautta aikain vaikutusvaltaisina pidettyjä henkilöitä, kun taas esimerkiksi 43 henkilöauktoriteetti on nimenomaan tietyssä yhteisössä arvostettu. Auktoriteettien merkittävyys ja luonne ilmaistaan heidän nimiensä yhteydessä määritteillä.

41) Suuret sananvapaustaistelijat **John Miltonista John Stuart Milliin** ovat korostaneet, että sananvapauden ytimessä ei ole pelkästään jonkun vapaus sanoa; kyse on yhtä lailla yleisön oikeudesta kuulla. (HS1)

42) **Mielekästä olisi myös** tarkastella sananvapautta – Miltonin ja Millin hengessä – lukemisen vastuun kautta. **Ihmisten olisi hyvä** ottaa enemmän vastuuta lukemisistaan ja jakamisistaan. (HS1)

43) **Suomen uutisten päätoimittaja Matias Turkkila** pitää valtakunnansyyttäjä Raija Toiviaisen sananvapauseräilyjä kestävämmä -- (PS1)

Esimerkki 41 implikoi sitä, että kolumnisti mielestä yhteiskunnan yleinen näkemys sananvapaudesta tarkoittaa yksilön vapautta sanoa mitä haluaa. Kolumnisti korostaa kuitenkin myös yleisön oikeutta saada informaatiota: näin hän argumentoi väitettään siitä, että vihapuheen kriminalisointi ei kannata. Näkemystä argumentoidaan vetoamalla kahteen suureen filosofiaan, joilla on ollut aikoinaan keskeinen rooli nykyisen sananvapauskäsityksen muotoutumisessa. Keskeistä on myös virkkeen jostakin johonkin-konstruktio: ensin mainitaan 1600-luvulla elänyt Milton, sitten Mill, joka eli 1800-luvulla. Kronologisuus luo mielikuvaa siitä, että ajatus *yleisön oikeudesta kuulla* on kestänyt läpi vuosisatojen, miksei siis nykypäivänäkin. Mielenkiintoista tässä yhteydessä on esimerkin 41 ja 42 luoma kokonaisuus. Esimerkki 41 näyttäytyy sinänsä neutraalina lähdemainintana (*ovat korostaneet*), mutta esimerkki 42 tuokin lopputulokseen harkitsemisen aspektin. Modaalisella ilmauksella *mielekästä olisi* kolumnisti nimittäin osoittaa antavansa tilaa myös muille kannoille: hän ei ole ehdoton, vaan nostaa konditionaalilla esiin suosittelemansa suhtautumisvaihtoehdon eli näkemyksen sananvapauden ja lukemisen vastuun suhteesta. Myös seuraavan virkkeen modaalinen ilmaus *ihmisten olisi hyvä* on geneerinen, ja jättää tilaa lukijan kannalle. Tekstin taustaoletus siitä, ettei kaikkiin asiattomiinkaan ilmauksiin kannata ”takertua”, tulee esille siis lukemisen vastuun painottamisen kautta.

Esimerkissä 43 henkilöauktoriteetti, Suomen Uutisten päätoimittaja Matias Turkkila, on samalla kolumnin kirjoittaja. On mahdollista, että joku muu toimituksen jäsen on editoinut kolumnia jälkeinpäin ja lisännyt tekstiin ingressin ja maininnan Turkkilasta. Tätä seikkaa ei kuitenkaan ole mahdollista tarkastella tässä tutkimuksessa.

Toisaalta määrite *Suomen Uutisten päätoimittaja* korostaa sitä faktaa, että nyt keskusteluun astuu mukaan lehden johto. Esimerkissä keskeistä on myös Turkkilan auktoriteettiin kytkeytyvä arvojärjestelmä: Koska kolumnistina on nimenomaan perussuomalaisten puoluelehden päätoimittaja, on hänen sanansa syytä ottaa tosissaan. Verbi *pitää* osoittaa, että kyseessä on neutraali lähdemaininta. Tulkitsen tämän niin, että neutraalin asiatekstin sävy voi tukea kirjoittajan asemaa ja mielipiteen pätevyyttä.

Henkilöauktoriteettina voi olla myös kirjoittaja itse:

44) **Olin** neljä vuotta kirjailijoiden sananvapausjärjestö Suomen Penin puheenjohtajana. (SS2)

45) **Olen** pitkään kantanut kovasti huolta puolueemme tilasta -- (KD1)

46) **Sähköpostini on täyttynyt** viime viikot kansalaisten huolestuneista yhteydenotoista liittyen sanan- ja uskonnonvapauden tilaan Suomessa. (KD2)

Kun itseä käytetään auktoriteettina, argumentointiin liittyy usein myös omien kokemusten ja havaintojen käyttö (Lahti 2019: 162). Esimerkissä 44 kolumnisti tuo esiin oman kokemuksensa sananvapausjärjestön puheenjohtajana, jolla epäilemättä painoarvoa sananvapaudesta argumentoidessa. Esimerkeissä 45 ja 46 henkilöauktoriteetti näyttäytyy huolenpitäjänä tai suojelijana, joka kantaa huolta ympäröivistä ihmisistä: suoraan ei sanota, että kolumnisti itse kokisi sananvapauden olevan uhattuna, vaan käsitys implikoituu puolueen tilan ja kansalaisten kautta. Huolet ”puolueen tilasta” pohjustavat tässä tekstien (KD1, KD2) väitteitä: kolumnistien mielestä Suomen sanan- ja uskonnonvapauden tila on huono. Esimerkin 46 perfektillä korostetaan, että huolella on merkitys nykyhetkeen. Esimerkissä 45 painotetaan toiminnan intensiteettiä (huolen kantamista) adverbilla *pitkään*: tulkitsen tämän kirjoittajan haluna painottaa, ettei kyse ole siitä, että hän olisi havahtunut puolueensa ja sananvapauden tilaan esimerkiksi vasta Päivi Räsästä koskevien syytösten ja niitä seuraavan mediahuomion jälkeen. Sen sijaan esimerkin 46 ajanilmaus *viime viikot* korostaa lähiaikojen tapahtumia, joten kirjoittaja halunee tähdentää, että kansalaisten (ja kirjoittajan) huoli sanan- ja uskonnonvapaudesta on korostunut erityisesti Räsäsen tapauksen ja koulujuhla-keskustelujen jälkeen. Näin myös ajankohtaisuus on peruste asian käsittelylle.

5.5.2 Auktoriteettina instituutio, yleinen uskomus tai ajankohtaisuus

Seuraavissa esimerkeissä argumentoinnin auktoriteettina toimii instituutio, oikeuslaitos. Oikeuslaitos toimii auktoriteettina, joka lopulta päättää, mitkä asiat nauttivat sananvapauden suojaa, mitkä taas jäävät sananvapauden ulkopuolelle.

47) Mielenpitojen lainmukaisuuden ratkaisevat viime kädessä **tuomioistuimet**. (KA2)

48) **Oikeudessa** arvioidaan mielipiteen tai arvostelun loukkaamistarkoitusta. Asiaa tarkastellaan myös sananvapauden näkökulmasta kokonaisuutena. (KA2)

49) Sananvapautensa harjoittamisesta voi edelleen myös joutua **oikeuden** eteen. (SS2)

50) Sananvapauden rajoittamispyrkimykset **sovivat oikeusvaltioperiaatetta** vastaan. (KA1)

Tuomioistuimet ja oikeuslaitos ovat korkeaa auktoriteettia nauttavia tahoja, joilla on oikeudellinen vastuu huolehtia sananvapaudesta. Ei ole siis lainkaan yllättävää, että sananvapautta käsittelevissä kolumneissa tuodaan esille nämä tahot vaihtelevin käsittein – oikeudellinen näkökulma on perustava sananvapauskeskustelun taso oikeusvaltiossa. Esimerkki 50 nostaa sananvapauden oikeudellisen näkökulman rinnalle myös ideologisuuden: kyse on paitsi lakien toteutumisesta, myös yhteiskunnan perustavasta arvojärjestelmästä. Esimerkissä hyödynnetään myös sodadiskurssia, joka rakentaa tekstiin ideologista vastakkainasettelua (Heikkinen 1999: 135): tässä vastakkain asettuvat siis sananvapauden rajoitukset ja oikeusvaltioperiaate. Lisäksi esimerkeissä 47 ja 49 oikeuslaitos näyttäytyy pakkoauktoriteettina, joka astuu mukaan, kun ”mikään muu ei riitä”: tällöin kyse on niistä (julkisesti) esitetyistä mielipiteistä, joiden lainmukaisuudesta ja hyväksyttävyydestä nousee riittävästi kohua ja erimielisyyttä. Kielellisellä tasolla ehdottomuus tuodaan esiin fraasilla *viime kädessä*, joka osoittaa perimmäistä auktoriteettia, ja velvoitetta ilmaisevalla verbillä *joutua* – oikeuden eteen on mentävä, halusi mielipiteen esittäjä sitä tai ei.

Seuraavassa esimerkissä oikeuslaitos taas asettuu alisteiseen asemaan toiseen instituutioauktoriteettiin eli kansainväliseen oikeuteen nähden:

51) Vielä taannoin suomalaiset tuomioistuimet edellyttivät -- kriittiseltä arvostelulta tosiasiapohjaista näyttöä, minkä seurauksena **suomalainen oikeuskäytäntö** sai moitteita **Euroopan ihmisoikeustuomioistuimelta** sananvapauden suitsimisesta. (KA2)

Vaikka samassa kolumnissa on aiemmin painotettu oikeuslaitoksen roolia sananvapauden määrittelyssä, niin yllä olevassa esimerkissä tuodaan esille myös oikeuslaitoksen erehtyväisyys. Esimerkissä siis oikeuslaitos arvottuu negatiivisesti suhteessa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimeen (EIT). EIT on epäilemättä vahva auktoriteetti, sillä se on

Euroopassa tärkeä sananvapauden sisällön määrittelijä (Neuvonen 2018: 352), joten EIT asettuu luonnollisesti virkkeen ns. pääauktoriteetiksi, suomalaisen oikeuslaitoksen ohi. Vaikka aatteellisesti sananvapaus korotetaankin melko korkealle demokraattisessa yhteiskunnassa, oikeudellisella tasolla sananvapaus on vain yksi oikeus perus- ja ihmisoikeuksien rinnalla. Sananvapauden suoja-alan määrittely on aina sidoksissa ihmis- ja perusoikeusjärjestelmän kokonaisuuteen (mts. 363): tätä ilmentää myös esimerkki 51.

Auktoriteettina voidaan käyttää myös ajankohtaisuutta (54) sekä väitteen tai uskomuksen yleisyyttä (52, 53). Jos tällaista auktoriteettityyppiä vertailee sananvapauden tasoihin, on kyseessä sananvapauden tosiasiallisen toteutumisen taso: vallitseva ilmapiiri arvoineen ja ”ajan henki” sanelevat sen, mitä sananvapausnäkemyksiä pidetään yleisesti hyväksyttävänä.

52) **Viime aikoina on toisteltu**, että sananvapauden kääntöpuolena on itse kunkin kirjoittajan ja puhujan ”sananvastuu”. (HS1)

53) **Pitäisi kuitenkin olla selvää**, että sananvapauden kaltaisten sivilisaation tasoisten periaatteiden tärkeyttä osattaisiin arvostaa poliittista jakolinjoista piittaamatta. (HS1)

54) **Ensi perjantaina, 3. toukokuuta vietetään Kansainvälistä lehdistönvapauden päivää**. Se viestii maailman hallituksille velvollisuudesta kunnioittaa sananvapautta. (TS1)

Esimerkissä 53 virkkeen taustaoletuksena on, ettei sananvapauden periaatteiden tärkeyttä osata arvostaa tarpeeksi. Kirjoittaja käyttää auktoriteettina yleistä uskomusta, mutta tuo konditionaalilla esiin sen, etteivät kaikki allekirjoita tätä näkemystä. Myös esimerkissä 52 auktoriteettina käytetään universaalina pidettyä näkemystä. Sen yleispätevyyttä korostetaan passiivin perfektillä *on toisteltu*. Hämäräksi kuitenkin jää, ketkä tätä näkemystä ovat toistaneet ja kuinka monesti – neljä vai neljäsataa kertaa? Vaikka tarkastelen tässä nimenomaan yleiseen uskomukseen perustuvaa auktoriteettiin vetoamista, on hyvä huomata, että esimerkin 52 lainausmerkit ovat merkki etäännyttävästä lähdemaininnasta – kyse on siis dialogisen laajentamisen moniäänisyydestä. (Martin & White 2005: 104, 111). Ensin kirjoittaja vetoaa väitteen yleisyyteen (*on toisteltu*) ja ajankohtaisuuteen (*viime aikoina*), mutta nostaa sitten esiin uuden ilmauksen muusta kielenkäyttötilanteesta. Lainausmerkit kuitenkin kyseenalaistavat ”sananvastuulle” aiemmin annetun merkityksen ja osoittavat kolumnistin irtisanoutumista ilmaisusta (Bahtin 1991: 280–281). Näin ollen lainausmerkit luovat diskurssia, jossa sananvastuu näyttäytyy negatiivisena asiana; ne tukevat myös kolumnin taustaoletusta siitä, että kirjoittajan mielestä kaikkiin epäilyttäviin

ilmauksiin ei kannata kiinnittää huomiota. Yleiseen uskomukseen vetoamista käytetään siis argumentointikeinona, mutta kielteisessä valossa.

Esimerkissä 54 väitteen – eli sitä, että sananvapautta pitää kunnioittaa – auktoriteetti on kansainvälinen lehdistönvapauden päivä. Esimerkki on osa kolumnia, jossa sananvapautta tarkastellaan enemmänkin median oikeuksien näkökulmasta. Sananvapautta argumentoidaan vetoamalla lähestyvään juhlapäivään ja muistutetaan etenkin lehdistön oikeudesta päästä tiedon lähteelle. Viesti osoitetaan vielä erikseen päättäjille, sillä esimerkin toisen lauseen adverbiaalina on ilmaus *maailman hallituksille*. Lisäksi tekstin yhtenä taustaoletuksena on, että valtiot ovat saattaneet joskus puuttua medioiden toimintaan ja estää pääsyn tiedon lähteelle (kuten HS:n toimittajan kotietsintätapauksessa, ks. Reinboth 2019). Kirjoittaja puolustaa tekstissä lähtökohtaisesti jokaisen sananvapautta – ja etenkin sananvastuuta –, mutta implikoidusti argumentaatio kohdistuu valtioon ja päättävissä rooleissa oleviin: suomalaisille toimittajille on syytä antaa tarpeeksi vapauksia työhönsä ja kunnioittaa toimittajien lähdesuojaa, jottemme menetä hyvää sijoitustamme lehdistönvapaustilastoissa ja ettei Suomelle käy kuten ”monille Euroopan maille, joissa journalisteja on pyritty hiljentämään oikeustoimilla”. Lisäksi ilmaus *viestii velvollisuudesta* hahmottaa velvoitteen pakosta, ei vapaasti päätettävästä asiasta. Alkusointuisuus toimii kolumnin lopetuksessa retorisena tehokeinona.

5.6 Asennoituminen ja inhimillisen toiminnan arvottaminen

Tässä luvussa tarkastelen kolumnien sananvapauskeskustelua vielä tarkemmin asennoitumisen systeemin ja inhimillisen toiminnan arvottamisen kautta. Asennoitumisen systeemin hyödyntäminen analyysissäni on varsin perusteltua, sillä sen avulla voidaan havainnoida tekstin välittämiä eettisiä ja moraalisia kantoja – siis moraaliargumentointia. Sananvapaus jos mikä on ilmiö, josta keskustellessa yksilön eettiset näkemykset ja arvostukset tulevat väistämättä esiin; inhimillisen toiminnan arvottamisen voikin nähdä toistuvana piirteenä kaikissa aineistoni kolumneissa. Asennoitumisen systeemi sisältää tunteiden ilmaisun, asia-arvottamisen ja inhimillisen toiminnan arvottamisen (Martin & White 2005: 35). Kuten koko suhtautumisen teoria, myös asennoitumisen systeemi on hyvin moniosainen järjestelmä. Sen vuoksi olen sivuuttanut tarkoituksella lähtökohdan, jossa tarkastelisin kolumnien asennoitumista

lause lauseelta; keskityn piirteisiin, jotka toistuvat muita useammin. Aineistoni kolumneissa arvotetaan esimerkiksi inhimillisen toiminnan arvottamiseen liittyvää kyvykkyyttä.

55) Vallassa olevat konsensuspuolueet **ovat olleet kyvyttömiä** tarjoamaan poliittisia ratkaisuja -- (PS1)

56) Vehkoon solvauksen kohde on puolestaan **itse käyttäytynyt järjestelmällisen törkeästi ymmärtämättä**, että sananvapauden kuuluu aina vastuu ja toisten ihmisten kunnioitus. (TS1)

57) Hallitus ja valtakunnan ylimmät syyttäviviranomaiset **yrittävät** yhteisvoimin tiukentaa sananvapaussäädäntöä -- (PS2)

Kun kolumnisti vetoaa ihmisen tai ihmisjoukon kyvykkyyteen, hän osoittaa, millaista sosiaalista arvoa hän näille antaa. Kyvykkyydessä mitataan esimerkiksi henkistä kapasiteettia ja fyysistä voimakkuutta tai heikkoutta (ks. Mikkonen 2010: 74). Esimerkeissä 55 ja 57 kyvykkyyttä arvostellaan ilmauksilla *ovat olleet kyvyttömiä* ja *yrittävät*. Esimerkin 55 ilmaus kyvyttö on tyypillinen karitiivijadjektiivi: sillä ilmaistaan kantasanaalla esitetyn puuttumista tai olemattomuutta (VISK § 1629). Verbi *yrittää* taas ilmentää sitä, ettei toimenpide (sananvapaussäädännön tiukentaminen) ole ainakaan vielä onnistunut, vaan sitä vasta tavoitellaan.

Esimerkin 56 kolumnissa sivutaan toimittaja Johanna Vehkoon tapausta, jossa Vehkoo tuomittiin kunnianloukkauksesta, kun hän oli kutsunut oululaista kaupunginvaltuutettua Junes Lokkaa mm. natsipelleksi. Myös Lokka itse on saanut syytteet useammastakin kunnianloukkauksesta sekä kansanryhmän kiihottamisesta (Jäntti – Pinola 2019). Esimerkissä 56 arvotetaan Lokan kyvykkyys negatiivisesti toteamalla, ettei Lokka ymmärrä sananvapauden vastuupuolta. Myös sosiaalista hyväksyttävyyttä arvotetaan: adverbi *törkeästi* ilmentää sitä, ettei kolumnisti pidä Lokan toimintaa säädyllisenä. Näin kolumnisti argumentoi omaa sananvapaussäädäntönsä ja puolustaa myös Vehkoota implikoidusti. Puolustaminen voi liittyä kolumnistin ja Vehkoon jakamaan yhteisölliseen kontekstiin ja siihen liittyvään solidaarisuuteen: kolumnin kirjoittaja on Turun Sanomien vastaava päätoimittaja eli hän kuuluu toimittajien ammattiryhmään kuten Vehkoo.

Seuraavissa aineistoesimerkeissä kirjoittajat arvottavat vain omaa kyvykkyyttään.

58) **Olin** neljä vuotta kirjailijoiden sananvapaussääntö Suomea Penin puheenjohtajana. (SS2)

59) **Olen** pitkään kantanut kovasti huolta puolueemme tilasta -- (KD1)

Molemmat KD-lehden kolumneista alkavat kirjoittajan omalla kokemuksella: niissä näkemystä argumentoidaan oman pystyvyyden kautta. Esimerkissä 58 kirjoittaja vetoaa aikaisempaan työkokemukseensa ja siten arvottaa kyvykkyytensä positiivisesti. Esimerkissä 59 kirjoittaja taas tuo kyvykkyytensä esiin kertomalla olevansa huolissaan puolueen tilasta, sillä kristillisten kannattamat arvot on kyseenalaistettu yhteiskunnassa. Syntyy mielikuva maanläheisestä politiikosta, joka välittää kannattajistaan. Samalla kolumnin julkaisuaikaan jyllännyt sananvapauskeskustelu valjastetaan osaksi kristillisdemokraattien politiikkaa.

Toinen aineistostani noussut asennoitumista kuvaava piirre on sosiaalisen hyväksynnän arvottaminen ja erityisesti uskottavuus. Uskottavuuden resurssiin kuuluvat ihmisen luotettavuuden, suoruuden ja rehellisyyden aspektit (Mikkonen 2010: 72–73).

60) **Sananvapauden murentamisella otamme kurssin** kohti keskiajan kaltaista tietämättömyyden ja mielivallan hallitsemaa maailmaa. (PS1)

61) Sananvapauden tila on jo niin huono, että **tiettyjen mielipiteiden esittäminen johtaa** poliisikuulusteluihin ja mahdollisesti **jopa** tuomioon. (KD1)

62) -- kun samaan aikaan ”**oikeaa mieltä**” olevat ehdokkaat saivat vapaasti vaikuttaa vaaleihin ja mainostaa itseään. (PS1)

Esimerkissä 60 kolumnisti asennoituu siten, että sananvapauden murentamisella yhteiskunta taantuu huonommaksi ja epädemokraattisemmaksi. Yhteiskunnan – ja yksilöiden – uskottavuus näyttäytyisi tällöin huonossa valossa: arvottaminen on siis negatiivista. Samalla kirjoittaja luo uhan tuntua (ks. luku 5.3). Kun kolumnisti arvottaa toimintaa sosiaalisen hyväksynnän kehyksessä ja yhdistää tähän vielä uhkakuvan, tuloksena on vahvasti syyllistävä argumentti.

Esimerkissä 61 kolumnistin mielestä uskottavuuden resurssia heikentää se, että tiettyjen mielipiteiden vuoksi voi joutua poliisikuulusteluihin. Arvottaminen ei ole näkyvää, vaan viranomaisten toimintaa arvioidaan implisiittisesti. Niinpä kolumnisti ilmentää asennoitumistaan melko epämääräisesti, mutta samalla vihjaa, ettei viranomaisten toiminta ole oikeudenmukaista.

Asennoitumisen systeemin moniulotteisuudesta kertoo se, että sosiaalisesta hyväksynnästä kertovat uskottavuuden ja asiallisuuden (tai säädyllisyyden) resurssit ovat mielestäni melko lähellä toisiaan. Yksi ilmaisu voi heijastaa kummankin resurssin arvottamista. Näin on myös esimerkiksi 62: lainausmerkeillä kolumnisti merkitsee

ehdokkaiden oikeamielisyyden jollain tapaa epäilyttäväksi ja arvottaa ehdokkaiden uskottavuuden – ja toisaalta asiallisuuden – negatiivisesti.

Seuraavassa esimerkissä säädyllisyyden resurssi ja sen arvottaminen näkyy selkeämmin.

63) **Pitäisi** kuitenkin **olla selvää**, että sananvapauden kaltaisten sivilisaation tasoisten periaatteiden tärkeyttä osattaisiin arvostaa poliittisista jakolinjoista piittaamatta. (HS1)

Nesessiivirakenteella *pitäisi olla selvää* ilmaistaan suositeltavuutta (VISK 'nesessiivirakenne'): sananvapauden periaatteita pitäisi osata arvostaa, olipa poliittinen suuntautuminen mikä tahansa. Ilmaus implikoi, miten lainkuuliainen ja kunnioittava ihminen käyttäytyy eli noudattaa sosiaalista normistoa. Nollapersoonalla kolumnisti osoittaa, että hän kohdistaa säädyllisyyden velvoitteen yleisesti kaikille.

Hallamaa (1998: 227–228) mukaan moraalinen argumentointi kulminoituu aina moraalisiin arvoihin. Usein tällaiset arvot eivät ole tekstissä ilmeisiä, mutta toisinaan moraaliset arvot näkyvät selvästi. Erilaiset adjektiivilmaukset ja vertailumuodot paljastavat, mitä kolumnistit pitävät hyvänä, tavoiteltavana ja kannatettavana, mitä huonona ja torjuttavana. Valitut ilmaukset taas edustavat niitä aatemaailmoja, joita kolumnistit edustavat. Seuraavissa esimerkeissä adjektiivit heijastavat seikkoja, jotka ovat kolumnistien ideologioissa torjuttavia:

64) Miten sijoitukseen vaikuttaa käräjäoikeuden antama tuomio toimittaja Johanna Vehkoolle? Toivottavasti ei mitenkään. -- Koko asetelma on **kiusallinen**. (TS1)

65) Pääministeri Antti Rinteen tulipunainen hallitus aloittaa. Seuraa joukko **kummallisia** ulostuloja. Pienin askelin tavallisten ihmisten asioihin kajotaan. (PS2)

66) Vaikuttaa siltä, että lain kannattajilla on **epämääräinen** pyrkimys päästä eroon kaikesta ei-kivasta keskustelusta lain keinoin -- ihmisten on **yhä vaikeampaa** hyväksyä, että oman kannan lisäksi on myös muita perusteltuja näkemyksiä. (HS1)

Vaikkei adjektiiveilla voi suoranaisesti viitata mihinkään konkreettiseen tekstinulkoiseen tarkoitteeseen, juuri ne tuovat journalistisiin teksteihin runsaasti eksplisiittisiä merkityksiä. Kun sanotaan, millainen jokin on, sanaan liittyy tavallisesti myös sanojan ja laajemman kieliyhteisön arvio oliosta, jota arvioidaan. (Heikkinen 1999: 127.) Näin on esimerkiksi esimerkissä 65, jossa kolumnisti kuvailee hallituksen jälkeisiä ulostuloja *kummallisiksi*: ilmaus kertoo siitä, miten kolumnisti sisäryhmineen arvioi vallassa olevien (*pääministeri Antti Rinteen tulipunainen hallitus*) julkituomia mielipiteitä. Esimerkeissä 64–66 käytetyt adjektiivit voi laskea kuuluvaksi niin sanottuun outouden

merkityskenttään (ks. Romppanen 2015: 40; Mäntynen 2003: 165). Värittävän tai rekisteristä poikkeavan ilmauksen käyttö luo kielteisen tai myönteisen arvo- tai tunnelatauksen ja samalla harhan argumentista (Kakkuri-Knuutila 1998: 258).

Myös lekseemi *ongelma* ja sen variaatiot (*ongelmaton, ongelmalliseksi, ongelmallinen, ongelmallisia, ongelmallisemmaksi*) ovat toistuvia piirteitä aineistoni kolumneissa (SS2, KA1, KD2, KA2). Ongelma määritellään 'hankaluuksia ja vaikeuksia aiheuttavaksi asiaksi' (KS s.v. *ongelma*). Kun esimerkiksi *ongelmallisuudesta* puhutaan aina silloin, kun argumentoidaan omaan väitteeseen nähden vastakkaista sananvapausnäkemystä, toisen ääni arvottuu negatiiviseksi. Toisin sanoen kolumnistin suhtautuminen vastaväitteeseen on torjuvaa: vihapuhe on *ongelmallinen käsite* silloin, kun kolumnin taustaoletuksista kumpuaa kielteinen asenne vihapuheen kriminalisointia kohtaan (KA1), ja puhutaan, että *maalittaminen on noussut ongelmallisemmaksi ilmiöksi* (KA2), kun halutaan kritisoida anonyymia nettikommentointia (kolumnisti viittaa maalittamisella siihen, kun anonyymit joukot kohdistavat vihapuheen yksilöön sosiaalisessa mediassa).

Kuten luvun alussa mainitsin, asennoitumisen systeemiä on mahdollista soveltaa monin eri tavoin. Sekä sosiaalisen hyväksynnän että sosiaalisen arvonannon resurssit ovat vahvasti sidoksissa toisiinsa ja voivat esiintyä rinnakkain. Tämän luvun pohjalta voi kuitenkin todeta sen, että esimerkiksi lainausmerkkien käyttö kertoo lähes aina jotain kirjoittajan asennoitumisesta – yleensä lainausmerkit kertovat negatiivisesta arvottamisesta esimerkiksi uskottavuuden tai normaaliuden aspekteilla.

5.7 Ajallinen jaottelu argumentointistrategiana

Viimeisenä tarkastelen sananvapauskolumnien argumentointia ajallisen jaottelun kautta. Tarkastelu osoittaa, että jokainen aineistoni kymmenestä kolumnista nojaa argumentoinnissaan myös ajalliseen kehykseen – olipa kolumnin väitteenä sitten vihapuheen kriminalisoinnin vastustaminen (KA1), sananvapauden määrittelyn ongelmallisuus (SS2) tai lehdistönvapauden suojelun merkitys (TS1). Kolumnistit tuovat toistuvasti tavalla tai toisella esiin sen, millaista Suomen ja suomalaisten sananvapaus on ennen ollut, ja millaisena se näyttäytyy tänä päivänä. Kutsun tätä keinoa tässä yhteydessä ajallisen jaottelun keinoksi, jota voidaan ilmentää monin eri konstruktioin. Ajallinen jaottelu tuodaan tekstuaalisesti esiin erityisesti ajan adverbeilla (*mennessä, saakka, nyt,*

nykyisin), joista useat rakentavat ilmaukseen myös vahvaa vastakkainasettelua. Osa näistä ilmauksista on käsitelty kattavasti jo luvussa 5.1, joten tässä alaluvussa ei ole tarkoituksenmukaista käydä kaikkia aineistoni aikajaotteluja läpi.

Aikaan perustuva argumentointi sananvapauskeskustelussa ei yllätä: digitalisaation, internetin ja sen mukanaan tuoman ilmaisuvapauden ja anonymiteetin myötä sananvapauden määrittely on aivan muuta kuin 50 vuotta sitten. Siinä missä sananvapaus on ennen ollut lähinnä rajatun joukon yksinoikeus, on nykyisin yksilöllä paljon suuremmat – ellei rajattomat – mahdollisuudet saada mielipiteensä julkisuuteen kaikkien kuultavaksi. Tätä muutosta havainnollistetaan useassa kolumnissa (SS1, SS2, KA2):

67) Jos vanhaisäntä oli **aikoinaan** sitä mieltä, että punatukkaiset joutuvat helvettiin, piikat ovat kevytkenkäisiä ja viina on terveysjuoma, nämä kommentit kuultiin vain **lähipiirissä**. **Nyt isäntä** voi pistää samat kommentit Twitteriin ja Facebookiin ja saada ”sanomansa” periaatteessa **kaikkien kuultaville**. (SS1)

68) Sananvapaus **oli suhteellisen ongelmaton käsite** niin kauan kuin sen käyttäjät **olivat** hyvin **pieni, kontrolloitu piiri**. -- Nykyisin tilanne on toinen. **Uusien medioiden synnyn myötä on jokaiselle helpompaa julkaista mielipiteitään**. (SS2)

69) Yksittäisten kansalaisten **sananvapaus on kohentunut internetin ja erityisesti sosiaalisen median seurauksena**. -- Rajanveto sille, liittykö henkilön arvostelu hänen persoonaansa vai julkisen toiminnan arviointiin on hämärtynyt. (KA2)

Keskeiseksi syyksi sananvapauden laajentumisessa nostetaan sosiaalinen media. Esimerkissä 67 kolumnisti pohjustaa argumenttiaan kertomalla ensin ”vanhasta ajasta”: hän kuvailee menneitä adverbillä *aikoinaan* ja toteaa, että kärkkäätkin mielipiteet olivat vain lähimpien ihmisten kuultavissa. Deiktisellä ilmauksella *nyt* kolumnisti suhteuttaa ilmauksen puhehetken kontekstiin viitaten silti samaan tekijään, *isäntään*. Lainausmerkissä oleva ilmaus (”*sanomansa*”) osoittaa, ettei kolumnisti ole täysin samaa mieltä *isännän* lausuntojen tärkeydestä; *isännällä* kolumnisti viitanee geneerisesti keneen tahansa kansalaiseen, jolla on tarve kertoa kannoistaan julkisesti – oli oikeaa tarvetta tai ei.

Esimerkissä 68 aikajaottelu tuodaan esiin imperfektimuodoilla (*oli, olivat*) ja ajan adverbillä *nykyisin*. Sitä muutosta, että sananvapaus on nykyisin ongelmallinen käsite, korostetaan fraasilla *nykyisin tilanne on toinen*. Predikatiivisuus tuo siihen myös kiistattomuuden ja hallitsemattomuuden sävyn. Lisäksi universaalilla kvanttoripronominilla (*jokaiselle*) korostetaan, että julkaisunvapaus on helpottunut kaikkien kohdalla. Esimerkissä 69 kolumnisti puhuu yksittäisistä kansalaisista, jonka

tulkitsen korostavan sitä, etteivät vain toimittajat ja muut vallanpitäjät (ns. korkeaa statusta nauttivat henkilöt) ole enää ainoita keskustelun portinvartijoita.

Aikajaottelulla argumentoidaan myös sitä, miten tärkeä rooli sananvapaudella on ollut läntisen yhteiskunnan (HS1) ja sivilisaation (PS1) ja Suomen hyvinvoinnin (KD1) kehityksessä. Tällöin argumentoinnissa nojataan sananvapauden aatteelliseen puoleen: sananvapaus on yksi hyvinvointi-Suomen perusarvoista ja demokraattisen yhteiskunnan kulmakivi.

70) Maailma on muuttunut **nopeammin**, kuin pystymme ymmärtämään. **Arvot, joiden varaan Suomen hyvinvointi on rakennettu**, tuntuvat olevan niin vieraita monille. (KD1)

71) **Ennakkoluuloton** asioiden tutkiskelu ja **epämielilyttäviltäkin** tuntuvien näkemysten esittäminen **ovat tehneet läntisistä yhteiskunnista parempia**. Tämä kehitys on vaarassa kääntyä väärään suuntaan. (HS1)

72) Sananvapaus **on ollut yksi keskeisimmistä tekijöistä, joka on erottanut länsimaisen sivilisaation muista maailman sivilisaatioista ja mahdollistanut sen nousun**. Sananvapauden murentamisella otamme kurssin kohti keskiajan kaltaista tietämättömyyden ja mielivallan hallitsemaa maailmaa. (PS1)

Väitteissä korostetaan joko eksplisiittisesti tai implisiittisesti sitä, että sananvapauden mahdollinen heikkeneminen olisi samalla uhka myös yhteiskunnalle – tätä narratiivia hyödynnetään vahvasti myös uhkakuville argumentoimassa (luku 5.6). Esimerkissä 70 kirjoittaja rinnastaa sananvapauden niiden arvojen joukkoon, jotka ovat olleet syynä Suomen hyvinvoinnin kasvuun. Kontekstin huomioiden *arvoilla* viitataan ennen kaikkea niihin moraalisiin periaatteisiin, joita kristillisdemokraatit pitävät merkityksellisinä. Esimerkissä 70 luodaan siis konnotaatio siihen ajatukseen, että jos Suomen sananvapaus ”menetetään”, menetetään myös Suomen hyvinvointi. Esimerkeissä 71 ja 72 sananvapaus näyttäytyy niin ikään syynä parempaan yhteiskuntaan, mutta niissä puhutaan Suomea laajemmasta kontekstista (*länsimainen sivilisaatio, läntiset yhteiskunnat*).

Aatteellisuuteen nojaava aikaan perustuva jaottelu on yleinen, muttei ongelmaton diskurssi: menneestä ja nykyisestä puhuminen yksinkertaistaa sananvapauden olemusta joksikin yleväksi ja helposti särkyväksi, vaikka todellisuudessa sananvapaus määrittäytyy aina kulloisenkin hetken, vallitsevan ilmapiirin ja arvomaailman risteyskohdassa.

Seuraavassa luvussa kokoan tutkimukseni tuloksia yhteen. Pohdin johtopäätöksiä ja sitä, mitä tulokset kertovat osaltaan vallitsevasta sananvapauskeskustelusta ja siihen liittyvästä argumentoinnista.

6 POHDINTA

Tässä tutkimuksessa olen tarkastellut sitä, millainen kehys sananvapaudelle rakentuu aineistoni kymmenessä kolumneissa ja millaisilla argumentointistrategioilla sananvapaudesta keskustellaan. Kielellisiä keinoja analysoimalla olen pyrkinyt havainnoimaan sitä, millainen yleiskuva sananvapaudesta ilmiönä rakentuu. Tarkastelun ytimessä on ollut kolumnistien asennoituminen sananvapauteen sekä tekstien mahdollinen moniäänisyys. Asennoitumista tarkastellessa olen pitänyt jatkuvasti mielessä kirjoittajan ideologiset lähtökohdat, jotka vaikuttavat kielellisten valintojen taustalla. Ideologisuus heijastuu etenkin sananvapauskeskustelun argumenttien taustaoletuksista.

Aineiston teksteistä erottui seitsemän eri argumentointistrategiaa, jotka nimesin seuraavasti: vastakkainasettelut, käsitteenvaltaus ja diskurssien haltuunotto, uhkakuvat ja itsestäänselvyydet, moniäänisyyden tarkastelua, auktoriteetit, asennoituminen ja inhimillisen toiminnan arvottaminen sekä ajallinen jaottelu argumentointistrategiana.

Analyysi osoitti, että vastakkainasettelun yhteydessä käytetään usein vahvaa ryhmien kategorisointia siten, että ulkoryhmä arvottuu negatiivisesti. Ehkä hieman yllättäen varsinaisia vastakkainasettelua ilmentäviä sidossanoja, kuten konjunktioita, käytetään verrattain vähän. Konjunktioita useammin vastakkainasettelu osoitetaan lainausmerkeillä, joilla kirjoittaja irtisanoutuu väitteestä tai nimetystä kategoriasta – tai osoittaa ne ainakin oudoiksi. Irtisanoutumista ilmenee aineistossani myös referoivassa suorassa lainauksessa. Tarkastelusta ilmeni, että vastakkainasetteluilla kirjoittajat pyrkivät ennen kaikkea tekemään eron oman sisäryhmänsä ja muiden muodostaman ulkoryhmän välillä. Vastakkainasettelun avulla luodaan myös jännite poliittisesti erilaisten ryhmien välillä; sananvapaus näyttäytyy lähinnä poliittisena teemana, jonka avulla vastakkainasettelu oikeutetaan. Vastakkainasettelu näyttää olevan tyypillinen argumentoinnin keino etenkin perussuomalaisten ja kristillisdemokraattien kirjoittamissa kolumneissa: vastakkain asetetaan konservatiivisten arvojen ja liberaalimman näkemysten kannattajat. Tällaisissa kolumneissa kirjoittajat eivät yleensä koe

sananvapauden toteutumista tasa-arvoisena, ja kokevat vallitsevan ilmapiirin suosivan vain tietynlaista sananvapausnäkemyksiä, jonka yleispätevyyden he kyseenalaistavat.

Aineistoni kolumnien argumentointistrategiana käytetään monipuolisesti nimeämistä, joka näkyy erityisesti käsitteenvaltauksena ja diskurssien haltuunottona. Nimeäminen on inhimillinen tapa jäsentää maailmaa, mutta kun nimitys tai kategoria erottuu vahvasti totutusta, se aktivoi herkät jonkin kehyksen ja paljastaa samalla jotain kolumnistin asennoitumisesta. Käsitteenvaltauksessa ja diskurssien haltuunotossa jo käytössä oleva ilmaus omiaan itselle ja sille annetaan merkitys, joka sopii osaksi käsitteenvaltajan arvojärjestelmää. Strategioiden taustalla on pyrkimys luonnollistaa nämä uudet nimitykset ja muualta vallatut käsitteet. Käsitteenvaltaus ja diskurssien haltuunotto heijastaa varsin selvästi kolumnistin edustamaa ideologista taustaa ja sananvapauden aatteellista tasoa.

Analyysi osoitti, että käsite toisinajattelijaksi saa aineiston kolumneissa sellaisen kehyksen, että toisinajattelijoina kategorisoidaan paitsi kolumnisti myös hänen arvomaailmansa jakava joukko. Kuten vastakkainasetteluissa, myöskään käsitteenvaltauksessa huomio ei ole suoraan sananvapauden määrittelyssä, strategialla osoitetaan enemmänkin poliittista kantaa. Toisaalta esimerkiksi vihapuheesta käytettävistä nimityksistä voi päätellä, että kolumnistit vähättelevät ajatusta vihapuheen kriminalisoinnista eli ilmentävät näin sananvapausnäkemyksiään.

Väitettä sananvapauden heikentymisestä argumentoidaan uhkakuvilla ja luomalla tekstiin kiistattomuuden tuntua. Aineistossani viitataan sananvapauden heikentymiseen esimerkiksi ilmauksilla *sananvapauden murentaminen* (PS1) ja *sananvapauden rajoittaminen* (KA1). Uhkakuvia luodaan kielellisesti syy-seuraussuhteeseen perustavalla rakenteella, teonnimillä ja passiivilla. Kiistattomuuden tuntua rakennetaan predikatiivilauseilla, joissa ihmistoimijat ja vastuunkantajat jäävät takaa-alalle ja asiat näyttävät tekijästä riippumattomina itsestäänselvyksinä. Toisaalta on hyvä huomata, että sananvapauden heikentymisen määrittelemättömyys voi johtua osittain siitä, että sananvapauden analyttinen tarkastelu on melko hankalaa – tai ainakin monisyistä. Joka tapauksessa uhkakuvien ja itsestäänselvyksien strategia rakentaa lukijalle kuvaa yleisesti hyväksytystä totuudesta, vaikka kolumnin taustaoletuksissa piilee aina kirjoittajan henkilökohtainen sananvapausnäkemyksi.

Ehkä hieman yllättäen aineistoni kolumneissa moniäänisyys näkyy lähinnä dialogin supistamisena, paitsi silloin, kun kirjoittaja käyttää lainausmerkkejä etäännyttävästi ja näin ollen osoittaa hyväksyvänsä muiden näkemysten olemassaolon, eli laajentaa

dialogia. Muita ääniä torjutaan ja kumotaan suoralla kiistolla tai myönnytysrakenteella, jossa kolumnisti antaa ensin ainakin näennäisesti tilaa toiselle äänelle, kunnes kumoo sen esimerkiksi konjunktioilla *mutta* tai *vaikka*. Kontrastiiviset ilmaukset tuovat argumentointiin myös voimakasta vastakkainasettelua. Romppasen yleisönosastokirjoitusten erimielisyyttä tarkasteleva tutkimus (2015) on osoittanut, että erimielisyyden ilmaiseminen on keskeinen elementti kirjoittajan argumentoinnissa. Muista äänistä ja väitteistä irtisanoudutaan paitsi yksinkertaisella kieltolauseella myös esittämällä vastaväite aiemmin sanotulle väitteelle. Romppasen mukaan kirjoittaja voi suostutella lukijaa myös myönnytystä käyttämällä (mts. 77–78). Omassa tutkimuksessani moniäänisyyteen liittyvät havainnot ovatkin varsin samansuuntaisia Romppasen tekemien havaintojen kanssa.

Analyysini osoittaa, että aineistoni kolumneihin tuodaan moniäänisyyttä paitsi kiistolla myös referoinnilla. Referointia tehdään sekä suoralla että epäsuoralla lainauksella, mutta eniten näiden yhdistelmänä. Riippuu kuitenkin lauseyhteyden muusta kontekstista, onko referointi neutraalia toisen äänen jäljittelyä vai osoitetaanko sillä ennen kaikkea irtisanoutumista toisen sanomisista. Tämän vuoksi esimerkiksi lainausmerkkien funktio vaihtelee aineistoni eri kolumnien välillä. Eniten lainausmerkkejä käytetään kuitenkin etäännyttävästi puoluelehtien kolumneissa (PS1, PS2, KD1, KD2), jolloin lainausmerkit ovat rakentamassa tekstiin myös vastakkainasettelun tuntua.

Määrällisesti eniten kolumnistit nojaavat argumentoinnissaan erilaisiin auktoriteetteihin. Henkilöauktoireetteja käytetään jonkin verran – huomionarvoista on, että omaan auktoireettiin vetoavat ovat kaikki naisia (Essayah, Kähkönen, Tanus). Omaan auktoireettiin vedotessa kolumnisti näyttää huolenpitäjänä, jolla on statuksensa tai ammattinsa vuoksi tietoa siitä, miksi Suomen sananvapaustilanteesta on syytä olla huolissaan. Henkilön lisäksi auktoireettina käytetään instituutiota, jolloin sananvapauden perus- ja ihmisoikeudelliseen tason vetoaminen on odotuksenmukaista: oikeusvaltiossa lainsäädäntö luo sananvapauden perustan ja oikeuslaitos viime kädessä vetää sen rajat. Lisäksi havaitsin analyysistä, että myös yleistä uskomusta tai ajankohtaisuutta käytetään auktoireettina sananvapauskolumneissa. Kun vedotaan yleisesti hyväksytyyn ”totuuteen”, kyse on lopulta siitä, millaisen sananvapausnäkemyksen vallitseva yhteiskunta ja ilmapiiri hyväksyvät.

Inhimillisen toiminnan arvottamisen keino osoittautui aineistoni toistuvaksi piirteeksi. Niinpä asennoitumisen systeemin valitseminen analysointini yhdeksi lähtökohdaksi osoittautui varsin toimivaksi. Koska sananvapauskeskustelussa ei voi

ohittaa kirjoittajan – siis yksilön – eettisiä näkemyksiä, inhimillisen toiminnan arvottamiseen kuuluvat ulottuvuudet, kuten sosiaalinen arvonnanto, tukevat hyvin kolumnien tarkastelua. Aineistoni perusteella kolumneissa arvotetaan eniten uskottavuuden, asiallisuuden ja kyvykkyyden resursseja. Kolumnistit arvottavat myös omaa kyvykkyyttään vedoten samalla auktoriteettiasemaansa. Inhimillisen toiminnan arvottamista esiintyy usein jonkun muun argumentointistrategian rinnalla, eikä arvottamisen keino rajaudu vain tietyn sananvapausnäkömyksen edustajiin.

Tuloksista erottui myös, että niin sanottua ajallista jaottelua käytetään argumentointistrategiana kaikissa aineistoni kolumneissa. Jaottelua esiintyy yleensä ajan adverbien yhteydessä (*aiemmin, nyt, sitten*) ja tällaiset ilmaukset tuovat argumentointiin myös vastakkainasettelua. Ajallisella jaottelulla havainnollistetaan sitä, kuinka sananvapauden rooli ja asema on muuttunut läntisen yhteiskunnan ja hyvinvointivaltiomallin rakentumisen myötä. Sen avulla kolumneihin saadaan tietynlaista kertomuksellisuutta, mutta toisaalta yksioikoinen aikajaotteluun perustuva sananvapausargumentointi voi saada ilmiön näyttämään liian mustavalkoiselta.

Tutkimustulokset osoittavat sen, että samalla kertaa käytössä voi olla tulkintatavan mukaan useitakin eri argumentointistrategioita; keinojen rajat eivät siis ole tarkkarajaisia, vaan ne lomittuvat keskenään. Tämä keinojen sekoittuminen heijastelee osaltaan myös sitä, miten monitasoista sananvapauden määrittely lopulta on – yksilöiden näkemykset siitä, mitä sananvapaus heille tarkoittaa, voivat vaihdella paljonkin. Määrittelyä vaikeuttaa myös se, että sananvapaus selittyy aina suhteessa yksilön arvoihin, ideologiaan ja kokemuksiin. Samalla tämä erilaisten määritelmien skaala on mukana jäsentämässä sananvapauden tosiasiallisen toteutumisen tasoa eli sitä ulottuvuutta, jossa on kyse yhteiskunnassa yleisesti hyväksytyistä arvojärjestelmistä. Näkemys linkittyy myös diskurssianalyttiseen periaatteeseen, jonka mukaan kielenkäytön yksittäinen palanen rakentaa osaltaan kuvaa puheena olevasta ilmiöstä (Pietikäinen – Mäntynen 2019: 25): valitut argumentointistrategiat rakentavat omaa muunnelmaansa siitä, miten sananvapaus ilmenee suomalaisessa yhteiskunnassa.

On tärkeää, että sananvapauteen liittyvää argumentointia tuodaan näkyville, ja erityisen merkittävää sen osoittaminen on mediatekstien kohdalla. Medialla on suuri vastuu yhteiskunnan puheenaiheiden luomisessa, mutta taustalla vaikuttavat aina tuotannolliset valinnat, kuten vaikkapa se, kuka valitaan kolumnistiksi. (Fairclough 1997: 136). On kiinnostavaa, miten sananvapauskeskustelussa sekoittuvat vahva

subjektiivisuus ja toisaalta demokraattisen oikeusvaltion lähtökohdat: kyse on siis yksityisen ja yleisen, henkilökohtaisen ja julkisen risteyskohdasta.

Kuten diskurssianalyttisiin periaatteisiin kuuluu, merkitykset muuttuvat sosiaalisessa todellisuudessa ja tilanteissa (Pietikäinen – Mäntynen 2019: 14): niinpä tutkimuksesta tehdyt argumentointiin liittyvät havainnot eivät ole täysin valideja eri konteksteissa. Tekstintutkimuksessa on taustalla aina myös menneen ja tulevan ajan poliittiset ja kulttuuriset diskurssit (mts. 15): aineistoni osalta tällaisia diskursseja ovat olleet esimerkiksi keskustelut koulujuhlien järjestämisestä ja toimittajan kotietsinnän laillisuudesta sekä eri puolueita edustavien kolumnistien intressit. Koen kuitenkin, että sananvapautta on mahdotonta tarkastella täysin irrallaan etenkin poliittisesta kehyksestä.

Tämä tutkimus on rajoittunut tarkastelemaan vain kymmentä kolumnia, joten johtopäätösten kohdalla ei voida tehdä vielä kovin vahvoja yleistyksiä suomalaisesta sananvapauskeskustelusta. Tutkielma osoittaa kuitenkin sellaisia suuntaviivoja ja huomioita, joiden pohjalta sananvapauskeskustelun ja -argumentoinnin tutkimista on hyvä jatkaa. Mahdollisissa jatkotutkimuksissa voisi tarkastella esimerkiksi sananvapauskeskustelun argumentointia laajemmassa mittakaavassa ja useamman vuoden ajalta: miten sananvapautta on argumentoitu eri aikoina, erilaisten yhteiskuntien ilmapiireissä? Lisäksi aineiston tekstilajia voisi vaihtaa kolumneista esimerkiksi verkkokeskusteluun tai mielipidekirjoituksiin. Tällöin esimerkiksi eri- ja samanmielisyyttä voisi havainnoida vieläkin monipuolisemmin. Myös vihapuhediskurssien tarkemmalle tutkimiselle olisi varmasti tarvetta.

LÄHTEET

Aineistolähteet

PS1 = Huhtasaari, Laura 2019: Vihapuhejahti on kohdistettu toisinajattelijoille. <https://www.suomenuutiset.fi/perussuomalainen-6-7-2019/>. Viitattu 28.7.2020.

- PS2 = Turkkila, Matias 2019: Valtakunnansyyttäjä Toiviaisen tulkinnat laillisuusperiaatteen vastaisia – ilmiselvänä tarkoituksena toisinajattelijoiden kampittaminen.
<https://www.suomenuutiset.fi/paatoimittajalta-valtakunnansyyttaja-toiviaisen-tulkinnat-laillisuusperiaatteen-vastaisia-ilmiselvana-tarkoituksena-toisinajattelijoiden-kampittaminen/>. Viitattu 28.8.2020.
- SS1 = Ahonen, Marko 2019: Muutama sana sananvapaudesta.
<https://www.savonsanomat.fi/mielipide/kolumnit/Muutama-sana-sanavapaudesta/1481453>. Viitattu 28.7.2020.
- SS2 = Kähkönen, Sirpa 2019: Sananvapaus ilmapuntarina.
<https://www.savonsanomat.fi/mielipide/kolumnit/Sananvapaus-ilmapuntarina/1411436>. Viitattu 28.8.2020.
- KA1 = Immonen, Olli 2019: Sananvapaus on demokratian perusta.
<https://www.kaleva.fi/mielipide/kolumnit/sananvapaus-on-demokratian-perusta/828911/>. Viitattu 25.8.2020.
- KA2 = Kuutti, Heikki 2019: Susilaumalta on vaikea välttyä somen aikakaudella.
<https://www.kaleva.fi/mielipide/kolumnit/kolumnit-susilaumalta-on-vaikea-valttya-somen-aikana/823776/>. Viitattu 25.8.2020.
- KD1 = Tanus, Sari 2019: Sana on vapaa – vai onko?
<https://www.kdlehiti.fi/2019/11/26/sana-on-vapaa-vai-onko/> Viitattu 10.8.2020.
- KD2 = Essayah, Sari 2019: Mihin menee Suomi?
<https://www.kdlehiti.fi/2019/11/26/mihin-menee-suomi/>. Viitattu 10.8.2020.
- HS1 = Vahvanen, Pekka 2019: Jussi Halla-ahon ja Johanna Vehkoon sananvapauden rajoittamisesta kärsii eniten kansa – vihapuhelaki huonontaisi tilannetta entisestään.
<https://www.hs.fi/nyt/art-2000006095326.html>. Viitattu 28.8.2020.
- TS1 = Vainio, Kari 2019: Sananvapauteen liittyy vastuu.
<https://www.ts.fi/mielipiteet/kolumnit/4558269/Kari+Vainio++Sananvapauteen+liittyy+vastuu>. Viitattu 28.8.2020.

Kirjallisuus- ja verkkolähteet

- ARO, JESSIKKA 2013: Oikeusoppinut ihmettelee Suomen EIT-sananvapaustuomioiden korkeaa määrää. Yle. <https://yle.fi/uutiset/3-6908087>. Viitattu 15.4.2020.
- BAHTIN, MIHAIL M. 1991 [1963]: *Dostojevskin poetiikan ongelmia*. Suomentaneet Paula Nieminen ja Tapani Laine. Helsinki: Orient Express.
- FAIRCLOUGH, NORMAN 1997: *Miten media puhuu*. Tampere: Vastapaino.
- FOWLER, ROGER – GUNTHER KRESS 1979: Critical Linguistics. Teoksessa Fowler, Roger – Bob Hodge – Gunther Kress – Tony Trew, *Language and control*. s. 185–213. London: Routledge & Kegan Paul.
- HALLAMAA, JAANA 1998: Moraalikysymyksiä koskeva väittely. Teoksessa Marja-Liisa Kakkuri-Knuuttila (toim.), *Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot* s. 226–232.
- HEIKKINEN, VESA 1999: *Ideologinen merkitys. Kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Ihmisoikeusliitto 2020: Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus. Mielipiteen- ja sananvapaus. 19. Artikla. <https://ihmisoikeudet.net/ihmisoikeudet/kansalais-ja-poliittiset-oikeudet/mielipiteen-ja-sanavapaus/>. Viitattu 5.4.2020.

- JAAKKOLA, MAARIT 2013: *Hyvä journalismi. Käytännön opas kirjoittajalle*. Kansanvalistusseura.
- Journalistiliitto 2020: Sananvapaus- ja vastuu. <https://journalistiliitto.fi/fi/pelisaannot/sananvapaus/>. Viitattu 5.4.2020.
- JÄNTTI, MARI – MARKO PINOLA 2019: Toimittaja tuomittiin kunnianloukkauksesta, kun hän kutsui oululaista kaupunginvaltuutettua natsiksi ja rasistiksi. Yle. <https://yle.fi/uutiset/3-10732684>. Viitattu 15.4.2020.
- KAKKURI-KNUUTTILA, MARJA-LIISA (toim.) 1998: *Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vaikuttamisen taidot*. Helsinki: Gaudeamus.
- KAKKURI-KNUUTTILA, MARJA-LIISA – HALONEN, ILPO 1998: Argumentaatioanalyysi ja hyvän argumentin ehdot. Teoksessa Marja-Liisa Kakkuri-Knuuttila (toim.), *Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot* s. 60–113. Helsinki: Gaudeamus.
- KAKKURI-KNUUTTILA, MARJA-LIISA 1998: Retoriikka. Teoksessa Marja-Liisa Kakkuri-Knuuttila (toim.), *Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot* s. 233–272. Helsinki: Gaudeamus.
- KALLIOKOSKI, JYRKI 1996: *Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*. Kieli 9. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- KS = Kielitoimiston sanakirja. Verkkójulkaisu. 2020. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/netmot.exe?motportal=80>. 30.8.2020.
- KATAJAMÄKI, HELI 2007: Kyvykkyyden merkitykset taloussanomalehtien pääkirjoituksissa. Teoksessa Lehtinen, Esa – Nina Niemelä (toim.), *Erikoiskielet ja käännösteoria* s. 99–110. Vaasan yliopiston käännösteorian ja ammattikielten tutkijaryhmän julkaisut nro 34. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- LAHTI, EMMI 2019: *Maahanmuuttokeskustelun retoriikkaa*. Helsingin yliopisto.
- LEE, DAVID 1992: *Competing discourses. Perspective and ideology in language*. Harlow: Longman.
- LEHTOLA, VELI-PEKKA 2015: *Saamelaiskiista. Sortaako Suomi alkuperäiskansaansa*. Helsinki: Into.
- MARTIN, J.R. – P.R.R WHITE 2005: *The language of evaluation. Appraisal in English*. London: Palgrave Macmillan.
- MERILÄINEN, MAIJA 2010: Kyllä kansa edelleen tietää. Retorinen analyysi Timo Soinin imagonluonnin elementeistä. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
- MIKKONEN, INKA 2010: ”Olen sitä mieltä että...” *Lukiolaisten yleisönosastotekstien rakenne ja argumentointi*. Jyväskylä Studies in Humanities 135. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.
- MÄNTYNEEN, ANNE 2003: *Miten kielestä kerrotaan. Kielijuttujen retoriikkaa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- MÄNTYNEEN, ANNE – ONIKKI, TIINA 1997: Neekeri ei ole neutraali. – *Virittäjä* 101 s. 620–621.
- MÄNTYNEEN, ANNE – MINNA SÄÄSKILAHTI 2012: Uusi retoriikka genren tutkimuksessa. Teoksessa Heikkinen, Vesa – Eero Voutilainen – Petri Lauerma – Ulla Tiitilä – Mikko Lounela (toim.) *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja* s. 194–207. Helsinki: Gaudeamus.
- NEUVONEN, RIKU 2018: *Sananvapauden historia*. Helsinki: Gaudeamus.
- NIEMI, JARKKO 2010: Myönnyttelymuotti. Erimielisyyttä enteilevä samanmielisyyden konstruktio. – *Virittäjä* 114 s. 196–222.
- OIKARINEN, MARJO 2019: Kristilliset huolissaan sananvapauden tilasta Suomessa – ”Keskusteluympäristö tuntuu sietävän huonosti massasta poikkeavia näkökulmia”.

- Aamulehti. <https://www.aamulehti.fi/a/aa5ae0f9-06a6-4f3c-97e0-fb89af70cf8f>. Viitattu 26.7.2020.
- OIKEUSMINISTERIÖ. Julkisuuslaki. <https://oikeusministerio.fi/julkisuuslaki>. Viitattu 5.4.2020.
- OLLI IMMOSEN KOTISIVUT: <http://www.ollimmonen.net/teemat/>. Viitattu 22.7.2020.
- ONIKKI-RANTAJÄÄSKÖ, TIINA 2001: *Sarjoja. Nykysuomen paikallissijaiset olotilanilmaukset kielen analogisuuden ilmentäjinä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- PALONEN, KARI – HILKKA SUMMA 1996: Johdanto. Retorinen käänne. Teoksessa Palonen, Kari – Hilikka Summa (toim.), *Pelkkää retoriikkaa* s. 7–19. Tampere: Vastapaino.
- PERELMAN, CHAÏM 1996 [1977]: *Retoriikan valtakunta*. Suomentanut Leevi Lehto. Tampere: Vastapaino.
- PIETIKÄINEN, SATU – ANNE MÄNTYNEN 2019: *Uusi kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- PÄLLI, PEKKA 2003: *Ihmisryhmä diskurssissa ja diskurssina*. Tampere: Tampere University Press.
- RANTA, KAISA 2011: Kaikki vaikuttaa kaikkeen. Kausatiiviset lauserakenteet terveysaiheisessa internet-aineistossa. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- REINBOTH, SUSANNA 2019: Korkein oikeus: HS:n toimittajan kotiin tehty etsintä oli laillinen. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006202809.html>. Viitattu 4.7.2020.
- ROMPPANEN, KATI 2015: Erimielisyys yleisönosastokirjoituksissa. kirjoittajien suhtautumisen ja argumentaation tarkastelua. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- SARI ESSAYAHIN KOTISIVUT: <https://www.essayah.fi/>. Viitattu 28.7.2020.
- SARI TANUKSEN KOTISIVUT: <https://www.saritanus.com/>. Viitattu 28.7.2020.
- SAVON SANOMAT 12.4. 2019 = Keskustelu ilmastonmuutoksesta näyttää koituneen perussuomalaisen eduksi, sanovat tutkijat. Savon Sanomat. <https://www.savonsanomat.fi/kotimaa/Keskustelu-ilmastonmuutoksesta-n%C3%A4ytt%C3%A4%C3%A4-koituneen-perussuomalaisen-eduksi-sanovat-tutkijat/1356317>. Viitattu 31.7.2020.
- SHORE, SUSANNA 2012: Systeemis-funktionaalinen teoria tekstien tutkimuksessa. Teoksessa Heikkinen, Vesa – Eero Voutilainen – Petri Lauerma – Ulla Tiitilä – Mikko Lounela (toim.), *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja* s. 158–185. Gaudeamus Oy.
- SUNDQVIST, VESA 2012: KKO kovensi Halla-ahon tuomiota. Yle. <https://yle.fi/uutiset/3-6171365>. Viitattu 28.7.2020.
- SUOMEN UUTiset 4.12.2014 = Suomen Uutiset takaisin palvelukseen 20 vuoden tauon jälkeen. <https://www.suomenuutiset.fi/suomen-uutiset-takaisin-palvelukseen-20-vuoden-tauon-jalkeen/>. 15.4.2020.
- Tiellä sananvapauten 2020: Mitä on sananvapaus. <https://sananvapauten.fi/artikkeli/854>. Viitattu 5.4.2020.
- TRASK, LARRY 1997: Guide to punctuation. – Department of Informatics, University of Sussex. Viitattu 5.4.2020. Saatavilla verkossa: <http://www.sussex.ac.uk/informatics/punctuation/toc>.
- VEPSÄLÄINEN, HEIDI 2019: *Suomen no-partikkeli ja kysymyksiin vastaaminen keskustelussa*. Helsingin yliopisto.
- VISK = HAKULINEN, AULI – MARIA VILKUNA – RIITTA KORHONEN – VESA KOIVISTO – TARJA-RIITTA HEINONEN – IRJA ALHO 2004: Iso suomen kielioppi.

- Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Saatavilla verkossa:
<http://scripta.kotus.fi/visk/etusivu.php>.
- YLE 4.5.2012 = Hommaforumin Turkkilasta perussuomalaisten lehden päätoimittaja.
<https://yle.fi/uutiset/3-6082109> Viitattu 28.7.2020.
- YLE PUHE 10.5.2017: Sananvapautta ja sensuuria. Länsimaisen sivistyksen lyhyt oppimäärä.
Kuunneltavissa verkossa: <https://areena.yle.fi/audio/1-4134407>. Viitattu 11.7.2020.
- YLIKOSKI, PETRI 1998: Kuinka argumentti voi epäonnistua. Teoksessa Marja-Liisa Kakkuri-Knuuttila (toim.), *Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot* s. 158–175. Helsinki: Gaudeamus.